Biblioteca Jud. Mureș Deva
SALĂ DE LECTURĂ

ANUL XXV
27
(1 053)
Simbătă
3 iulie
1982
8 pagini
4 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

DEMOCRATISMUL CULTURII

Prin definiție, democratismul culturii înseamnă și o multilateralitate de orizonturi care emană și comunică între ele, pe fondul general al creației, al locului și rolului acesteia în societate, în consens cu obiectivele proprii dezvoltării noastre socialiste. Ceea ce angajează plenar atît efortul individual cît și pe acela colectiv al factorilor, al instituțiilor și mijloacelor prin care, odată cu construcția amplă a noii societăți, se sondează și zonele cele mai adînci ale sensibilității umane și se descoperă noi energii creatoare, se prefigurează o nouă conștiință, se formează un nou om. Această multilateralitate de orizonturi constituie azi un act de o evidență mai mult decît socială, ea ține în primul rînd de baza materială a culturii și educației, dar, nu în ultimă instanță, ține și de lărgirea permanentă a cadrului de afirmare a personalității umane, de programul politic și ideologic prin care partidul nostru urmărește cu consecvență construcția acestei personalități și, în consecință, amplitudinea vocației sale, manifestarea într-un plan superior, după criteriile unei noi calități, a aptitudinilor creatoare.

O sursă inepuizabilă în această privință și un permanent univers de referință avem în tezele, orientările și indicațiile tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. și la cel de-al II-lea Congres al educației politice și culturii socialiste. Prin lucrările recentului forum cultura și arta românească s-au definit la dimensiunea tradiției și la tensiunea problematicii actualei etape, în spiritul cît se poate de fertil al marilor sale angajamente și răspunderi, în scopul aprofundării mesajului revoluționar, patriotic, al creației, ca unul din mijloacele specifice, deosebit de complexe ale formării omului nou. Solidar și responsabil totodată, pasionant și profund, demersul individual respiră în acest fel un patos național. Criteriile creației au un făgaș unic, de valoare, care pornește de la om, de la realitățile și aspirațiile sale și se întoarce la lumina propriei sale edificări de conștiință, într-un spațiu în care intră deopotrivă și știința și arta, și munca pentru înfăptuirea condiției sale de progres și civilizație. Democratismul însuși al culturii implică toate acestea și are ca punct de referință suita tuturor valorilor materiale și spirituale de care este legată existența socială. În această ordine, deosebit de importantă este precizarea secretarului general al partidului conform căreia limba și literatura română, istoria unică a poporului nu reprezintă doar obiecte de studiu sau de exercițiu al memoriei, ci fondul însuși, inestricabil, al identității noastre materiale și spirituale, permanența și milenara noastră biografie, actul nostru de naștere suprem, prin care ne cuprindem de fiorul și realitatea tuturor generațiilor de mai înaintea și din urma noastră, tot astfel cum ele, la rîndul lor, se cuprind în istorie de mărturia propriei noastre realități și a propriului nostru timp. Viziunea de aici atinge și dezvoltă însuși specificul național al culturii și ne încarcă de noblețea unei covîrșitoare răspunderi.

Literatura, cultura și arta au intrat totdeauna în rezonanță cu actul și evenimentul istoric, puterea de emoție și de comunicare a uneia a emanat de la tensiunea și vibrația celeilalte, semnificațiile și durata istoriei, ale faptului de viață concret și esențial au intrat în lungimea de undă a rostirii și perpetuării prin cultură și artă astfel încît, din perspectiva timpului, o operă uriașă, de monolit, ne stă îndemînă și-i putem descifra în actualitate sensurile și implicațiile. Un astfel de moment viu de confluență și de ridicare totodată la cota unei ample deliberări și cu forța uneia dintre cele mai puternice conștiințe de sine a fost Congresul al IX-lea al partidului, eveniment hotărîtor de la producerea căruia se vor împlini în curînd șaptesprezece ani. Vedem acum cu toată claritatea că a început o epocă atunci și că pe traiectul atitor ample deschideri și concretizări de esență pe care le-a cunoscut în toate domeniile societatea românească se înscriu și literatura și arta, cultura care s-a caracterizat printr-o evidentă stare de emulație și ascensiune. Începînd cu creația propriu-zisă, cu afirmarea spiritului creator și așezarea în circulație a valorilor celor mai înaintate ale trecutului, ale tradiției, și pînă la zi, cu această revelatoare manifestare națională care este „Cintarea României", un festival al muncii și al creației care poartă pe genericul său gîndirea și inspirația celui care a dat și un nume acestei epoci și care, așa cum cunoaștem, se identifică în cel mai înalt grad cu interesele și aspirațiile supreme ale poporului său. Epoca Ceaușescu — în formularea gîndurilor și simțirii întregii țări — o epocă de proporții economice, politice și sociale uriașe care a început în urmă cu șaptesprezece ani și care, în cazul nostru, sub raportul culturii, al democratismului, al trăsăturilor fundamentale ale acesteia înseamnă și acea multilateralitate frecventă de orizonturi care emană și comunică între ele, și acel suflu patriotic și revoluționar nou, umanist, prin care faptul de cultură și artă, ca expresie a propriei noastre realități, se angajează într-una dintre cele mai fascinante opere de construcție.

Luceafărul

„Maternitate" – sculptură de Justin Năstase

În lumina limbii române

Dintre numeroasele și importantele propuneri formulate de participanții la dezbaterile celui de al doilea Congres al educației politice și culturii socialiste, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat în mod deosebit importanța uneia din ele — „anume, aceea de a acorda mai multă atenție limbii, literaturii și istoriei României. Nu se poate vorbi de educație politică, de cultură revoluționară, fără **cunoașterea limbii, a literaturii, a istoriei glorioase a poporului nostru**". Am subliniat ultima parte a citatului din Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru că nu există scriitor român căruia să nu-i fie scumpă această cunoaștere, cu atît mai mult cu cît ea este mai apropiată de activitatea creatorilor de literatură.

Dar LIMBA ROMÂNĂ este importantă nu numai pentru scriitor și suprastructura societății, ci în primul rînd pentru poporul nostru — făuritorul ei, cel ce a depozitat — de-a lungul și de-a latul acestei păduri divine — înțelegerea lumii, armonia comunicării de pe întreg teritoriul ce-i aparține, întreg tezaurul de gîndire și sentimente ale ființei noastre naționale din toate vremurile. Atunci cînd ne-am bucurat de rarele momente de fericire națională, tumultul ființei noastre a apelat la limba străbunilor, din ale căror cuvinte s-a zămislit sintaxa unor cîntece nemuritoare cu care ne-am mîngîiat sufletul prin veacuri. Dacă ar fi să socotim secole de-a rîndul ce avem noi mai de preț pe acest pămînt, este absolut sigur că zestrea cea mai de seamă ce ne-a lăsat-o viața milenară a strămoșilor noștri este LIMBA ROMÂNĂ. Atunci cînd ne-a fost mai greu am locuit, ca într-un codru ceresc, în ființa limbii noastre și ne-am îngînat sufletul cu umbra unor cuvinte blînde.

Gheorghe Pituț

Continuare în pag. a 7-a

Alegoreme pentru planeta inocenței

4. ACCIDENTUL

Marta-Mică avea darul să se împrietenească repede cu toată lumea. Cînd pleca dimineața spre Grădiniță avea cîte o întrebare frumoasă pentru fiecare fereastră deschisă, pentru fiecare casă și pentru fiecare poartă nezăvorită de pe strada ei. Dincolo de fiecare zid mai înalt sau mai scund, mai coșcovit sau mai nou Marta-Mică putea să-și imagineze cîte-o poveste fermecătoare. Vorbea cu cei mari despre cele mari și cu cei mici despre cele mici. Din această pricină rareori se întîmpla să nu întîrzie la micul dejun. Se prinsese în jocul „de-a vorba" și-i plăceau toate cuvintele prinse din zbor, descoperind că se poate înțelege cu lumea.

Într-una din zile, în fața unei porți, o femeie jumulea de zor un porumbel. Fulgii pluteau o vreme, după care se așterneau obosiți pe caldarîm, la picioarele femeii, ca o ninsoare nemaivăzută. Întrebarea copilului de lîngă mine a săgetat liniștea dimineții. „De ce faci asta ?" Femeia nedumerită a ridicat din umeri și-a răspuns cu graba celui aflat în mare încurcătură : „Păi, pentru ciulama ! Bunica s-a mai înzdrăvenit după boala ei lungă și vrea ciulama de porumbel". Am simțit-o lîngă mine pe Marta-Mică strîngîndu-se toată și, în jocul ei „de-a vorba", amintindu-și că e și un pic peltică a rostit mai departe cuvintele sale, cît se poate de rar: „Dar porumbeii nu sînt pentru mîncare. Porumbeii sînt pentru cer și pentru zbor și pentru copii !" „Ce știi tu... ?" a încercat s-o îmbuneze femeia. „Știu tot", a venit sentința copilului printre lacrimi. Și de atunci Marta-Mică n-a mai întîrziat niciodată la micul dejun.

5. UN GÎND PE JUMĂTATE

Copiii se împart în două tabere. Își aleg terenurile, se aleg între ei, copilărește, aleg numele unor țări imaginare și numele unor steaguri imaginare după care începe Războiul... Arme din te miri ce : cozi de mătură, clanțe de uși, tuburi de plastic, bucăți de țeavă ruginită, șipci legate în sfori. Și de-o parte și de alta, un stoc inepuizabil în Arsenalul Închipuirii. După numărătoare, conform înțelegerilor copilărești, se lasă pentru o vreme Liniștea. Copiii sînt parcă una cu pămîntul. Nu se mai văd, nu se mai aud. Cît de bine știu să se prefacă ei de-a oamenii mari. Apoi încep luptele. „Pif-paf-urile" străpung din toate părțile aerul și sparg tăcerea. Cei loviți cad pe unde se nimerește. În iarbă, pe caldarîm, lîngă flori, peste flori... Din loc în loc, inscripții : „Nu călcați pe iarbă !", „Nu rupeți florile !", „Nu conturbați somnul vîrstnicilor !". Cei loviți cad peste inscripții, își julesc genunchii și coatele, dar fiind „morți" nu pot să zică nici „pis". Tac și așteaptă să fie răzbunați. Cînd se apropie seara și învingătorii și înfrînții, cu morții, cu infirmii, cu prizonierii, cu lașii, cu eroii lor cu tot, își recapătă identitatea de copii și se risipesc prin cartier, pe la casele lor. S-a mai terminat un Război, s-a mai lăsat o Pace. A mai trecut o zi, a mai venit o noapte. Dar dacă mîine... ? Gînd măcinat de alte gînduri. Gînd nerostit pînă la capăt, de teamă ca nu cumva în vis copiii să afle adevăruri prăbușitoare. Undeva departe, la marginea orașului, cad stelele în iarbă, să bea un strop de rouă. Netulburată clipă de pace. Dar dacă mîine... ? Gîndul se întoarce

George Țărnea

Continuare în pag. a 7-a

Patrie a păcii

n-am semănat vînt, nu vom culege furtună
patrie a păcii este limba română

în ogor primitor încolțește suavă
o planetă de spice purtătoare de slavă

se aștern preacurate zăpezi peste țară
ca pe-un uric al păcii o pecete de ceară

și iată virtutea faptelor simple –
poeții au căști de constructori pe tîmple

ei stăpînesc o rază de lună
marea și munții, pîinea cea bună

sînt laolaltă cînd nouă ne este
dulce izbîndă această poveste

n-am semănat vînt, nu vom culege furtună
patrie a păcii este limba română

Marele Forum

În Marele Forum
bărbații acestei cetăți întruniți
află răspuns întrebărilor :
cîte orașe noi vom zidi ?
cîți pomi în livezi ? cîte fructe pe ramuri ?
Și tot ei hotărăsc noua-înfățișare a munților
străbătuți de izvoare de aur,
de fier și aramă !

În Marele Forum
bărbații acestei cetăți întruniți
întocmesc viitoarele hărți ale cerului,
socotesc
înțelepciunea bătrînilor și cuvenitele daruri,
și așezarea lucrărilor – cu ani înainte.

În Marele Forum
bărbații acestei cetăți întruniți
chibzuiesc bunul mers –
bărbătească însărcinare,
despre învățătura tinerilor
cît să deprindă meșteșug cu folos
precum aratul ogoarelor,
cioplitul pietrei și ecuațiile.
Cu ani în urmă, la rîndu-le tineri fiind,
inițiau sărbătorile
și insurecțiile – era tuturor timpurilor.

Nistor Tănăsescu

Valorizarea actului de creație

Prețiosul tezaur de idei și teze cuprinse în Expunerea secretarului general al partidului la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. își află în Congresul culturii o vrednică ilustrare. Ni se dă prilejul să gîndim și să acționăm în spiritul acestor idei generoase care asigură creației literar-artistice o largă deschidere de orizont, contrastînd puternic cu scleroza teoretică și închistarea dogmatică ce a caracterizat, într-un anumit timp, relațiile din cîmpul artei și literaturii române. Are o deosebită însemnătate teza potrivit căreia afirmarea unei concepții unitare despre lume și viață nu trebuie înțeleasă în sensul îngust al uniformizării, al acceptării fără discuție a unei teze sau alteia. Afirmarea unei concepții unitare presupune neapărat **o luptă permanentă între diferite teze și concepții.**

În planul creației, aceasta se traduce printr-o confruntare deschisă a diversității valorilor, prin stimularea tuturor stilurilor și particularităților artistice care-și pot aduce contribuția la definirea specificului nostru. Exclusivismul, dorința unor personalități culturale de a imprima preferințele lor ca **unice** modele demne de urmat, tendința unor scriitori de a răpi altor scriitori accesul la tipar sînt reprobabile și păgubitoare culturii noastre. Faptul că ele rămîn de cele mai multe ori simple dorințe, că nu-și pot împlini apetitul destructiv, îl datorăm măsurilor de democratizare și demetropolizare a culturii. Principiul conform căruia mijloacele de producție se repartizează judicios și democratic pe întreg teritoriul, asigurînd dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor, își are echivalentul, pe plan cultural, în crearea de reviste și edituri, de studiouri de radio, teatre și biblioteci în mai multe centre ale țării, așa încît accesul la mijloacele de valorizare a actului de creație să se producă în mod cît mai echitabil cu putință, iar handicapul de care are parte scriitorul din provincie pe drumul dintre scrierea operei și publicarea ei să fie diminuat.

Pămîntul țării noastre este la fel de generos în talente pretutindeni : în Moldova ca și în Banat, în Maramureș ca și în Dobrogea. Privim harta țării și vedem că Eminescu s-a născut la Ipotești, Brâncuși la Hobița, Creangă la Humulești, Preda la Siliștea, Blaga la Lancrăm, Labiș la Mălini. Nici Caragiale, nici Goga, nici Arghezi, nici Sadoveanu, nici Lovinescu nu s-au născut pe Bulevardul Magheru. Dar toți au fost nevoiți, în acele

Daniel Drăgan

Continuare în pag. a 6-a

CONȘTIINȚA LUPTĂTOARE

Din care mare om de cultură să citez ? Din Bălcescu, cel incendiat de revoluție, mistuit de ideal ? Din năvalnicul Iorga, un om atît de puternic fizic și psihic încît parcă el însuși semnifica trăinicia istoriei și a sentimentelor noastre ? Din Cantemir, cel cu spirit subțiat la marile școli ale vremii sale și care cu întreaga sa știință a fulgerat generos prin istoria noastră ? Din Radu Rosetti, Vasile Pîrvan, Gherea sau Giurescu ? Sau din cronicari. Ei sînt și mai la îndemînă. Iată, Neculce : „Și au început a să bate prè vrăjmaș, cît întunecasă lumea de nu se vedè omu cu om, și să vedè numai para cum ieșiè din pușci". Sau A. D. Xenopol cu a sa **Istoria Românilor** : „Acest popor a năzuit totdeauna spre un trai vrednic și neatîrnat". Sadoveanu : „Ci ca un fulger a scăpărat paloșul lui în patru părți a zării, pe dușmani i-a îngenunchiat în tină, spre veșnică a lor rușine, sus înălțînd neamul și legea strămoșească". Dar Eminescu : „Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mînă, / Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română". Sau lîngă noi, Nichita Stănescu : „Însă pentru cei ce sîntem aici / în viață, întregi și în lucrare, / cuvintele au lamă de brici / intrînd în miracol, cu tandră mirare". Conștiința luptătoare e totuna cu poporul român. Fibra din sufletul lui care l-a făcut să reziste în istorie, să se afirme în istorie, să străbată mii de ani de istorie și civilizație. Mereu, mereu m-aș întoarce la scrierile lui Bălcescu. Să aflu din ele atîta suflet. Și atîta forță și bogăție de conștiință luptătoare. Un om simbol pentru poporul român scriind despre alt om simbol — Mihai Viteazul. Și cartea lui nepieritoare ca faptele și oamenii pe care-i prezintă : Românii supt Mihai Voevod-

Eugen Mihăescu

Continuare în pag. a 7-a

COLOCVIILE «LUCEAFĂRULUI»

Spiritul civic în literatura română de astăzi

● Participă : Paul Anghel ● Nicolae Ciobanu ● Ion Coja ● Dumitru M. Ion ● Cezar Ivănescu ● Edgar Papu ● Francisc Păcurariu ● Artur Silvestri ● Pop Simion ● Constantin Stan ● Gheorghe Suciu ● M. Ungheanu

În paginile 4–5

TÎNĂR ÎN AGORA

Arcul de triumf al grîului

Ne-a intrat în obișnuință ca vara să ne întîmpine cu arcul de triumf al grîului și de aceea toate gîndurile și clipele și zilele noastre de-acum se desfășoară sub semnul solar al aromelor de spice — încununare a împlinirii și muncii tuturor celorlalte anotimpuri.

Ne-a intrat în obișnuință să trecem cu toții pe sub arcul de triumf al grîului — rod și lumină și vis al pîinii de mîine și de aceea nopțile noastre — fie că trăim la margine de lanuri, în sate, ori sub aproape de cupolele fabricilor din orașe, bat în ritmul combinelor și-al soarelui surîzător lîngă sacii grei și plini de rodul zămislit de pămînt întru masa și bucuria noastră.

Metaforic vorbind, în această vară fierbinte, omul de condei, poetul (și cine

Florentin Popescu

Continuare în pag. a 7-a

În pagina a 3-a: Arhiva „Luceafărul" ● Un moment de istorie literară: Cenaclul „Nicolae Labiș"
● Semnează ● Ion Dodu Bălan ● Niculae Stoian ● Grigore Arbore

SE ISCĂLEA Z. S.

În anul dinaintea săvîrșirii sale pămîntești, după intervenția medicală făcută în străinătate, Zaharia Stancu a îmbătrînit brusc, chipul său frumos și destins, emaciat și ușor măsliniu dobîndise o paloare ciudată, bolnăvicioasă.

Ochii nu mai aveau vioiciunea de altădată, era posomorît și o tristețe sfîșietoare emana dinlăuntrul ființei sale parcă împuținată.

L-am văzut de două sau trei ori în holul Uniunii, l-am salutat de fiecare dată cu o voioșie simulată, fără compasiune, (știam că nu-i place să fie compătimit), și de fiecare dată mă întreba invariabil ce mai face cutare scriitor (plecat și el azi în lumea drepților) care lucrase la Uniunea Scriitorilor și în momentul acela era internat în spital.

Era ciudată insistența cu care președintele se interesa despre el cu vocea lui moale, tărăgănată, vrînd să știe ce face și mai ales **cum se simte.**

Într-o zi, i-am solicitat o întrevedere și i-am dus o carte cu autograf.

M-a primit stînd la birou, invitîndu-mă să iau loc și m-a întrebat ce doresc. I-am spus că nimic. Venisem să-i aduc o carte cu dedicație.

I-am întins-o. A luat-o, și-a pus ochelarii și-a început să citească cu atenție titlul și apoi autograful. Făcea acest lucru pentru prima oară. Îi mai dădusem și alte cărți. Una dintre ele stătea în biblioteca din biroul său, nu știu dacă o citise vreodată, probabil că nu. Zic asta fiindcă dacă ar fi citit-o ar fi ripostat într-un fel deoarece autograful era destul de impertinent sau, dacă vreți, aluziv și suna cam așa : „Domnului Zaharia Stancu această carte pe care, sînt sigur, n-o va citi niciodată".

Președintele a terminat de citit autograful care era simplu dar cald, a închis cartea și m-a întrebat din nou dacă nu doresc nimic.

Am repetat că nu vreau **nimic special** și că venisem doar să-i ofer acea carte. A zîmbit stins, m-a privit cu aceeași curiozitate dar, parcă, prima oară fără ostilitate.

Mi-a întins mîna, o mînă slăbită, fără vlagă, cu degetele reci.

M-am ridicat și am ieșit cu un presimțămînt straniu.

După cîtva timp, George Macovescu a relatat cum Z.S. a venit la el într-o dimineață povestindu-i un vis straniu. Se făcea că era în curtea casei sale de la șosea și că pomii înfloriseră brusc peste noapte, deși era în pragul iernii sau, oricum, la sfîrșitul toamnei, înflorise parcă un cireș și el. Stancu, se visase copil și se plimba pe sub cireșul acela desculț călcînd peste petalele albe...

La scurtă vreme s-a dus întru cele eterne să se odihnească.

Mircea Micu

Continuare în pag. a 7-a

CRONICA LITERARĂ

NICOLAE ȚIC: «Suplinitorii»

Nicolae Țic a rămas fidel unui program literar de tinerețe, generos și promițător, în care experiența și viziunea reportericească ocupau un loc important. O parte a prozei care se scria acum peste douăzeci de ani și de atunci încoace nu se poate înțelege fără referința la această școală de proză care a fost una din cele mai interesante experimente literare postbelice. Proza lui Nicolae Țic, Teodor Mazilu, Radu Cosașu, Fănuș Neagu, Nicolae Velea și D. R. Popescu chiar își are punctul de plecare în școala reportericească care miza totul pe descoperirea unor realități mai interesante decît ficțiunea romanescă. Ea a creat o deprindere și o optică. Critica literară s-a ocupat de toți acești autori fără a evidenția o ascunsă trăsătură comună cel puțin în etapa de început a prozei lor.

Personajele care au atras cel mai mult atenția criticii au fost eroii „suciți" din povestirile lui D. R. Popescu, Nicolae Velea și Fănuș Neagu. Proza lor dădea sentimentul descoperirii unui univers nou prin exhibarea unor locuitori ai satului ori periferiei cu un mod de a gîndi și a acționa care surprindea prin soluțiile foarte personale. Aceste personaje „sucite" erau atît de pitorești încît păreau inventate. Mîndria acestei proze era însă de a înfățișa întîmplări și personaje reale, de a propune ficțiuni cu aparența neverosimilității plecînd de la faptele cele mai verificabile în realitatea imediată. Majoritatea scriitorilor care au mizat pe scotocirea realității pentru descoperirea de cazuri, insolite doar în aparență, au evoluat în alte direcții profitînd însă decisiv de optica reportericească a începutului. Tot ce este mai durabil în literatura satirică a lui Teodor Mazilu, în confesiunile lirice și deghizate ale lui Radu Cosașu, în povestirile lui Nicolae Velea și Fănuș Neagu, în nuvelele lui D. R. Popescu are directă legătură cu această etapă de realism programatic și reportericesc a literaturii române postbelice. Dintre toți aceștia cel care a rămas credincios sondajului continuu și consecvent al realității celei mai pedestre este Nicolae Țic.

Prodigios autor de povestiri și romane, Nicolae Țic este singurul dintre colegii lui care a ținut pasul cu realitățile și a încercat să fie cronicarul discret al tuturor transformărilor petrecute într-o societate în care mutațiile rapide și adînci produc efecte surprinzătoare, pline de interes pentru literat. Cărțile lui Nicolae Țic dau seamă mai mult decît alte serii de scrieri în proză ale literaturii române contemporane de prefacerile neostenite din societatea românească, urmărite cu un ochi atent și sagace. Lui Nicolae Țic îi datorăm de pildă romanul **Navetiștii** care fixează literar fizionomia unei categorii sociale noi, specifice momentului. Industrializarea și urbanizarea postbelică a dus la apariția muncitorilor din fabrici, uzine, ateliere care deși lucrează în orașe își au casele la sat. Procesul modificării înfățișării unui asemenea sat ca și ale modificărilor umane lăuntrice, plin de mari surprize, este urmărit de Nicolae Țic în **Navetiștii**. În aceeași serie de cărți care țin să imortalizeze aspecte pe care tăvălugul istoriei le va arunca repede în uitare este și **Suplinitorii**.

„Suplinitorii" lui Nicolae Țic nu sînt o categorie tot atît de precisă ca „navetiștii". Ei nu sînt nici atît de ușor de localizat și nici atît de ușor de definit. Categoria suplinitorilor este largă și cuprinde pe toți acei care în momentele de cotitură ale dezvoltării economice și politice a țării, țin involuntar și temporar locul celor ce vor veni. O comună devine oraș. Pînă cînd va deveni ca atare oraș ea se va bizui pe fostele ei elemente de sprijin, pe foștii ei oameni de nădejde, care vor fi însă fatalmente înlăturați, degradați, metamorfozați. Aceasta este partea cea mai exterioară a cărții, tema ei cea mai clară.

La Cringu, un primar de-al locului întîrzie să urbanizeze și industrializeze orașul. Este înlocuit cu un activist de partid trimis din altă parte, un Ionescu, care-și face un punct de onoare, hotărîtor în viața lui, de a schimba fața liniștitei comune. Dărîmă casele vechi, face blocuri, fundează întreprinderi economice noi, introduce alt ritm și alt stil de lucru în inertul orășel. Ionescu, căci așa se cheamă noul secretar de partid, are însă de înfruntat numeroase dificultăți. Conservatorismul firesc al locuitorilor, retractilitatea lor sînt obstacole serioase în calea hotărîrilor și proiectelor lui. El distruge un mod de viață și impune peste noapte altul. Este o revoluție tăcută, dură, cu efecte dintre cele mai ascuțite. Conducta spartă se va repara, blocurile se vor ridica, întreprinderile vor începe să funcționeze, dar oamenii se împotrivesc, fac memorii, acționează, încearcă să acomodeze „noul" la felul lor de viață și nu să se lase stăpîniți de el. Acest război dintre cei care reprezintă viitorul oraș și cei care trebuie să devină brusc orășeni este tema cărții **Suplinitorii**. Dar cine sînt aceștia ? Este vorba de oamenii aflați în funcții potrivite priceperii lor și necesităților vechii așezări, dar care în fața noilor condiții sînt obligați să cedeze locurile, să primească munci altfel retribuite și altfel repartizate. Marian Degeaba a fost de pildă șeful bazei de vehicule a comunei. În noul context studiile nu-i mai permit să fie decît șofer de autocamion sau basculantă. Sava Petrache Doi a fost șeful aprovizionării orășelului și devine, în noile condiții, un simplu manipulant de marfă, la discreția foștilor săi subalterni. Cazurile sînt mai numeroase, dar autorul le urmărește cu precădere pe acestea două. Marian Degeaba se adaptează mai greu noii situații. Sava Petrache Doi, la fel de nemulțumit, vrea însă să muncească oricum și acceptă noua situație. Marian Degeaba și Sava Petrache Doi sînt „suplinitorii" de prim plan ai cărții.

Lumea „suplinitorilor" este un univers ignorat pe care Nicolae Țic îl exploatează și-l descrie cu neascunsă plăcere. Oamenii sînt în Cringu mai puțin uniformizați de condiții constrîngătoare și-și permit acte și manifestări care-i individualizează puternic. Sava Petrache Doi are acasă o cameră cu sticle de băuturi străine, whisky cu predilecție, de care nu se atinge. Ele sînt strînse ani de zile, din călătorii personale peste hotare sau din donații stimulate de colecționar. Sava Petrache Doi care privește cu religiozitate la colecția lui de sticle nu știe că doctorul Marin intră în camera colecției de cîte ori poate și înlocuiește conținutul lor cu ceai, folosind liber apoi lichidul sustras. Sava Petrache Doi este un ignorant care crede că gestul achizitiv este totul. El muncește, dar cu idealuri prozaice și pitorești în același timp. Magdalena, soția lui, care știe trei limbi străine, lucrează în grădina de zarzavat cu televizorul mobil după ea, are mania curățeniei și pe aceea a anonimelor. Marian Degeaba se consideră un om liber și din această pricină preferă escapadele de tot felul, mai ales pe cele extraconjugale. El se zbate cel mai mult pentru obținerea unei noi numiri cît mai aproape de postul vechi. Marele miraj este orașul București, nu prea depărtat de Cringu, și occidentul de unde vine al lui Saciz, plecat mai de mult din comună și întors cu un Mercedes. Modul, adesea amuzant, în care este văzută și înțeleasă lumea de acest colț de lume cu orizontul privirii limitat de interese mărunte și cu viziunea deformată de lipsa de informație și de inexperiență este avut în vedere de Nicolae Țic de-a lungul întregii cărți, fără a face din asta obiectivul central al romanului.

Suplinitorii nu este însă în nici un caz o comedie, în ciuda privirii acide sau ironice. Romanul este mai curînd o dramă. Trioul Sava Petrache Doi, Magdalena, Degeaba mai este legat și de alte fire decît de condiția lor de „suplinitori". Magdalena, ființă voluntară și ambițioasă, — l-a refuzat altă dată pe Degeaba, preferindu-l pe docilul și muncitorul Petrache Doi. Marian Degeaba mai încearcă și acum să repare cel puțin trecător ceea ce nu s-a realizat la vreme. Magdalena a atins cel mai înalt punct al evoluției pe care și-a propus-o. Bunăstarea materială, înfățișarea casei și a familiei, dar zguduirile pe care le produce noul primar în Cringu îi modifică și ei existența. Ea trece la fabricarea sistematică a anonimelor otrăvind viața tuturor celor vizați, se angajează pentru a ține pasul cu noua evoluție socială din Cringu, dar este trasă înapoi de căderea lui Sava Petrache Doi și de evoluția fiului, Bătică, altfel șofer de raliu, care acceptă să devină mecanic auto în localitate. „Idealurile" vechi ale Magdalenei se prăbușesc. Magdalena intră într-o criză. Începe să-l regrete pe Degeaba. Viața ei cu Petrache Doi suferă inovații importante. Acesta este exilat într-o clădire anexă, se îndrăgostește de o aventurieră locală, Simina Răchită, și naufragiază amoros după ce-și refăcuse firma de șef local. Ceva nu rezistă în aceste ființe care sfîrșesc trist. Magdalena va fi lovită de un camion. Bănuitul este Marian Degeaba, care a fugit cu direcția Australia, pentru a-și păstra intact idealul de libertate. Sava Petrache Doi, după ce a dispărut în căutarea Siminei Răchită, se întoarce spășit și neimpresionat de moartea Magdalenei, dar pierderea din pricina absenței postului abia recăpătat îl alienează. Materia cărții este foarte autentică. Realismul **Suplinitorilor** impune de la început. El este chiar abuziv. Notația prozatorului este exactă și abundentă. Atitudinea lui oscilează de la umor la privirea rece a analistului. Personajele tragi-comice din **Suplinitorii** sînt însă oameni întregi. N-avem de-a face cu personaje caragialești golite de conținut uman, ci cu personaje rotunde, dense, complexe. Un merit al cărții este tocmai refuzul de a le condamna prin așezarea lor sub lupa satiricului. Dar Nicolae Țic nu insistă asupra lor. El este prea interesat de ansamblu, de procesul general, de „monografia" **Suplinitorilor** și mai puțin de fiecare caz în parte. **Suplinitorii** este un roman unanimist, interesant și alert, foarte contemporan și plin de semne de întrebare.

M. Ungheanu

«MASCA» Antologie de proză fantastică românească

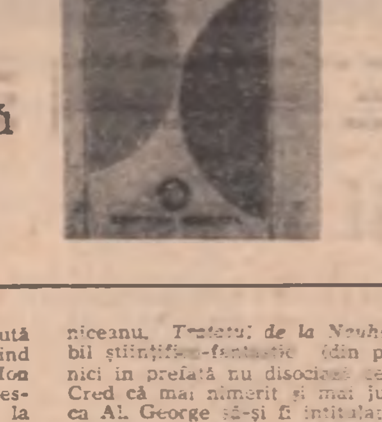

O antologie de literatură fantastică, cum este cea alcătuită de Al. George (**Masca, Proză fantastică românească**, 2 vol., Editura **Minerva**, 1982) ridică de la început cîteva probleme delicate. Și nu este vorba doar de controversatele criterii de care se izbește orice întreprindere de acest fel (cronologie, profil tematic, periodizare, selecția autorilor) ci, și de unele exigențe imanente domeniului. În primul rînd, ne referim chiar la definiția și circumscrierea genului din care derivă apoi și celelalte aspecte. O înțelegere greșită sau aproximativă a conceptului de fantastic și a ariei sale tematice ar compromite din start încercarea. În alt plan, antologia ar trebui să infirme ideea lui Tudor Vianu, preluată și transformată în prejudecata că spiritul solar, echilibrat, clasic al literaturii române nu ar admite ecloziunea neguroasă a fantasticului, lucru, de altfel, în întregime fals. Cartea lui Al. George răspunde, cu unele șovăieli acestor rigori.

Definiția genului fantastic propusă de critic și care, repet, este fundamentală în alcătuirea unei astfel de culegeri, beneficiind de acum, de o literatură de specialitate bogată, cu nume prestigioase (Louis Vax, Roger Caillois, Tzvetan Todorov, Lovecraft, Borges etc.) fără a fi originală este corectă, sistematizînd opiniile anterioare. Rezumînd, fantasticul ar fi un mod de *insolitare a realului*, o bruscare a rațiunii și logicii comune prin intruziune neașteptată a unui element (forțe) necunoscute într-o lume perfect codificată și cunoscută. Dacă această intruziune poate fi explicată pînă la urmă, printr-o cauzalitate aparținînd ordinii reale (de obicei, motivații psihologice — obsesii, visuri, traume sufletești exacerbate etc.) avem în față o proză de „mister", dar dacă natura intervenției rămîne necunoscută sau se dovedește supranaturală, se naște *efectul fantastic*. Criticul ezită să spună clar că fantasticul este indeniabil, legat de *conceptul de supranatural* și că din modul cum se rezolvă intersecția dintre acest plan și cel real depinde existența genului. Din cauza pudorii (sau precauției) terminologice nu sînt trasate riguros și cu exemple ce se impuneau, frontierele dintre fantastic și speciile limitrofe, enigmaticul și miraculosul, hibă ce se va reflecta și în modul de selecție.

Am ajuns astfel la al doilea punct, de fapt la materia propriu-zisă a cărții. Ne interesează acum, mai puțin conspectul de istorie a genului, făcut de Al. George în *Prefață* cu utile sugestii și observații (schița tipologică a fantasticului românesc) dar și cu bizare obiecții (la *Sărmanul Dionis*) și omisiuni (I. Agârbiceanu, Gib Mihăescu, Mihail Sadoveanu) cît realitatea palpabilă a textului. Antologia este concepută cronologic începînd cu Mihai Eminescu trecînd prin autorii interbelici Mateiu I. Caragiale, Ion Vinea, Ion Minulescu, Pavel Dan, Cezar Petrescu, Al. Philippide, Dinu Nicodim etc.) pînă la „clasicii contemporaneității" (Victor Papilian, V. Voiculescu, Mircea Eliade, Ștefan Bănulescu, A. E. Baconski etc.) și scriitori foarte tineri (Dumitru M. Ion, Mihai Ursachi, Monica Pillat) și relevînd, chiar la o selecție sumară (amplă pentru o antologie, dar redusă față de numărul mare de opere și autori importanți rămași pe dinafară) complexitatea și diversitatea fenomenului. Vreau să spun că atît diacronic (evoluția în timp) cît și morfologic (structuri, motive, tipuri) fantasticul românesc — și mă refer strict la imaginea propusă de antologie — își dovedește vitalitatea și originalitatea. Dar în ce privește alegerea prozelor sînt de făcut cîteva observații.

Autorul nu respectă în întregime profilul cărții introducînd texte care au o legătură destul de vagă cu subiectul respectiv. *Masca* lui Al. Macedonski, *Întîmplarea cu jupînul care făcea aur* de Adrian Maniu, *Remember* de Mateiu I. Caragiale, *Hop-là* de Emil Botta aparținînd categoriei misterului psihologizant sau poetic. Altele au un aspect enigmatic-detectivistic cum sînt *Luntre și punte* de Ion Vinea, *Asasinul* de Tudor Anghezi și *Îmbrățișarea mortului* de Al. Philippide și, în sfîrșit, povestirile lui Victor Eftimiu, *Un asasinat politic* și Ov. S. Crohmălniceanu, *Tratatul de la Neuhof* sînt indubitabil științifico-fantastic (din păcate Al. George nici în prefață nu disociază cele două registre). Cred că mai nimerit și mai justificat ar fi fost ca Al. George să-și fi intitulat antologia „Proza românească de imaginar" sau să fi operat o selecție mai strictă și mai adecvată. În schimb, texte deosebite ca *Vîlva băilor* de Ion Agârbiceanu și *Ochi de urs* a lui Mihail Sadoveanu nu au fost incluse în volume. Pretextul lungimii și al cantității nu este întemeiat. De asemenea, mi se pare cel puțin enigmatic dacă nu „fantastic" ca în cuprinsul unei antologii de acest fel să fie prezentă Monica Pillat iar D.R. Popescu nu. Nici în cadrul unor scriitori alegerea nu a fost cea mai potrivită, la N. Davidescu fiind preferată o schiță ironic-ludică, delectabilă în sine, unor bucăți de pur fior imaginar. Proze autentic fantastice sînt *Sărmanul Dionis* — Mihai Eminescu, *La hanul lui Mînjoală* — I.L. Caragiale, *Omul cu inima de aur* — Ion Minulescu, *Aranca știma lacurilor* — Cezar Petrescu, *Copil schimbat* — Pavel Dan, *Agan* — Dinu Nicodim, *Wilhelm Temerarul duce de Brabant* — Vasile Beneș, *Lacrima* — Victor Papilian, *Taina în care s-a pierdut Sonia Condrea* — Laurențiu Fulga, *Omul care și-a vîndut tristețea* — Oscar Lemnaru, *Ultimul Berevoi* — V. Voiculescu, *Dropia* — Ștefan Bănulescu, *Diavolul la Sfîntul Ștefan* — Dumitru M. Ion, *O perdea de glicină* — Vladimir Colin. Toate aproape sînt de un excelent nivel literar, dar între ele am să mă opresc la două categorii care dau și specificitatea fantasticului românesc. Este vorba de textele inspirate din motive și eresuri populare și de acelea avînd o proiecție mitică. Făcînd această clasificare nu impun neapărat și o discriminare estetică, povestiri ca *La hanul lui Mînjoală*, *Moara lui Călifar* și *Omul care și-a vîndut tristețea* fiind exemplare sub raport valoric, ci numai o abordare morfologică. Din prima serie aș distinge schița lui Pavel Dan, *Copil schimbat* care „scenarizează" într-o scriitură originală străvechile credințe în solomonari și confruntarea lor cu forțele malefice, diavolești. La fel și *Taina în care s-a pierdut Sonia Condrea* pornește de la o interpretare personală a unui motiv magic, îngroparea umbrei unui străin la temelia casei, pentru a fi durabilă, pattern pe care-l dezvoltă mai ales în plan etic și psihologic. Cea de a doua grupă este a textelor ce, am spus, valorifică mitologemele, adăugînd o nouă dimensiune genului și care mi se pare contribuția cea mai interesantă a fantasticului românesc. Dacă în literatura engleză imaginarul are o coloratură terifiant-gotică, în cea germană filozofic-metafizică, iar în cea franceză, medieval-demonică sau estet-simbolistă, la noi prin Mihai Eminescu, Vasile Voiculescu și Mircea Eliade se deschide plenar spre mit. În *Sărmanul Dionis*, Mihai Eminescu nu îmbracă doar niște principii metafizice în haina imaginilor poetice cum susține G. Călinescu și în linia lui, Al. George, ci evocă într-o textură de simboluri, unitatea originară și mitul adamic. Vasile Voiculescu cu *Ultimul Berevoi* resuscită imaginea ultimul mag și Deceneu, moartea lui înscriindu-se în acel mitologem atît de comentat în istoria religiilor și anume, dispariția demiurgului și a sacralității.

În sfîrșit, Mircea Eliade despre a cărui literatură s-a scris destul de mult și despre care este superfiu a vorbi într-o frază, speculează în *La țigănci* un motiv, dealtfel, caracteristic pentru întreaga sa operă, corespondența spațio-temporală a lumilor și riturile de trecere. Poate nu ar fi fost lipsit de interes dacă criticul ar fi urmărit mai insistent acest filon atît de original și ar fi inclus spre exemplu, și excelenta nuvelă a lui Mihail Sadoveanu, *Ochi de urs*. În orice caz antologia lui Al. George fie că o considerăm din perspectiva mai largă a prozei de imaginar, fie mai strict sub unghiul fantasticului pur, reprezintă o inițiativă editorială demnă de toată lauda, aruncînd o lumină revelatoare asupra unui sector al literaturii române insuficient prospectat și destul de superficial apreciat.

Paul Dugneanu

ANATOLIE PANIȘ: «Hoții de pădure»

Nepătrunse sînt, uneori, căile literaturii ! Că este așa se poate ușor constata urmărind, în timp, evoluția unei categorii de prozatori contemporani sau, mai bine spus, ritmul în care le apar cărțile. După debut (urmat, eventual, la scurt timp, de un al doilea volum) se instalează o tăcere îndelungată, amenințînd cu uitarea și atrăgînd după sine ieșirea din zona de interes a comentatorilor de literatură. Și, apoi, cînd totul pare clasat și etichetat în sertarul memoriei pe care scrie **promisiune neonorată**, se produce revenirea. Ce să explice oare aceste sincope ? Accident biografic, criză de creație, elaborare dificilă, gestație prelungită ? Greu de răspuns și, la urma urmei, puțin important, atîta vreme cît revenirea s-a produs totuși. Interesantă însă este atitudinea criticii, în momentul în care tăcerea a fost ruptă. Două sînt pozițiile adoptate : generozitate la întoarcerea „fiului risipitor" sau tăcerea, ca o replică „ofensată" la tăcerea autorului. Se înțelege, sper, că vorbim de cărțile care merită atenție și nu de însăilări cu pretenții literare. Și pentru a nu pluti în generalități vom da două exemple, la îndemînă, din mai multe posibile. Dumitru Dinulescu debutează, promițător, în 1968, cu volumul **Robert Calul** pentru ca, abia după un deceniu, să dea a doua carte, **Linda Belinda**. Critica „a văzut" cartea și reacția a fost favorabilă. Anatolie Paniș debutează tot în 1968 cu **Frumoasa mea Sandyne**. Urmează, în 1970, **Răpirea din adîncuri** și — „deceniu obsedant" ! — în 1980, **Japonezii, eu și Ihuc Mihuc** și **Două treimi din viață**. În afara unor intervenții izolate, critica s-a menținut, de această dată, într-o tăcere „înțeleaptă". Deși, cum observam în cronica la **Două treimi din viață**, ne aflăm în fața unui prozator remarcabil, excelînd în evocarea, sub zodie morală, a destinelor fără aparentă spectaculoasă, cu mijloacele unui stil nesofisticat.

O nouă confirmare a celor scrise atunci este recentul său roman, **Hoții de pădure** (Editura **Cartea Românească**, 1982). Cum o arată titlul cărții, sugestiva ilustrație de pe copertă, semnată de Florin Pucă și dedicația sentimentală de pe pagina de gardă, acțiunea (căci este un roman cu multă acțiune) se petrece în pădure. Anatolie Paniș — din cîte știu — este el însuși silvicultor. Faptul nu este lipsit de importanță, deși, cum ne avertizează autorul, „Biografiile personajelor și întîmplările din acest roman sînt concepute după dulcile legi ale ficțiunii". Căci detaliul biografic influențează substanța romanului în cel puțin două moduri. Pe de o parte, prin prezența unor termeni tehnici și a unor pagini de argumentație specializată privind oportunitatea cultivării unei specii de arbori sau a alteia. Lucruri interesante, dar puțin legate de „dulcile legi ale ficțiunii". Pe de altă parte — și aici influența se arată cu totul benefică — întregul roman comunică sentimentul de eveniment trăit din interior. Viața pădurarilor, dură și frumoasă în același timp, capătă astfel un plus de verosimilitate artistică. Evident că lucrul acesta este posibil în primul rînd datorită talentului de prozator (și nu de silvicultor) al lui Anatolie Paniș, scriitor înzestrat cu un deosebit simț al epicului. Întîmplările din roman, dramatice sau numai pitorești, sînt văzute de regulă cu un ochi care pătrunde dincolo de superficii, în miezul evenimentelor, extrăgînd de aici nu un sens moralizator ci o psihologie implicită.

Romanul nu are coerența unui „story", fiind întesat de evenimente epice interferente sau independente. De aceea, materia cărții este dificil de rezumat, formula sa trimițînd la romanul picaresc. Legătura dintre secvențe se realizează totuși — dincolo de prezența personajelor comune — fie prin spațiul unic de desfășurare (pădurea), fie prin unitatea de viziune a personajului narator. De fapt, este vorba de mai mulți naratori. În ordinea intrării „în scenă" ei se numesc Napoleon Stîngă, Tudor Banu și Zent. Lor li se adaugă vocea auctorială, care „se aude" de-a lungul întregului roman. Concomitent cu relatarea unor episoade din propria existență, naratorii cuprind în raza lor de acțiune evenimente adiacente sau excentrice, epicul devenind astfel arborescent și, uneori, stufos. Existența lui Napoleon Stîngă are în ea ceva din umilința dramatică a eroilor dostoievskieni. Determinările existențiale îl însingurează, îl conduc spre eșec și par a-l fi degradat iremediabil. Dar unul din gesturile sale (prietenia cu o căprioară rănită) ni-l arată ca fiind posesorul unei doze de candoare inalienabilă.

Tudor Banu (naratorul cu partitura cea mai întinsă) este un **selfmade man**, chinuit de incertitudini dar răzbătător, suportînd șicanele, mici și mari, ale șefilor administrativi și dramele familiale, rezistînd și acționînd cu încăpățînare disperată. Viața îl lovește necruțător, dar autorul ține la eroul său și-i oferă, în finalul romanului, o recompensă, verosimilă în plan existențial, falsă ca soluție romanescă. Lăsînd la o parte **happy-end-ul** lipit, Tudor Banu rămîne un personaj memorabil.

Cu Zent, al treilea personaj-narator, Anatolie Paniș încearcă o construcție mai sofisticată. Zent (abreviere la **prezent**) este un reflexiv tragic, complicat intelectual, dezrădăcinat fără motiv imediat, ci din ideea arbitrariului existenței. Pe de altă parte, el este, în intenție, un alter-ego meditativ al întreprinzătorului Tudor Banu. Scriitorul face eforturi să împrumute adîncime tragică personajului, dar capacitatea acestuia de reflecție filozofică se arată superficială. Iată un exemplu pe care-l cred elocvent în acest sens : „De cîtva timp mă urmăresc niște cuvinte pe care am să ți le spun. Uite-le : — Norocul meu îl bate vîntul ! Acestea sînt cuvintele ce mă torturează, nu-mi dau pace și din cauza lor, sau nu numai a lor, am devenit irascibil, doresc o alinare, nimeni nu mi-o poate oferi, sigur că da, n-are cine mi-o oferi. Cugetare de dinaintea unicei pierzanii. Cred că această alinare nu-mi mai poate veni de la o ființă, nu mai am încredere în ființe — în general ființele sînt răutăcioase, poate greșesc, iartă-mă, mie mi-ar trebui însă un lucru — vreau să înlocuiesc ființa cu **lucrul** (...)". Zent este un ratat și, totodată, un personaj ratat.

În **Hoții de pădure** evoluează sumedenie de personaje de planul al doilea, surprinse în mișcare, cu un gest sau o secvență de viață : șefi abuzivi (Gae Suru, Tărâmpoc), femei pătimașe (Ileana, Valeria) sau doamne complicate, cultivîndu-și o aură de mister (Viorica Odagiu), violenți și pitorești hoți de pădure (Hățăilii, Tapiterii, Milionarul cel bătrîn) etc. Dintre ei se detașează figura lui Teofil Bufanu. Erotoman și agresiv, abuziv și brutal Bufanu este o veritabilă forță a naturii/pădurii, un vitalist frenetic ce amintește de eroii lui Panait Istrati. O halucinantă scenă de nebunie avîndu-l ca protagonist pe Teofil Bufanu este, poate, cel mai bun lucru din roman.

Cu **Hoții de pădure** proza lui Anatolie Paniș se află pe un drum ascendent. Mai multă rigoare în compoziție și simplificarea narațiunii ar fi dat romanului un plus necesar de fluență. Oricum, ne aflăm în fața unei cărți și a unui scriitor care merită toată atenția criticii.

Valentin F. Mihăescu

CARTEA DE DEBUT

Înapoi la „noul roman"

În mod surprinzător după ce au trecut destui ani de cînd noul roman francez și-a epuizat resursele de ingeniozitate, transformîndu-se într-un capitol de istorie literară, un autor român i se aliniază, debutînd printr-o carte care ar fi fost mai de înțeles să apară prin 1968. Este vorba despre **Victorie minus unu** (**Editura Eminescu**, 1982) de Vasile Radu, un roman scris cu o îndemînare care atinge virtuozitatea. Ca și cunoscutele sale prototipuri, **Victorie minus unu este**, în primul rînd, spectacolul unei tehnici, osatura epică fiind lipsită de semnificații deosebite. Dar înainte de a analiza această tehnică, să spunem cîteva cuvinte despre ceea ce se relatează, propriu-zis, în roman. Un tînăr, Teodor Arpinte, este în mod sistematic oprimat de către tatăl său, urmarea fiind apariția unei nevroze (vecină cu psihoza), care îi va influența actele pînă la moarte. La deteriorarea psihicului său contribuie și modul ușuratic de a se comporta al surorii sale. Dealtfel, suferind o traumă în plus, tînărul află că tiranul nu îi este tată decît socialmente. Spre un previzibil eșec final, personajul este împins și de către experiențele sale amoroase, nefiresc începute și bizar continuate. El moare într-un accident de automobil ; romanul conține fulgerătoarea sa rememorare, intervenită în momentele de dinaintea accidentului. Teodor Arpinte face în mod vădit parte din familia personajelor pe care „literatura privirii" a încercat să le impună.

Să discutăm acum despre tehnică, domeniu în care Vasile Radu dovedește abilitatea unui excelent profesionist al scrisului. Cartea este scrisă cu folosirea persoanei a doua singular. Procedeul a fost întrebuințat de mult timp, dar despre o impunere evidentă a lui se poate vorbi doar de la apariția romanului lui Michel Butor, **La Modification** (1957, traducere românească, sub titlul **Renunțarea**, 1967). „**Modificarea**, de Michel Butor, spune R-M. Albérès, identifică, prin folosirea neașteptată a persoanei a doua, cititorul cu eroul romanului". Despre același roman aflăm din **Retorică generală** (lucrare scrisă de un grup de cercetători francezi apărută în traducere românească în 1974) : „Butor descrie cu o minuție de entomolog, un «el» care călătorește, tutuindu-l ca și cînd ar dori să se afle împreună într-o intimitate care să excludă lectorul inoportun. Cel «modificat» va fi cititorul obișnuit.

Alte procedee folosite de Vasile Radu. Mai întîi, un mod tenace de a dilata artificios episoadele. O serie de episoade, plate în sine, sînt dramatizate cu o nemaipomenită asiduitate, obținîndu-se astfel lungirea puțin justificată a textului. La fel, unele analize psihologice. După ce a făcut o constatare, autorul o reia, o umflă, o întinde, uneori tautologic : „Edificiul s-a înălțat treaptă cu treaptă, uneori din cale-afară de anevoios, și nu de puține ori te-ai trezit la răspîntie, de unde fiecare posibilitate îți apărea îmbietoare, verosimilă dar nesigură, plină de capcane, ce te-ar fi putut induce în eroare. Uneori te-ai rătăcit în labirintul presupunerilor, dezorientat de puținătatea celor știute, de acutul lor echivoc. Reconstituirea a fost extrem de dificilă, handicapat fiind de o seamă de lucruri neștiute și care nu aveau o legătură directă cu cele de care te loveai, dar îți erau absolut indispensabile pentru lămurirea acestora ; și numai răscolitorul adevăr de care te apropiai te susținea pînă la capăt într-o asemenea inițiativă". Putem spune că este vorba despre un cult al amănuntului (pozitiv în sine, cunoscut fiind faptul că autorii fără talent manifestă o specifică grabă în redactare), dar este greu de ocolit bănuiala că avem în față o ingenioasă mașină de lungit povestea.

Reușit este, în primul rînd, tonul, prin capacitatea sa de a îl acapara pe cititorul nu tocmai pretențios. Vasile Radu excelează, apoi, în metafore psihologice, care punctează (ce-i drept, nu tocmai des), textul. Atrăgătoare, sugerînd trepidația autentică a unui spirit neliniștit, sînt și descrierile de expresii ale unor fețe umane.

Vasile Radu dovedește o profesionalitate care trebuie lăudată (mai ales dacă avem în vedere faptul că mulți dintre prozatorii români ilustrați în ultimii ani practică stilul expeditiv, jurnalistic). În același timp, însă, sînt dator să semnalez impresia de „paradis artificial" pe care mi-a lăsat-o, în ansamblu, **Victorie minus unu**. Este o carte care îl mișcă pe cititor, dar în felul artificial al unui drog.

Voicu Bugariu

BREVIAR

■ **STUDIU INTRODUCTIV.** Editura **Univers** pune la dispoziția cititorilor săi o nouă carte a ilustrului M. Bahtin, **Probleme de literatură și estetică**, din al cărei bogat sumar reținem prezența unor studii fundamentale precum : **Problema conținutului, a materialului și a formei în creația literară, Discursul în roman, Formele timpului și ale cronotopului în roman, Din preistoria discursului romanesc.** Versiunea românească a cărții, aparținînd lui Nicolae Iliescu, este însoțită de un temeinic studiu introductiv, datorat lui Marian Vasile. Intitulat **M. Bahtin — esteticiau și filosof**, studiul împletește în chip fericit rigoarea informativă cu acuitatea interpretativă. Evitînd atît capcana factologiei superflue cît și îndeajuns de răspîndita practică a esteticii superficial-paradoxale, Marian Vasile întreprinde o atentă incursiune în miezul gîndirii estetico-filosofice bahtiene. După o necesară schiță biografică, astfel, sînt luate în discuție probleme cheie precum **M. Bahtin și „școala formală", Discursul dialogic, M. Bahtin — filosof**, care în cele din urmă, propun o imagine cu adevărat pregnantă a întregii problematici abordate în această carte de celebrul ei autor.

■ **„REVISTA NOASTRĂ" — OMAGIU LUI MARIN PREDA.** Unanim apreciata publicație liceală din Focșani, dirigută cu pasiune și pricepere de profesorul Petrache Dima, ne face surpriza, cu numărul pe lunile aprilie—iunie 1982, de a omagia personalitatea lui Marin Preda pe cuprinsul unui însemnat număr de pagini. În afara marelui număr de fotografii (probabil, unele inedite), notăm instructivul articol **Marin Preda, un scriitor exemplar**, de Pompiliu Marcea și interpretările de reală prospețime ale elevelor Maricica Calciu (**O impresionantă frescă socială**) și Delia Dăescu (**Lumea lui Moromete**). În prezentarea lui Victor Crăciun se publică, de asemenea, un amplu fragment inedit din scenariul cinematografic **Orașul fără amintiri**, după romanul **Intrusul**. Este un prilej de a reflecta în marginea procesului de „transformare" a textului romanesc în text cinematografic, operație căreia marele scriitor i s-a dedicat cu aceeași **lucidă** pasiune probată de întreaga sa operă.

■ **DE LA SUBLIM LA RIDICOL.** „Eugen Simion — sau aspirația spre un model moral ce crede în existența valorilor" se intitulează tableta-ditiramb străbătută, de la un capăt la celălalt, de „efluviile" unei exultanțe poematico-gongorică sufocantă, semnată de Horia Zilieru în „Convorbiri literare", nr. 5, mai, a.c., p. 7. Cuprinzînd cinci „versete", poema lui Zilieru, pentru a da o mostră, sună după cum urmează : „De ce n-ar exista (într-un spațiu ideal) o logodnă «din urmă a inimii» între **poet** (tinzînd să devină o identitate) și **critic** — cel care știe să-l scoată din eroare și avatar măcar în ceasul al unsprezecelea ?" etc. O precizare : „reflecția" este inspirată de „rostirea aproape hymnică" a regelui Urukului prin care acesta își exprimă iubirea pentru frumoasa Enkidu... Nu este nici o glumă, căci tableta în cauză se deschide chiar cu citirea **in extenso** a unui fragment din celebrul „hymn" !

■ **PAGINI BUCOVINENE.** Lăudabilă strădania condeierilor suceveni de a beneficia de generoasa găzduire a revistei „Convorbiri literare", editînd interesantul supliment cultural artistic „Pagini bucovinene". Numărul pe luna mai al publicației face din nou dovada unor potențe creatoare locale demne de toată atenția. Sînt prezenți cu semnificative texte literare Ion Beldeanu, Lucian Valea, Teofil Dumbrăveanu, Constantin Ștefuriuc, Marcel Mureșanu, Mihail Iordache, Octavian Lazăr, Valeria Boiculesei, Alexei Rudeanu și alții. De indiscutabil interes istorico-literar sînt cele două scrisori inedite primite de Constanța Marino-Moscu de la G. Ibrăileanu și, respectiv, E. Lovinescu. Rubrica „Autograf", de data aceasta, găzduiește pe Ioan Alexandru cu profund patetica tabletă intitulată „Fără Bucovina, mi-ar lipsi dimensiunea imnică a neamului".

Cronicar

Arhiva «Luceafărului»

Un moment de istorie literară:

Cenaclul «Nicolae Labiș»

Dintre sute de catarge...

Colectivul redacțional al revistei **Luceafărul**, din perioada Mihu Dragomir și apoi Eugen Barbu, își făcuse sub imboldul celor doi scriitori un ideal din contactul permanent și nemijlocit cu publicul cititor, ideal concretizat în răsunătoare **șezători literare**, ținute pe tot cuprinsul țării, și în cultivarea **cenaclurilor**, ca formă de descoperire a talentelor și de dezbateri libere, profund democratice. Se lega, și în acest fel, firul cu frumoase și semnificative tradiții ale literaturii române care au cultivat statornic aceste două forme de activitate. Aveam în minte cenaclul **Junimea, Viața nouă, Sburătorul** și altele în jurul cărora s-au afirmat mari momente din evoluția literaturii noastre, precum și șezătorile de o atît de mare audiență organizate de străluciții noștri scriitori din perioada interbelică: Goga, Rebreanu, Sadoveanu, Ion Minulescu, Aron Cotruș.

Ideea de **șezătoare literară** și de **cenaclu** se înscria, în concepția noastră, într-o generoasă tradiție și țintea să îmbogățească, să împrospăteze peisajul cultural al țării. De aceea întreaga redacție își concentra forțele în această direcție, sprijinindu-se pe spiritul organizatoric al unor împătimiți, dăruiți cu toată ființa lor realizării de contacte cu publicul cititor, cu noile generații de scriitori pe care revista îi găzduia, apoi, la rubricile: **Dintre sute de catarge** și **Steaua fără nume.**

N-aș putea uita contribuția inimoșilor poeți Niculae Stoian și Mihai Negulescu, care cutreierau satele și orașele țării, școlile și facultățile, șantierele, fabricile și uzinele, ghidați de sutele de scrisori primite la **Poșta redacției**, cunoscîndu-le autorii la locul de muncă, stînd de vorbă cu ei, selectîndu-i pe cei mai valoroși pentru a citi în cenaclul revistei. Lucrările cenaclului se desfășurau în somptuoasa sală de ședințe a Uniunii Scriitorilor în casa de pe Calea Victoriei 115. La masa prezidiului se instala cu o dezinvoltură timidă — folosesc antinomia copiind realitatea — prozatorul Eugen Barbu care voind să fie familiar și prietenos brusca de la început sala cu ceva neașteptat, pregătind-o pentru discuții polemice; lîngă el se așezau Alexandru Oprea — redactor șef adjunct al **Luceafărului**, subsemnatul, celălalte redactor șef adjunct, **Dinu Săraru** — secretarul general de redacție, Gica Iuteș, uneori, Ion Gheorghe, Sânziana Pop, alți membri ai redacției; și alesul, mai mult sau mai puțin răsfățat al muzelor, din seara respectivă „Catargul" pornea pe apele încercării și ale timpului iar noi ne întrebam în gînd cu versurile lui Eminescu:

Dintre sute de catarge
Care lasă malurile,
Cîte oare le vor sparge,
Vînturile, valurile?

Pe unele le-au frînt valurile și vînturile; multe, însă, au ajuns pe țărmurile literaturii, în grădina marilor făgăduinți ori pe culmile gloriei literare: Fănuș Neagu, Nichita Stănescu, Ion Lăncrănjan, Ion Gheorghe, Marin Sorescu, Adrian Paunescu, Mihai Negulescu, N. Stoian, Ana Blandiana, Grigore Arbore, Gheorghe Pituț, Florența Albu, Damian Ureche, Ileana Mălăncioiu, Ovidiu Genaru, Sânziana Pop, Dumitru M. Ion, Victoria Raicev, Mihai Giugariu, Alexandra Tirziu și mulți, foarte mulți alții al căror nume nu-l pot prinde din goana condeiului.

Firește, pe lîngă literatură de bună calitate, autentică, inovatoare, se citeau și se spuneau în cenaclu nenumărate „perle" care nu se înghițeau ușor, față de care se luau răspicate atitudini critice în critica orală dar și în paginile revistei la rubrica **Agenda cenaclului**. Nu se va putea face o istorie literară a actualității pînă cînd cineva, un om răbdător și serios, nu un alergător după glorie culturală la 100 de metri, nu va stărui cu dragoste și grijă asupra cronicilor care reflectau viața Cenaclului „Nicolae Labiș". Se va vedea cîte idei noi au apărut acolo, care pe urmă au fost preluate de diverși critici pe la alte reviste prin recenziile, cronicile și articolele lor, cu cîtă pasiune și răspundere simțul critic a mizat pe anumiți oameni talentați, cît respect pentru tineret și pentru ideile estetice științifice. Dezbaterile erau demne, furtunoase, de o frumoasă ținută intelectuală cel mai adesea. Un om s-a distins atunci în cenaclu cum se distinge astăzi în cîmpu întregii noastre literaturi. Ați ghicit, desigur. E vorba de poetul și marele animator cultural Adrian Păunescu. Duelurile lui verbale cu Eugen Barbu, cu toți de la prezidiu erau sclipitoare, deschideau o zare și o atmosferă nouă. Erau și **bondari critici** pe acolo, care biziiau zgomotos în jurul unor idei estetice idealiste, răsuflate, bondari care s-au metamorfozat în păsări călătoare și-au plecat să-și afirme în alte limbi, pe care le știau mai bine, talentul dovedit atît de steril. O, ce figuri găunoase, caraghioase, verbioase, care nu intimidau pe nici un om cu studii serioase, dar epatau uneori gustul mic-burghez și cultura precară, care le cîntau în strună pentru a părea moderni. Aceștia dădeau, totuși, și ei diversitate și mai mare peisajului uman din sală, pledînd avocățește pe **onirism**, pe... nici ei nu mai știau ce.

Desene de Gh. V. Ionescu

Cenaclul „Nicolae Labiș" al revistei **Luceafărul** a fost și o continuă luptă cu idei învechite, anacronice, cu tendințe aiurite, străine de esența spiritualității și a culturii românești. A fost o luptă frumoasă, nobilă, luminoasă, hotărîtă în care numai puritatea și frăgezimea tinereții se poate angaja. Într-o istorie literară serioasă a contemporaneității sînt obligatorii cîteva pagini despre asemenea cenaclu care era, în fond, o instituție, cu program și personalitate foarte distinctă, cu o atmosferă culturală și ideologică din care au ieșit foarte mulți buni scriitori de astăzi.

Ion Dodu Bălan

Istoria literaturii române cunoaște puține cenacluri literare cu dreptul la celebritate. Cel mai cunoscut este cel al Junimii, prezidat de Titu Maiorescu și compania. A intrat în legendă cenaclul de un fast decorativ și butaforic al lui Alexandru Macedonski. Faimos a devenit prin evlavia participanților cenaclul lui E. Lovinescu. Istoria lor nu s-a scris decît într-o oarecare măsură. Cele mai multe contribuții privesc cenaclul Junimii. În celelalte cazuri totul e de luat aproape de la zero. Dar au mai fost și alte cenacluri, mai puțin cunoscute, dar nu lipsite de importanță pentru literatura română. Un asemenea cenaclu a funcționat la Revista nouă în jurul lui Hașdeu. Altul l-a avut drept prezident pe Ovid Densusianu și ca foaie literară revista Viața nouă. Chiar despre redacția Vieții românești și a colaboratorilor ei se poate spune că funcționa și ca un cenaclu. Dar cam aici s-ar opri lista vechilor și prestigioaselor cenacluri literare românești. Un cenaclu a patronat și Mihail Dragomirescu și de el își aducea aminte Zaharia Stancu. Din noianul de cenacluri postbelice, înflorite în cadrul mișcării culturale de masă s-a distins însă în mod deosebit cenaclul revistei Luceafărul intitulat „Cenaclul „Nicolae Labiș". Astăzi titulatura nu ne spune nimic. Dar dacă facem socoteala că Labiș murise doar cu cîțiva ani mai înainte, titulatura cenaclului este în sine un act de îndrăzneală. Aici au citit și au fost lansați sau relansați scriitori dintre cei mai importanți ai literaturii române actuale. Fără acest cenaclu este greu de închipuit tabloul literaturii române actuale. El a avut rostul de a lansa și fixa o generație. N-a putut însă contribui și la consolidarea ei. O parte din foștii lui membri, ajunși scriitori consacrați, unii clasici în viață sînt contestați înainte de vreme. Ceva din predestinarea lui Nicolae Labiș a trecut și asupra unora dintre cei născuți sub semnul acestui cenaclu. Figura lui principală a fost Eugen Barbu. El a prezidat ședințele, el a girat noile talente, el a vegheat asupra apariției lor în revistă. A vorbit și a scris despre ei. A fost părăsit și contestat ca orice descoperitor de talente, mai întîi de concurență apoi chiar de descoperirile lui. Pe sub arcadele acestui cenaclu a trecut o generație de poeți, de prozatori, de critici. Cenaclul Labiș și revista Luceafărul au dus la consacrarea lui Ion Gheorghe, Ioan Alexandru, Nicolae Velea Nichita Stănescu, Gheorghe Pituț, Ion Pop, Grigore Arbore, Grigore Hagiu, Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu, George Bălăița, Gheorghe Suciu, Adrian Păunescu, Ileana Mălăncioiu, Marius Robescu, etc. Cenaclul „Nicolae Labiș" de pe lîngă revista Luceafărul a anilor șaizeci a însemnat un moment de istorie literară. Pentru a-i marca importanța tipărim cîteva amintiri de la acest cenaclu a cărui amintire mai vuiește încă în urechile foștilor lui participanți ca marea în cavitatea scoicii.

Spectacole și interpreți

Pînă în primăvara anului 1968 cenaclul „Nicolae Labiș" a fost poate singurul „atelier" autentic de creație literară din perioada respectivă. Chiar cei aflați în rivalitate declarată cu redactorul șef al „Luceafărului" bîntuiau destul de des prin preajma sălii arhipline din clădirea Casei scriitorilor. Rivalitate este un fel de a spune, căci în afară de regretatul Marin Preda, ale cărui raporturi ultraincordate cu Eugen Barbu erau cunoscute, pe arena literară, în momentul respectiv, nu existau practic combatanți redutabili pentru acidul „patron". Secondat permanent de secretarul general de redacție, Dinu Săraru, pe atunci doar cronicar dramatic, „patronul" se instala comod la masa prezidențială, împreună cu un mic stat major a cărui compoziție a variat în timp, în funcție de schimbările intervenite în structura redacției. Au stat la acea masă Constantin Chiriță, Niculae Stoian, Al. Oprea, Ion Dodu Bălan, Violeta Zamfirescu, Dragoș Vrînceanu, Aurel Martin, Gheorghe Achiței, Ion Gheorghe, Sânziana Pop, Mihai Negulescu etc. Cel mai mult a „rezistat" în preajma respectivei mese același Dinu Săraru căruia Eugen Barbu îi aprecia cred mai mult replicile spontane decît incontestabila eficiență organizatorică. „Intrarea" era ușor regizată. „Trupa" de la „Luceafărul" venea în grupuri mici din clădirea de pe Bulevardul Ana Ipătescu, agregînd pe parcurs sau de la plecare diverși colaboratori, actori, caricaturiști, regizori, antrenori sportivi. Lume pestriță, dacă vreți, dar cu un anume farmec. Uneori apărea un ins costeliv, cu o pălărie pleoștită, poreclit Păsărin, despre care se spunea că evada cu regularitate joia dintr-un anume spital pentru a sorbi cuvintele lui Barbu. Acesta îi da uneori cuvîntul, amuzat, întrebuințînd formula: „păsărica veselă". Entuziastul vorbitor nu era chiar în afara temei, deși ținuta lui și antecedentul biografic, șoptit printre rînduri, asigura anticipat un moment de ilaritate.

Dar, în fond, nu doar prezența „maestrului" Păsărin genera momente ceva mai vesele. Lua cuvîntul cu energie, aproape regulat, Adrian Păunescu care lichida cu o glumă-două pornirile sarcastice ale „patronului", după care se înfrupta masiv din hălcile de poezie selectate de secția de resort pentru consumatorii de o seară. Cînd nu se sătura cu poeții toca și prozatorii. Pe unii dintre ei cu simpatie, pe alții cu ironie. Era ajutat uneori, sau contrazis, de o veselă grupare de suprarealiști post-factum, aspiranți neautorizați la înfăptuirea unei noi ordini literare. „Șeful" lor, un ins rotofei, cu aerul de copil îmbrăcat ca un om mare, sprijinea aproape zilnic ușa regretatului președinte Zaharia Stancu care gusta uneori impertinențele cu stil. Intrat într-o zi în cabinetul acestuia, îmbrăcat la șapte ace, cu papion la gît și cu un mic caniche în zgardă, se spune că ar fi rostit ceremonios: „Eu și cîinele meu vă salutăm respectuos". Zaharia Stancu ar fi răspuns: „Cît?". „Trei" a spus Vintilă. „Două dragă, ești tînăr încă" — a spus Stancu chemîndu-l pe Traian Iancu și dîndu-i dispoziție să onoreze cu un împrumut punga junelui lefter a cărui gălăgioasă și revendicativă prezență la cenaclu stîrnea deliciile lui Barbu care vedea în el cred un personaj crepuscular, un fel de Pirgu redivivus. Motiv pentru care, se lăsa tapat în privat sau în public de junele contestatar, ajuns la ora actuală un cuminte funcționar literar, dar pe alte meridiane. Spectacolul devenea cît se poate de amuzant în momentul cînd Barbu înceta să se mai înțepe cu Păunescu și amîndoi își îndreptau tirul către un combatant care nu respecta regulile jocului. Toată sala era în hohote. Dar treptat calmul revenea și se trecea la obiect.

E drept că nu toată lumea suporta stilul acesta pipărat. Nicolae Breban, aflat prin anii '65—'70 în „ascensiune" literară a părăsit odată încăperea extrem de supărat. Cenaclul „Labiș" nu era oricum un loc unde să vii cu siguranța unei recunoașteri depline sau a exaltării talentului. Era un laborator de încercare unde uneori produsele erau refuzate, alteori categorisite drept necorespunzătoare, alteori taxate drept perfectibile. Dar în acest loc nu a lipsit niciodată bunăvoința față de o înfăptuire literară ce conținea germenii talentului. Dacă s-ar face astăzi o listă a premiilor acordate în acei ani de „Luceafărul" s-ar putea vedea clar ce anume literatură a ieșit din cenaclul revistei. Majoritatea numelor de tineri debutanți de atunci, sînt, la ora actuală, nume de prestigiu în poezie, critică, proză, chiar și în dramaturgie.

Este adevărat că pe lîngă necesitatea de a fi un banc de probă pentru colaboratorii revistei, în special debutanți, cenaclul „Labiș" răspundea gustului lui Eugen Barbu pentru spectacol. Ședințele erau uneori ceva între teatru și meci de fotbal. Poezia și proza pluteau pe ape foarte agitate și bobul se alegea de neghină greu. Nu era ușor să pui frînă criticilor veleitari sau celor veniți să facă partizanat. „Desumflarea" prin ironie era atunci irealizabilă și „combatanții" trebuiau chemați la ordine cu fluierul arbitrului. Pînă la urmă se găsea o soluție capabilă să împace și capra și varza. Oricum, în următoarea săptămînă, cu unii în minus și cu alții în plus, spectacolul se relua de la capăt, imprevizibil ca și viața. El continua apoi la mesele de la parter, în jurul unui pahar de vin încă bun și al unei fripturi servită cu amabilitate de doamna Candrea, care intuia talentul după manifestările lui exterioare, acordîndu-i credit săptămînal, lunar sau anual, pînă cînd acesta se întrema în asemenea măsură încît putea deveni chiar distant.

Grigore Arbore

Un reper contemporan

Înainte de a fi devenit laborator de lucru, rampă de lansare și for de consacrare al revistei „Luceafărul", Cenaclul „Nicolae Labiș" a aparținut organizației U.T.C. de la Uniunea Scriitorilor, fondatoarea sa prin anii 1959—1960. Prima ședință de lucru mi-o amintesc în orice caz bine: s-a ținut într-o dimineață de iarnă, poate chiar într-una de duminecă, în camera din dreapta intrării în Casa Scriitorilor. Primul scriitor tînăr care a citit a fost Fănuș Neagu, iar povestirea care n-a stîrnit spiritul critic de mai tîrziu a fost nu alta decît cea de debut editorial: „Ningea în Bărăgan" (Olelie). Cît a funcționat sub această egidă, ședințele sale n-au avut o periodicitate regulată, ele alternînd cu deplasările pe teren, în grup, al căror program se compunea din șezători literare și documentări colective în vederea realizării unor pagini speciale în revistele literare. O asemenea pagină cu titlul „Iarna la țară", dacă-mi amintesc bine, a apărut în „Luceafărul" fiind rezultatul unei deplasări în raionul Urziceni din regiunea București de atunci. Tot din inițiativa organizației U.T.C și a cenaclului „Nicolae Labiș" un număr însemnat dintre scriitorii tineri au fost solicitați să sprijine pe perioada de 6 luni sau chiar un an ziarele de partid regionale, periodic ei fiind invitați în cenaclu să împărtășească din experiența lor. Printre cei ce s-au deplasat atunci în regiuni s-au numărat Nicolae Velea, Grigore Hagiu, Mihai Negulescu, Rusalin Mureșanu și alții.

Practic, cenaclul „Nicolae Labiș", în ipostaza glorioasă în care s-a impus în viața noastră literară, și-a reînceput activitatea sub egida „Luceafărului" abia la 8 ianuarie 1963. La această primă ședință de lucru Eugen Barbu, redactorul șef al noii serii a revistei începute în primăvara anului 1962, saluta și prezența lui Geo Bogza. Au citit George Bălăiță proza „Un om și lucrurile sale" și Ion Gheorghe poemul „Fructele zeiței". Discuții foarte vii, printre animatorii lor numărîndu-se, ca de fiecare dată după aceea, tînărul poet Adrian Păunescu. O prezență generală la 80 de inși la ședința respectivă, care la peste numai două-trei ședințe avea să se ridice la peste 150 de inși, făcînd neîncăpătoare sala mare de festivități de la etajul I al Casei Scriitorilor.

Explicatiile acestei afluențe sînt mai multe, începînd cu faptul că „Luceafărul" acelor ani era o revistă vie, dinamică, de ținută și calitate literară superioară; apoi cenaclul constituia o formă extrem de liberă, democratică, de exprimare a opiniei literare, și participarea la ședințele lui necunoscînd nici o restricție. Programul ședințelor oferea de fiecare dată lecturi dintre cele mai fascinante, îndeosebi în domeniul poeziei (Să notăm într-o paranteză că în acel an de reînceput al activității, printre poeții care au citit piese lirice de valoare, durabile, prezente apoi în volumele și selecțiile lor, s-au numărat în continuare Adrian Păunescu, Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Constanța Buzea, Ovidiu Genaru, Ion Pop, acesta din urmă citind chiar un ciclu cu care a debutat în „Luceafărul" etc.). O lectură de succes la cenaclul „Labiș" era în epocă egală cu o consacrare, și aceasta pentru că dezbaterii îi erau supuse scrieri în general reușite, de muncă, de o mare prospețime a ideilor, metaforelor, sensibilității, cu toate că nici un autor nu s-a ales numai cu un succes de aplauze, fără o discuție amplă, care mergea pînă la despicarea firului în patru.

Trebuie să-i recunoaștem lui Eugen Barbu calitatea de a fi fost un excelent animator, secondat practic de întreaga redacție și îndeosebi de I.D. Bălan, Violeta Zamfirescu, Al. Oprea, Dragoș Vrînceanu, Gica Iuteș (de altfel redacția era obligată să fie prezentă în întregime la aceste ședințe). Fiindcă a venit vorba de excelentul poet, critic și om de cultură Dragoș Vrînceanu, ar merita amintite contribuțiile substanțiale ale sale în aprofundarea exegezelor poetice, două dintre criteriile sale fiind lipsa de „centrare" a poeziilor („Nu e bine centrată, dom' Stoian) și „de crupă" („N-are crupă", adică substanță, expresie lirică viguroasă).

Cenaclul era în același timp o școală, o exersare a bunului gust, și chiar dacă printre participanți se numărau destui fără veleități literare, aceștia veneau în dorința de a se iniția în fenomenul literar. Dacă meritele cenaclului „Nicolae Labiș" așadar, recunoscute sau nu în mod unanim, sînt pe deplin evaluabile în privința pleiadei de scriitori, îndeosebi poeți, la afirmarea cărora a contribuit, puțină lume are în vedere ceea ce s-a realizat în formarea gustului literar al epocii, în receptarea și înțelegerea aprofundată a literaturii promovate în această perioadă de aur a culturii noastre.

Cenaclul „Nicolae Labiș" s-a îngemănat astfel, în cadrul unui sistem unic în viața noastră literară din toate timpurile, cu acele modalități promovate încă de la fondarea „Luceafărului" de Mihu Dragomir în privința descoperirii și susținerii tinerelor talente, respectiv pagina de „Poșta redacției" și spicuirea de versuri reușite intitulată „Dintre sute de catarge" și rubrica de debut exigent și semnificativ „Steaua fără nume". E un sistem de pedagogie literară care și-a dovedit valabilitatea și viabilitatea, cenaclul „Nicolae Labiș", conferindu-i un dinamism și o efervescență de excepție.

Niculae Stoian

ion iuga

POEME DE PACE

Cămașa vieții

**Niște miini nevăzute taie ramurile grădinii
– oarbe-s uneltele tăietorilor –
taie merii
seceră iarba
creangă după creangă cad fără viață
într-o piramidă de flăcări**

**pe-o creangă albă la uscat
albă cămașa de mireasă
albă cămașa de mire**

**miini nevăzute taie creanga
și nunta nuntașii cad în piramida de flăcări**

**prin grădina de odinioară
din aer alb cămașa vieții mai flutură**

Sala albastră

**Într-o sală albastră bărbatul visează
acea femeie transparent de frumoasă
în păr cu o floare de cîmp**

**într-o sală de operație bărbatul negru
de boală**

**înaltă inconștient miinile
înălțind un cort alb deasupra sa
pentru femeia ucisă pe stradă
pentru capul ei înroșind o floare de cîmp**

**cu miini obosite îi înfioară sinii
și inima ei între coastele lui
pe ace electronice cîntă disperarea străzii**

**într-o sală de operație un bărbat s-a deschis
către lume**

Afiș de Alexandru Bălan

Reporter

**Undeva în lume
am văzut bogăția de la masa regelui
și n-am recunoscut bucatele
nici fructele din exotice porțelanuri**

**i-am privit chipul de fripturi Wellington
stropit cu struguri din nisipuri vulcanice
intilnitu-i-am ochii de pisică nocturnă
și l-am ars în văzul meu
sperînd orbirea aproapelui**

**l-am văzut plimbîndu-se pe o mare
transferată în propria-i grădină
în veșminte străine într-un yacht străin**

**nimic din aburul pămîntului său nu-l mai
învăluie**

**ca o umbră prin armata lui de servitori
scrie rețete pentru odihna păsărilor
și meniul pentru viței cei grași**

**supușii căutau prin piețe pîine după tejghele
un rege**

Șah

**Pe tabla plușată cu piele de om
caii nu mai respiră
pe nici un pătrat caii nu mai respiră
tunurile roșii și albe
fac salturi peste capsule de oțel**

**eu am învățat 64 de pătrate
un covor fermecat la vîrsta aceea
nici unul din ele nu mai are culoare
pionii în capsule de oțel
lovesc nebunii albi în scheletul rachetei**

**după tunurile din Navarone
a venit pietatea să mă întrebe să ne înțeleagă
ce-i cu reginele noastre și cui stau la pîndă
o, reginele noastre care folosesc pudră-trotil
cît de modeste par pe lîngă nebunii generali**

Plutind deasupra

**Pablo Picasso și-a uitat ochii în Guernica
pe-un os de cal pe o aripă frîntă
l-am intilnit plutind într-o lotcă albă
un porumbel își încurcase ghearele
în pletele lui**

**alături vislea Whitman zurbagiu și
Poe cu o colină de struguri pe spate
prin ape mai limpezi
Nietzsche cu demonul de mînă**

**încotro vislesc oare
unde-i fereastra prin care-i văd
îi aud
îmi vorbesc
cum vislește în alb veșmînt Eminescu
stînd în picioare
ca o luminare aprinsă**

**Per aspera ad astra – sună o voce de copil
plutind deasupra apei fără să o atingă
nici un val în urma vislașilor
nici o tulburare chiar la căderea lui Bacovia
pe pernă de nuferi**

**pe țărmuri crengile țării îndoite de rod
împrăștie aur viu peste chipul Poeziei
în vreme ce o ușă uscată în ruginite balamale
cad deschizîndu-se în pumnale ciudate
singură
nevinovată
o ușă omenească stricată**

COLOCVIILE «Luceafărului»

SPIRITUL CIVIC în

M. UNGHEANU : A intrat în obiceiul revistei „Luceafărul" să convoace în jurul mesei rotunde un număr de scriitori pentru a dezbate teme de mare actualitate. Ne-am oprit de această dată asupra **Spiritului civic în literatura română de astăzi.** Tema deschide un cîmp vast discuției noastre. Ea s-ar fi putut împărți în nenumărate subteme, dar ceea ce dorim este formularea unui punct de vedere cît mai propriu al fiecărui participant asupra spiritului civic în literatura română de astăzi. Spiritul civic presupune spiritul patriotic, spiritul revoluționar presupune o clară conștiință a misiunii scriitorului. El poate fi formulat în nenumărate feluri, poate fi abordat plecînd de la aspecte concrete foarte diferite. Intenția noastră nu este a unei discuții polemice ci a unei formulări de credințe literare și cetățenești. Realizată după Plenara C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie, eveniment marcat de expunerea tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU,** după Congresul educației politice și culturii socialiste, întîlnirea noastră are desigur în vedere invitația la realism pe care această plenară a făcut-o tuturor membrilor de partid, tuturor cetățenilor țării, scriitorilor și artiștilor. Sensul cel mai prețios al acestui eveniment politic pentru scriitori cred că vine tocmai din apropierea de realități, din recapitularea vieții noastre sociale. A avea astăzi spirit civic înseamnă a invita la realism și a vorbi despre principii confruntîndu-le cu faptele.

PAUL ANGHEL : A discuta despre ținuta civică a literaturii, fiindcă despre aceasta e vorba, este oricînd și oriunde destul de greu. Aceasta implică funcția socială a adevărului, adică relația unei societăți cu realul, și mai puțin relația aceleiași societăți cu frumosul. În ultimă instanță, punem în discuție dreptul literaturii de a judeca frumos societatea, de a mijloci relația societății cu realul, prin imagini superioare. Literatura descoperă, revelează, nu încintă sau nu

M. Ungheanu

numai încintă. A discuta despre funcția civică a literaturii înseamnă a lua în considerare și caracterul ei radical. Nu numai aprobativ, dar și negativ, revoluționar, pătruns de patosul schimbării și al înnoirilor. Deci o literatură neimpăcată cu sine însăși și nici cu stările proaste din juru-i. Sînt convins că aceasta e literatura de care avem nevoie, de care au nevoie cititorii. Ca să mai creadă în cuvint.

Dar noi și avem o asemenea literatură. Ea și-a lărgit aria de investigație din trecutul apropiat spre prezent, din prezent în trecutul îndepărtat sau foarte îndepărtat. Ce sînt **Elegiile politice** ale lui Ion Gheorghe decît niște poeme ale revoltei în fața unor realități ? Ce altceva sînt **Drumul cîinelui și Calcanul** de Ion Lăncrănjan decît niște radiografii ale existenței noastre tragice de prin anii '50 ? Ce altceva este **Răceala** lui Marin Sorescu sau **A treia țeapă,** tot de el, decît o scoatere din mit a istoriei și o restaurare a ei sub semnul unei lucidități tragice ? Exemplele s-ar putea înmulți. **Săptămîna nebunilor** de Eugen Barbu sau **Frumoșii nebuni ai marilor orașe** de Fănuș Neagu sînt tot cărți ale tragediei, chiar dacă îmbălsămată într-un metaforism amețitor.

Din păcate, literatura care spune lucrurilor pe nume întîmpină încă dificultăți. Dificultăți au avut de înfruntat, la apariție, toate cărțile la care m-am referit, și nu numai acestea.

Ce e de făcut ? Pentru editori e mai avantajos să tipărească lucrări care nu le dau bătaie de cap. O carte care nu spune nimic e mai ușor de tipărit, chiar dacă zace în librării. În chip consolator, ea poate avea succes de critică. Și atunci ? Literatura fără miză diversifică în chip fals peisajul literar și dă șansa unui joc probabilistic cu valorile în care e mistificat doar cititorul. Nu numai el, desigur. E mistificat și peisajul literar. Apar reliefuri false, se pun semne greșite de orientare, se declară sterile anume teme, se exaltă vidul altora. Și se naște astfel un conformism confortabil, în care o critică minoră parazitează pe o literatură minoră, ocupînd ambele prim-planul vieții literare. S-a discutat oare în ultimii ani despre realism în roman ? Poate, dar formal, în afara cotelor pe care le-a cucerit romanul românesc contemporan. S-a discutat despre romanul politic ? Desigur, dar formula s-a lărgit atît de mult încît cuprinde orice, orice în afară de literatura angajată, de literatura care explorează punctele de congestie ale conștiinței sociale.

În asemenea condiții, îndemnul de a resuscita funcția civică a literaturii, nu poate să aibă prea mare ecou. Cei care scriu o asemenea literatură o vor scrie mai departe, oricît de puțini ar fi. Dar către o asemenea direcție se vor angaja puțini, fiindcă o asemenea literatură implică și curajul, și riscul. E mai ușor să publici ușor.

EDGAR PAPU : Această masă rotundă mi se pare foarte necesară în momentul de față pentru a ne lămuri răspunderea nu numai față de literatură, ci și față de societatea noastră. Noi avem soarta oricărei țări mici din sud-estul Europei — și, desigur, din orice regiune mult încercată a globului. Vreau să spun că am avut o serie întreagă de morți și de învieri. Nu ne-am bucurat, cu alte cuvinte, de acea neîntreruptă continuitate culturală a țărilor mari, în special din occident. Poate, însă, că tocmai din acest motiv am avut o intermitentă creștere organică, asemănătoare cu aceea a naturii. Am avut atîtea pustiitoare toamne istorice și tot atîtea reînvieri de primăvară în cultura noastră.

În acest sincopat curs cultural, ramura de creație cea mai lovită a fost literatura. Celelalte arte au supraviețuit, mai mult sau mai puțin, și în momentele „negre". De curînd a apărut, bunăoară, o istorie a arhitecturii românești. Poate oricine constata că aceasta nu a fost nici pe departe lovită în unele nopți ale istoriei noastre, așa cum s-a văzut lezată literatura, care implică și spiritul limbii, precum și al conștiinței directe pe care o poartă în sine cuvîntul.

În momentul de față, cînd trăim un moment de imprimăvărare culturală, să nu uităm că pentru noi aceasta înseamnă și un moment de încordare a forțelor noastre. Să evităm minima rezistență a simplelor manifestări declarative, verbale, lipsite de un suport real. Civismul patriotic înseamnă, în primul rînd, luciditate și simț de răspundere. Să nu se confunde patriotismul cu ignoranța și comoditatea.

Efortul primordial este acela de a ne pătrunde în adînc, de a ști cine sîntem, ce putem, ce am făcut. Numai astfel ne putem fixa locul pe care îl ocupăm sau pe care ar trebui să-l ocupăm și în universalitate. Nu este, însă, de ajuns pentru aceasta, a combate doar vorbele goale, lipsite de suport real, ci și neajunsul invers, adică scepticismul, neîncrederea, complexul de inferioritate, care mai dăinuie încă anacronic la noi. Nu putem realiza un mesaj al nostru pe lume decît printr-o încredere lucidă, bine cumpănită, însă, în definitiv, încredere în spiritul românesc și în virtuțile sale reale. Pentru a ne preciza ideea civismului — cu bunăcredință, așa cum o vede fiecare din noi — îmi exprim din nou toată gratitudinea pentru revista care a deschis această discuție.

M. UNGHEANU : Dezbaterea noastră propune cîteva mize majore asupra cărora se vor opri, nu mă îndoiesc, și ceilalți scriitori prezenți. Mi-aș îngădui să vorbesc aici despre tabuurile care au stînjenit actul de creație. Ele au însemnat mai ales ocolirea unor teme, direcționarea inspirației scriitorului, uniformizarea mișcării literare și, oricît ar părea de ciudat pentru unii, multe din aceste tabuuri, desființate teoretic, mai funcționează și astăzi. Am să exemplific cu ajutorul unui aspect al vieții culturale care n-a fost încă adus în discuție : reeditarea unor scriitori români. Cine va lua edițiile de astăzi, mai multe și mai bune decît cele de ieri, va constata totuși o identitate neașteptată între edițiile de acum și cele dinainte. Este vorba de folosirea croșetelor, destul de insistentă uneori, care coincide ca sens cu utilizarea lor mai veche. Textul reeditat este corijat prin eliminări care dezvăluie existența unor tabuuri. Pentru că de vom face un bilanț al textelor eliminate, vom constata existența unor teme tabu. Nu intenționez să dezvolt aici tema extrem de importantă a manierei reeditărilor de astăzi. Excepțiile fericite există : **Istoria literaturii române contemporane de la origini pînă în prezent** de G. Călinescu, **Tradițiile istorice** de Gh. Brătianu, etc, dar ceea ce ne interesa aici era ilustrarea ideii de tabu. Interdicțiile anilor '50 care pentru mulți sînt de domeniul trecutului funcționează. Ele au devenit tabuuri fără a mai fi trăite ca atare. N-a făcut nimeni lista de tabuuri care funcționează în proză ca moștenire a unor tabuuri și a reactivării lor pe diverse căi astăzi. Mă voi referi la cel mai important poate pentru proza românească de astăzi. Este vorba de tema ultimului război mondial, experiență decisivă pentru viața românească postbelică ca fenomen originar al situației actuale, de tema integrală a acestui război niciodată tratată la adevărata ei anvergură și semnificație, aproape niciodată ajunsă la o realizare artistică memorabilă. De ce ne oprim la această temă care pare astăzi atît de îndepărtată ? Pentru că orice literatură are orizontul ei de așteptare, fiecare literatură are cititorii săi cu orizontul lor de așteptare. Este cazul să ne întrebăm dacă literatura care se scrie astăzi la noi răspunde într-adevăr orizontului de așteptare al cititorului român și, dacă nu răspunde, de ce n-o face. Este și aceasta o problemă a spiritului civic în literatura română contemporană. Că acest orizont de așteptare există, că el funcționează o vădesc succese fără precedent cum sînt cele ale unor romane ca **Delirul** de Marin Preda și **Labirintul** de Francisc Păcurariu. Ele sînt inspirate de tema în bună parte tabuizată a ultimului război mondial și se disting tocmai prin refuzul tabuurilor care încredințează înțelegerea completă a acestei mari teme. Existența tabuurilor nu se exprimă doar prin ocolirea unor aspecte ale vieții sociale, istorice a poporului român ci și prin consacrarea unor adevărate rețete privind tratarea lor. Din acest punct de vedere, romanul obsedantului deceniu, care a devenit canonic, pentru a nu-i spune altfel, merită o privire mai critică. Iar apropierea prozatorilor de realitățile contemporane suferă și ea de funcționarea unor tabuuri și inhibiții moștenite. Spiritul civic presupune renunțarea la aceste tabuuri și rețete, înlăturarea lor, o mai mare apropiere față de orizontul de așteptare al cititorului, promovarea unui alt spirit creator și a unei literaturi care să invite la realism, pornind de la mutațiile fundamentale ale vieții noastre socialiste și politice din ultimele patru decenii. Iată o posibilă pistă a discuției noastre.

CEZAR IVĂNESCU : Pornind de la enunțurile prozatorului Paul Anghel și fiind de acord cu domnia-sa în ceea ce privește caracterul specific, determinat istoric al **angajării,** cred totuși că nu putem vorbi de o evoluție, de o progresie spre complex ; natura și adîncimea talentului decid în ultimă instanță calitatea angajării unui scriitor ; în 1952, în plină epocă de **dezangajare** a literaturii române, apariția lui Nicolae Labiș probează că un mare talent își asumă totul, destinul național și propriu-i destin, vitregia eonului în care i-a fost dat să apară, mărturisind în același timp prin poezia sa drama eternă a omului universal, așa cum astăzi apar nenumărate cărți minore, care nu spun nimic probînd o totală dezangajare — și a autorilor și a factorilor de răspundere culturali. Poate că la

Cezar Ivănescu

scara umanității întregi, la nivelul chiar al unei națiuni putem vorbi de un **spor de conștiință** (în sensul unui Teilhard de Chardin), ceea ce nu înseamnă totuși că apatridul imbecil și bovaric Petru Popescu e mai angajat decît Mihai Eminescu în destinul lumii numai pentru că „a ales" limba engleză și spurcă limba română...

Dar părăsind terenul acestei scurte polemici, aș dori, dată fiind prezența profesorului Edgar Papu printre noi, teoreticianul **protocronismului,** să amintesc un cuvînt, **eucronie** (eucronism), pe care-l avansam cu ani în urmă într-un articol publicat în „Luceafărul", termen foarte apropiat ca accepțiune de **prilejul** lui Machiavelli, concept care după opinia noastră dă seamă mai exact de modul în care s-a edificat literatura română în general. Cred că acest „moment de renaștere" a literaturii române este un moment de **eucronie,** o vreme prielnică (așa cum „vremea neprielnică" a fost intuită de Labiș în **Liliacul timpuriu**), de la editarea clasicilor în ediții critice, pînă la apariția unor talente extraordinare în poezie, în proză, în critica literară, putem vorbi de un moment unic al literaturii române în care spiritul civic al persoanei umane se manifestă prin această generozitate creatoare de valoare...

Părerea mea nezdruncinată este că, în general, în literatură, stăm bine, și aș spune că ar trebui să ne ferim de a gîndi printr-un determinism vulgar, mecanic, care deduce o criză și în domeniul literaturii pe fondul unei crize economice generale care a cuprins planeta și se resimte și-n economia noastră, cum cu realism a observat președintele țării noastre, **NICOLAE CEAUȘESCU,** în atîtea rînduri. Exemplul clasic invocat în asemenea circumstanțe rămîne Germania sfîrșitului celui de-al XVIII-lea veac și a primei jumătăți a veacului al XIX-lea care în acea epocă a dat lumii, după două milenii (după greci), al doilea mare eon filosofic...

Dacă va fi în sfîrșit înțeles rolul **inițiativei,** dacă forurile culturale vor fi în permanență un factor impulsiv al dezvoltării, dacă creatorii de valori vor fi lăsați să investească tot ei așa cum cred în ceea ce cred, putem spera că lucrurile vor merge înspre bine.

În acest context aș dori să-mi exprim părerea strict personală în privința spiritului civic. Eu cred că scriitorul trebuie să rămînă o conștiință trează, spiritul său civic se poate afirma și de pe o poziție care să judece viața unei națiuni în totalitate. Firește, legitimitatea acestei poziții este dată numai de participarea scriitorului din interiorul națiunii sale la condiția de simplu cetățean, membru al cetății. Nu vreau, prin cele afirmate mai sus, să neg justețea unor alte poziții, mulți colegi de-ai noștri sînt și oameni politici sau au importante funcții de conducere, cred însă că e bine ca scriitorul român să experieze și această pozițiune extremă (dar nu **extra muros**) spre a măsura în acest veac adevărata putere a cuvîntului, fără mazochism sau secretă speranță de răsplată... Martirajul e posibil oricînd, aș zice răspunzîndu-i prozatorului Paul Anghel...

ARTUR SILVESTRI : De oriunde am lua-o în literatura română ne izbim de istorie, omul literaturii române este omul istoric și de-ar fi numai acel lung șir de martiraje, decapitări și surghiunuri care dădeau semnul precarității

Edgar Papu

existenței fizice și tot am înțelege că această literatură s-a înălțat pe un teren istoric în mișcare și care nu favorizează marile infăptuiri altfel decît cu riscul propriei biografii. Întrucît este „sentimentul civic" condiția întregii literaturi române ? Întrucît fără acest simț al solidarității și al curajului care stinge mica ancilaritate conjuncturală, fără această obsesie a adevărurilor majore și fără acest instinct ofensiv care dă spiritului conștiința națională de sine n-ar mai fi fost prea mult de făcut. „Spiritul civic" e un topos al viitorului, omul „civic" nu trăiește în prezent decît în măsura în care realul nemijlocit trebuie îndreptat către un sens moral conform cu o reprezentare ideală despre colectivitate. „Civism" — iată o idee de ordin metodologic și nu descriptiv. Însă ce este astăzi obligatoriu sub raport „civic", ce elemente specifice culturii sînt necesare spre a dezvolta, cum zicea foarte bine Cezar Ivănescu, literatura română în chip „eucronic" ? Pentru o minte lucidă este limpede că trebuie să pornim de la noțiunea de valoare și, mai întîi, de la conștiința valorilor proprii. Avem o literatură cu numeroase momente „protocronice" și absolut originale, izvorîtă mai dinainte decît o fac încă istoriile literare curente, dintr-o epocă „protoromînă" pe care încă nu am descris-o. O literatură aparent „întîrziată" și care nu respectă concatenarea convențională de curente, asimilînd adeseori simultan ceea ce la alții era succesiv, nu poate fi decît o literatură „sintetică", un „hibrid", da, care însă germinează producții originale cu greu de văzut în serii. Istoria literaturii române trebuie revăzută cu tot ceea ce rămîne „actual" din aceasta : „actualii" sînt și Miron Costin și Nichita Stănescu, în actualitate viețuiesc, printr-o curioasă condiționare care este a „cărții", și Eminescu și Marin Preda. Alții au pierdut acest instinct al „actualizării" istoriei, cultura occidentală își rememorează arareori elementele care se află, istoricește, mai jos de 1850. Cultura română a păstrat acest instinct al istoriei, ea nu trebuie „ajutată" să-l piardă, în conformitate cu absurde nostalgii „sincroniste".

ION COJA : Spiritul civic al unei literaturi se manifestă, cred eu, și în actele neliterare ale scriitorilor, adică nu numai în scrisul acestora, în literatura proprie-zisă, ci și în alte acțiuni : culturale, sociale, politice etc. Cît privește literatura noastră, acest mod de a fi civică este una din tradițiile ei cele mai nobile. Și nu am în vedere numai generația de la 1848, deși o diminuare progresivă de atunci încoace a gradului de implicare a scriitorilor în **acțiunea** civică se poate remarca ușor. Această progresie nedorită a fost în parte suplinită printr-o acțiune publicistică intensă, practicată de mai toți marii scriitori care au urmat generației amintite.

Din păcate, azi, scriitorii fac mai puțină publicistică. Acțiunea civică propriu-zisă și publicistica oferă scriitorului ocazia de a fi în chip mai nemijlocit și mai prompt **solidar cu cititorii săi,** cu concetățenii săi, această solidaritate fiind una din definițiile spiritului civic în literatură.

Din păcate, observ la unii colegi un fel foarte ciudat de-a privi în jurul lor la ce se întîmplă în „cetate". Ca-n orice cetate, și bune, și rele. Dintotdeauna, scriitorul e mai atent la suferința semenilor, la ravagiile injustiției, ale absurdului instituționalizat etc. Dar îi văd pe unii scriitori curioși și doritori să afle întîmplări cît mai șocante din această zonă, a „răului", bucuroși să le poată cîndva băga într-o carte. I-am văzut pe unii chiar asistînd la producerea răului cu un ochi estetizant, scrutînd ce din ce se petrecea în jurul lor va putea să „meargă" într-o viitoare carte, deși le era mai la îndemînă nu să scrie, ci să facă ceva, să intervină și să curme acel moment al răului.

Iată, printr-o întîmplare, am aflat despre ce a fost viața unui profesor din Tîrgu-Mureș, de origine ceangău din Moldova, veritabil roman care așteaptă să fie vreodată scris de cineva. Dar nu m-am gîndit o clipă să-l scriu eu, acum, pentru că de pe urma lui D. Mărtinaș a rămas un interesant și prețios manuscris cuprinzînd rezultatele cercetărilor sale asupra originii ceangăilor, manuscris care, în chip nejustificat, nu-și află editorul meritat. În felurite chipuri încerc, de vreo doi ani de zile să sprijin apariția acestei cărți. Între timp „romanul" s-a complicat în chip... fericit, cu apariția unui nou personaj : filologul clujean V.M. Ungureanu, tot ceangău de felul său, care a completat în chip strălucit cercetările lui Mărtinaș, amîndoi susținînd aceeași teză : ceangăii din Moldova sînt români din Transilvania de unde au fugit la începutul procesului de secuizare sistematică a românilor. Amănunt „literar" foarte important : prin anii '50, V.M. Ungureanu a plătit cu libertatea susținerea sa fermă că este român, atunci cînd în fruntea satului a protestat pentru introducerea în școala satului a altei limbi materne în locul românei pe care o vorbeau cu toții de cînd se știau... Și romanul continuă: directorul editurii unde se depune lucrarea, scriitor cunoscut, e de părere că publicarea cărții ar însufleți resentimente incomode. Firește că de publicarea acestei cărți unii se vor bucura în mod deosebit — probabil ceangăii înșiși,

Artur Silvestri

căci aceasta e prima carte despre ceangăi scrisă de un ceangău, și se vor bucura pe bună dreptate, pentru că li se face dreptate. În mod **nedrept** altora nu le va conveni această carte, așa cum nu i-a convenit în 1943 lui von Killinger o carte despre același subiect, a doctorului Rimneanțu, pe care diplomatul fascist a dat-o la topit pentru a-i face plăcere lui Horthy... Nu-i oare acesta un excelent subiect de roman politic și istoric ? Dar nu e oare păcat să-l scrii înainte de a face **cetățenește,** ceva pentru ca finalul real al acestui roman să fie pe gustul publicului ? Eu cred că da ! E mare păcatul ! De ce, aici și acum, această poveste ? Nu ca să mă dau pe mine însumi de exemplu, ci tocmai din spirit civic, căci mă simt obligat să nu scap nici o ocazie — și discuția de azi îmi oferă o nouă ocazie de a spune că lîngă noi, la doi pași, o mare nedreptate se face unui om, unor oameni, unor concetățeni de-ai mei prin nepublicarea cărții lui D. Mărtinaș.

Îndepărtarea scriitorului de la spiritul civic al literaturii a fost urmărită sistematic în anii '50, cînd li se oferea scriitorilor condiții de existență în mod artificial îmbunătățite în raport cu cititorii, cu concetățenii. Practica acestor privilegii, care i-a îndepărtat pe scriitori de realitate, de public, a fost una dintre cele mai primejdioase pentru literatura noastră de azi. Unii o regretă... Măsură care se mai practică de către unii dintre noi, acceptarea acestei situații, deși pe cale de a fi desființată, este măsura în care literatura noastră se mai abate de la spiritul ei tutelar : spiritul civic. Căci, așa cum spunea un mare cetățean al culturii și istoriei noastre, dacă vrem să nu greșim, trebuie să ținem cu poporul, cu cetatea. Cu Țara. În primul rînd împărtășindu-i soarta, solidari cu ea și la bine, și la rău.

GHEORGHE SUCIU : Ar fi bine în acest context să ne aducem aminte de o propoziție (cap. IV, LXXXIII) din **Etica** lui Spinoza : „Omul care este condus de rațiune este mai liber în stat, unde trăiește după legile comune, decît în singurătate, unde nu ascultă decît de el însuși".

Dacă fiecare cetățean se conduce după un cod de legi și norme specific unei colectivități, cu atît mai mult artistul trebuie să țină seamă de acest cod. El trebuie să-l respecte și ca **cetățean** și ca **autor** de opere artistice. Dacă gesturile, raporturile diurne se încadrează oarecum de la sine — prin educație și practică — în contextul moral de convețuire al colectivității (altfel aceasta își exercită măsurile ei coercitive), ar-

Paul Anghel

tistul are o datorie în plus. Opera lui reverberează în conștiințe și nu poate să nu-l intereseze **cum** și cu **ce** spor de umanitate. Ne putem închipui un artist care în societate, la locul de muncă (dacă are unul și dincolo de masa de scris), în familie este de o desăvîrșită corectitudine, dar în operă — printr-o ciudată dedublare — promovează disoluția morală, egoismul, defetismul etc. Un asemenea artist de bună seamă că nu are spirit civic. Pentru că opera are o răspîndire și o influență mult mai mare și de durată decît modelul individual pe care-l poate oferi un om cadrului în care trăiește, fatalmente totuși limitat. Este de dorit ca între ceea ce propune individul și ceea ce propune opera să fie o concordanță, o armonie, dar în ultima instanță interesează **eficiența** morală și estetică a celei din urmă. Goethe spune că nimic din ceea ce este frumos nu poate fi imoral.

Literatura română ne oferă, în istoria ei mult mai bogată și mai diversă decît ar putea crede unii, o implicită și explicită participare civică, morală a autorilor ei la problemele neamului, la dezbaterile și limpezirile Cetății. De pildă, cel mai **obiectiv** prozator al nostru, Rebreanu, implică în romanele sale o preocupare față de destinul națiunii și al omului de o desăvîrșită responsabilitate, preocupare pe care o dezvăluie, explicit, publicistica și **Jurnalul** său. Oricît de **obiectiv** ar fi romanul **Răscoala** este neîndoielnic cu cine merg simpatiile autorului și mai ales ale cititorului; spre Petre Petre bunăoară și nu spre Ilie Rogojinaru...

Cred că spiritul civic al artistului se măsoară în gradul de frumusețe pe de o parte și înălțimea etică pe de altă parte cu care își investește, în finalitatea ei, Opera. Ca oricărui om (poate mai ales lui !) nu trebuie să-i fie nimic străin de tot ceea ce este omenesc, dar opera pe care o creează trebuie să țintească și să atingă umanizarea omului.

NICOLAE CIOBANU : Alegînd o asemenea temă de dezbatere precum spiritul civic în literatura română contemporană, implicit, ne angajăm în tentativa de a dezidealiza și dezabstractiza o seamă de noțiuni și concepte care prin uzură cotidiană, ca simplu vehicul de comunicare stereotipă, riscă a-și pierde coeficientul de încărcătură etică originară și, la urma urmei, adevăratele sensuri practice, dacă vrem, de comportament intelectual și, de ce nu, estetic. Vorbim, astfel, de responsabilitate în fața timpului istoric, de sentimentul patriotic, de respectul față de tradiție, de atașamentul la dinamica vieții social-politice actuale, dar este de făcut imediat precizarea că toate aceste elemente, omenește și artisticește vorbind, reprezintă o realitate îndubitabilă în măsura în care se înscriu ca fapte vii în albia fenomenală a existenței noastre. Ceea ce presupune, necondiționat, un anumit tip de comportament autentificat de fapte, de acele fapte care, din unghiul exigențelor, civilizației actului cultural în general și a celui de creație în particular, dau conținut palpabil spiritului civic. Se cere, prin urmare, supunerea sintagmei în cauză, spiritul civic, unei discuții lucide, ferită de criticismul îngust dar și de toate acele poncife sofisticate, egoist-belferești care o înstrăinează complet de adevărata ei esență, transformînd-o în prestigioasă literă moartă.

POP SIMION : Cred că folositor pentru noi toți este nu numai să constatăm strîmbătățile. Se spune, iată, pe bună dreptate, că la radio și T.V., în sistemul mass-media, aș adăoga eu, nu se exercită întotdeauna cele mai autorizate voci. Oare este de ajuns să constatăm doar existența acestui rău foarte rău ? Important mi se pare să ne punem întrebarea : de ce se întîmplă așa ? Spunea Artur Silvestri mai adineaori, că marii noștri înaintemergători au fost constrînși de împrejurările timpului lor la acele plăți fundamentale, plăți de esență tragică, pe care istoria culturii le-a înregistrat astfel. În zilele noastre nu se mai pune problema unor asemenea plăți fundamentale plăți tragice, și noi toți sîntem de acord cu această idee. Dar întreb, la rîndu-mi : se pune totuși azi, în timpul nostru, problema unor „plăți"? Cred că răspunsul este da. Și cu asta am și pogorît din cerul teoriilor mari și generoase pe teritoriul, adesea alunecos, al civismului cotidian. E bine să se vorbească despre aceste „plăți pasagere", concret și argumentat. Deși mai mărunte, deloc tragice, aceste plăți există. Ele se numesc : lupta cu inerția, lupta cu viziunile obtuze asupra vieții literare, lupta cu atitudinile dogmatice ori neodogmatice, cu pozițiile estetizante, cu promovatorii elitismului, cu punctele de vedere mimetice, neromânești, privind rosturile și drumul literaturii de azi ș.m. Cu permisiunea dumneavoastră, aș vrea să evoc aici un gest recent al lui Ion Lăncrănjan, care a publicat cartea **Cuvînt despre Transilvania.** Ne aflăm în fața unui demers patetic, cu o substanță zguduitoare prin adevărul pe care îl relevă, un tablou larg cuprinzător al destinului Transilvaniei. Este numita carte doar un gest scriitoricesc, cum s-ar putea crede la o repede privire ? Eu cred că este, deopotrivă, și un gest politic cu mare încărcătură civică. Un gest patriotic semnificativ, rod al răspunderii asumate. Dacă reducem faptele cărții la esență, am putea spune că efortul de a prezenta azi, în acest mod, pe deplin argumentat științificește, **tabloul întreg** al Transilvaniei, autorul premerge munca concretă a unor istorici, care ar fi avut chemarea să facă acest examen mai demult. În acest context al convorbirii noastre este util, cred, să exprim următorul raționament, care mă stăpînește : nu este întîmplător că tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** a crezut de cuviință să aducă acum în prim-planul națiunii ideea atît de valoroasă, de necesară, a **tabloului întreg** al istoriei țării. Este nevoie, înțeleg eu ca scriitor și cetățean, să privim peisajul istoric național în întregimea lui, pentru a trage învățămintele care se impun cu necesitate. Adică, să ne cunoaștem sinele. Adică, să cunoaștem în profunzime adevărurile despre continuitate și permanență, despre teoria bicisnică a unui așa-zis „vid istoric" pe aceste meleaguri ale noastre, despre adevărata față a celor trei imperii (otoman, țarist și austro-ungar), despre cine pe cine a civilizat aici, în bazinul carpato-dunăreano-pontic etc. Mă gîndesc că Lăncrănjan ar putea spune prin gest reflex : cartea despre Transilvania este o meditație a mea, o meditație de scriitor, deoarece eu am de gînd să abordez într-o posibilă narațiune viitoare problema foarte complexă și delicată a istoriei acestei provincii românești. Ceea ce am scris acolo premerge, așadar, munca mea de ficțiune. Tot ce se poate ! E firesc să fie așa. O asemenea constatare nu face decît să întărească raționamentul meu de ordin mai general, care depășește cîmpul de lucru al unuia sau altuia dintre noi. De aceea zic : apărută acum, în acest context al gîndirii noastre, numita carte aduce, cred, mari servicii în ordinea exercițiului civic național. Am reținut nuanțata și valoroasa pentru noi distincție pe care o face profesorul Edgar Papu între valoare și sentimentul valorii, concepte de sine stătătoare. Aș duce mai departe această judecată, spunînd : sentimentul valorii nu se poate naște, dezvolta, cultiva, exercita înafara spiritului civic. Valoarea poate exista, mă gîndesc, în chip separat și obiectiv. Din contră, sentimentul valorii se naște și acționează în plenitudine doar în ambianța binefăcătoare a spiritului civic. E o interdependență care trebuie înțeleasă. De aici și acuta nevoie pe care o resimțim de a construi și reconstrui, de a perfecționa mereu instituțiile noastre dătătoare de sentiment al valorii : canalele mass-media, revistele, editurile, cadrul instituționalizat al educației și culturii naționale. Făcînd o tautologie, aș spune : valoarea acestor instituții este egală cu valoarea emisiunii lor asupra valorii. Altfel spus: aceste instituții sînt majore sau minore în raport direct proporțional cu chipul pe care izbutesc să-l dea privitor la valoare, alfa și omega existenței lor. Adevărul sau strîmbătatea lor se evaluează în profunzimea, durata și efectele în care știu aceste instituții să reverbereze în conștiințe sentimentul valorii. Este mecanismul în care spiritul civic acționează în cîmpul culturii și artelor. După multele idei fertile care au fost emise pînă la acest punct al colocviului nostru, aș reține (pentru mine, desigur) o primă concluzie, care ar suna astfel : nu cred că putem statua precepte și legi de civism ; nu cred în necesitatea sau potențialitatea unui cod al bunului cetățean român, cum nu cred în necesitatea sau potențialitatea unui cod al bunului scriitor cetățean. El, civismul, e atitudine, reacție la mediu, o implicare în tot ce vezi, trăiești, gîndești; de la un anumit punct încolo, civismul devine, de ce ne-am feri s-o spunem, o perpetuă imprevizibilitate. S-a spus, bunăoară, că spiritul civic s-a manifestat odinioară, în dese cazuri, doar verbal, fără un suport real. Așa este. Vă propun să cădem de acord că acest lucru se produce, deloc întîmplător și ieșit

Ion Coja

din comun, chiar în zilele noastre. Nu ține doar de bunacuviință a cuiva de a fi animat de spirit civic, în chip real ori numai în vorbe, fără suport. Este demn de crezut acela care vine cu fapte literare, zicem, pe bună dreptate, noi, scriitorii. Dar scriitorul-cetățean trebuie să aibă, dincolo de experiență, muncă și har, acea genă cu încărcătură specifică care ține de fibra noastră cea mai intimă. Numita genă există sau nu există, indiferent că ești sau nu scriitor. În cazul unui scriitor cu har, gena aceasta devine o forță benefică, naște personalitatea și se prelungește în conștiința mulțimilor. Tot profesorul Papu spunea, pare-mi-se, că spiritul civic presupune cunoașterea sinelui. Ideea mi se pare fertilă, îi găsesc tîlcuri care depășesc cîmpul nostru predilect. Ne aflăm la un ceas de istorie foarte bine configurat. Voința de bine a președintelui țării tocmai această **cunoaștere de sine** vizează, pe un plan mai larg. Aici găsesc leit-motivul de a aduce istoria în prim-planul atenției, ca temă de meditație, de civism. Viața românească însăși este fertilizată în acest mod de templul memoriei. Cultura și literatura națională cresc eruptiv și pur din acest sol, ca flăcările pe comori. Cunoașterea sinelui cuprinde, la drept vorbind, tot ; abia din acet punct al tuturor convergențelor începem să ne împărțim în îndeletnicirile noastre specifice, în mult-puținul fiecăruia, în cărțile noastre inconfundabile. Iată două teme posibile în care, la acest ceas de istorie națională, spiritul civic al scriitorului se regăsește (se poate regăsi) în plenitudine : istoria ca temă de literatură și redescoperirea satului de azi la ora adevărului. Despre prima temă s-a vorbit mult și se vorbește. Despre cea de a doua, însă, abia s-a început. Datori sîntem, cred, să reevaluăm modul neîntreg în care a fost și mai este privit țăranul român. Redescoperire, cum ? Vrem oare readucerea în drepturi a unui sat tradițional, pe care îl știm din pruncia noastră, un sat nostalgic și sentimental ? Nicidecum. Alt unghi : redescoperirea satului țintește oare numai întoarcerea cu fața spre agricultură, spre recolte pe măsura țării, pentru a-l instăpîni pe țăran în structuri agrare noi, eficiente, stabile ? Este doar o parte din adevăr. Această redescoperire a satului trebuie să antreneze absolut toate resorturile, nu numai cele vizînd economicul. Calitatea acestei redescoperiri se va regăsi, negreșit, în efectele economice, în metodologii, soluții, structuri, forma așezărilor țărănești ale zilei de mîine ; paralel însă și poate cu deosebire mai important este să redescoperim adînca și marea credință care a sălășluit, milenii de-a rîndul, în țăranul român, credința pentru glie, pentru rod și țară, acest fluviu de continuitate al sinelui românesc. Această avuție neasemeni cere imperios să redescoperim țăranul român, să-l repunem în condiția lui de totdeauna, pentru a se rosti și a dura.

LITERATURA ROMÂNĂ DE ASTĂZI

EDGAR PAPU: Tot în legătură cu această redescoperire a țăranului, vreau să spun că este, de fapt, revitalizarea sa în natura sa firească din ansamblul realității românești. Nu există cultură autentică fără aceste două rădăcini din care ea crește: propria istorie și propriul pămînt. Or, pămîntul este reprezentat de țăran, privit ca atare în adevăratul înțeles al cuvîntului, adică perfect integrat în tradiția și miturile sale.

Aș mai avea ceva de adăugat și în privința succesului sau insuccesului nostru literar în străinătate. Este greșită ideea de a ne adapta continuu gustului și inițiativelor occidentale. Occidentul nu dorește să afle un simplu duplicat al său, chiar dacă ar fi adaptat la alte realități decît ale sale. Trebuie să avem curajul de a spune ceva nou, al nostru — bineînțeles cu absolută acoperire valorică — fără a ne teme că nu vom fi înțeleși de cei din afară. Nici Dostoievski n-a fost înțeles la început de occidentali, dar a ajuns cu timpul să se impună, acolo, ca un mare model. Tot astfel și noi trebuie să ne impunem pe plan universal cu adevărul nostru, cu realitățile noastre.

DUMITRU M. ION: Cred că fiecare cetățean îi este dator patriei cu iubirea sa; mai cred că patria, ca ființă unică, cu cît este mai curat și mai deplin iubită, cu atît mai mult o putem înălța, în ochii noștri și în ochii altora. Dar mai cred că nu orice soi de iubire i se potrivește patriei: de exemplu, sînt sigur că nu i se potrivește o iubire țipată, spusă pe toate drumurile și la orice capăt de pod și în orice clipă; iubirea de patrie se petrece în om atunci cînd în sufletul său e sărbătoare — e o dragoste de sărbătoare, neprefăcută și neprihănită de vorbe meschine și din calcul. Mai cred că nu prin vorbe ci prin fapte îți iubești patria. E o fericire să fii un făptuitor, în patrie, al dragostei de patrie, dar toate aceste lucruri sînt, desigur, cunoscute și de cei care vorbesc mult despre această iubire și de cei care există în patrie prin această iubire și pentru această iubire. Uneori, ca în orice dragoste, chiar și în dragostea de patrie, simți nevoia de reciprocitate. Poate că unii vor surîde „superior": cum să

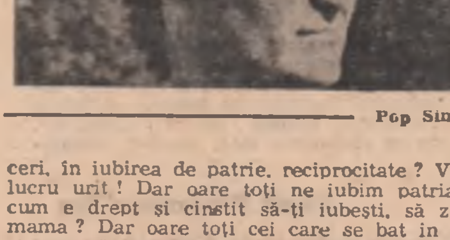

Pop Simion

ceri, în iubirea de patrie, reciprocitate? Vai ce lucru urît! Dar oare toți ne iubim patria așa cum e drept și cinstit să-ți iubești, să zicem, mama? Dar oare toți cei care se bat în piept și spun că „ei sînt patria", îi iubesc pe cei mulți și cu adevărat iubitori de patrie, oare ei își vor iubi patria sau se iubesc numai pe ei? Vedeți, lor le cer eu reciprocitate în dragostea aceasta omenesc de divină. Spun poate lucruri cu tîlc și totuși lipsite de grație, pun întrebări care se vor îndemnuri la responsabilitate în iubirea de patrie. Dragostea noastră de patrie este o îndelungă aspirație la creșterea minunii limbii române, la nemurirea limbii române. În acel „ce" de valoare stă miezul conștiinței noastre civice, dragostea noastră față de patrie.

CONSTANTIN STAN: În primul rînd aș vrea să mulțumesc revistei **Luceafărul** pentru deschiderea deosebită arătată tinerilor autori. Faptul că mă aflu aici, la o masă rotundă care are o temă atît de vie, alături de scriitori de primă mărime în literatura noastră, unii dintre dînșii mi-au fost profesori, pe toți i-am citit și i-am studiat, cred că, din punctul de vedere susținut de revistă, nu e o întîmplare. Încercînd să definesc spirit civic ca atitudine față de prezent, aș semnala în primul rînd situația în care se află generația tînără care nu poate avea o clară deschidere spre problemele majore ale contemporaneității fără perspectivă istorică și fără perspectiva universală. Evoc aici trei întîmplări (întîmplări să fie oare?). Prima: într-o arhivă de școală am descoperit o diplomă acordată în 1957 (nu mai țin minte cui) pentru participarea la festivalul dansului și cîntecului de peste hotare. În 1957 eu aveam 6 ani. A doua: citirea cîtorva pagini despre marile manifestări ce-au avut loc în urmă cu cîteva zile cu ocazia împlinirii a 170 de ani de la actul de la 1812. A treia (poate mai sentimentală!): citirea în ultimele numere ale revistei „Vatra" despre „Cum a fost la Oarba de Mureș". Zic că este mai afectivă, mai sentimentală privirea pentru că la Oarba a luptat și tatăl meu. Rezumînd, vreau să spun că evenimente întîmplate (cărora le sînt contemporan) le găsesc, le regăsesc pe cale mediată. Că, acele tabuuri despre care vorbea criticul Mihai Ungheanu, funcționează, din plin. Parțializarea informației (informațiilor) înseamnă un efort (care deseori nu este făcut) spre a vedea cele necesare. De aici pînă la scrierea unei literaturi de interes „local", mizînd mult pe experiența proprie și imediată nu este o cale prea lungă. Nu poți fi amplu, nu poți viza o literatură de interes major fără aprofundarea întrebării atît de bine formulată de Paul Anghel „noi cine sîntem?" Minimalizarea se produce din start, din chiar statutul omului care scrie. Se vorbește mult și se scrie la fel de mult despre întîmplări netrăite, despre realități cu sens deja stabilit. Să mai acceptăm în acest caz că ar fi vorba despre curaj civic? Sau chiar despre civism?

POP SIMION: Iată că, încet-încet, cîștigăm teren în a ne configura conceptul pe care îl examinăm, în a da o posibilă definiție spiritului civic. Am ajuns cu definirea termenului cam pe aici: solidarizarea cu nevoile cetății, cu aspirațiile sale, cu bucuriile și durerile celor ce o compun. Va trebui să facem un efort să explorăm o altă valență posibilă a spiritului civic. Cu cine te solidarizezi în demersul tău civic cînd ești un om care deschide un drum? Și nu orice drum: un drum fertil, tuturora trebuitor, ca aerul și apa. Deci, iată că solidarizarea cu ceilalți din Cetate nu epuizează problema. **Curajul** este, negreșit, o componentă extrem de serioasă a spiritului civic. El ține de ceea ce numim azi, cu un termen frecvent, spirit revoluționar. El vine dintr-o neîmpăcare, cu mersul de la sine, din cutezanța de a fi ofensiv, întru dreptate și adevăr, de a frînge inerții, de a asana existențe comode, de a deschide un drum, de a fi militant pentru înnoire. Or, toate acestea nu te solidarizează neapărat cu cineva ori mai mulți; cel mai adesea ești (poți fi) singur, îți iei această răspundere de a chema semenii tăi spre un punct de foc ce abia după un timp se va dovedi valoros, valabil, iar concetățenii tăi îl vor valida ca atare. Există o dialectică a existenței: totdeauna cineva, undeva, deloc previzibil, îndrăznește mai mult decît majoritatea Cetății. Relev, apoi, o altă componentă a spiritului civic: libertatea e de a te rosti pînă la capăt. Este cazul cărții **Cuvînt despre Transilvania.** Nu stă în puterea noastră să stabilim dacă istoricul, bunăoară, a tăcut asupra acestor adevăruri vitale ale existenței transilvane din necunoaștere, din lașitate ori din neputința de conjunctură de a arăta adevărul gol-goluț. Nici nu-i absolut necesar un asemenea arbitraj azi, acum. Important este să trăim, să gîndim și să acționăm conform cu adevărurile noastre cîștigate succesiv, trudnic, adevăruri asupra cărora s-a tăcut. A ieși din strîmbătate și a te instala în domeniul adevărului este un act de civism, de curaj, de demnitate. Iată, așadar, altă valență posibilă a spiritului civic: demnitatea. Util mi se pare să însumăm, prin cîștiguri și limpeziri neîncetate, aceste componente ale spiritului civic, așa cum apar ele în viața de fiecare zi. Scopul nostru? Nu este identic cu al sociologului sau al politologului. Spre deosebire de cei doi, al căror scop e cercetarea socio-politică, scriitorul operează în acest diagnostic compozit al spiritului civic pentru a putea lucra, pe alt plan, cu mijloacele sale specifice: transferul resorturilor intime ale civismului în opera de ficțiune.

FRANCISC PĂCURARIU: Poate că nu este inutilă o clarificare de concepte. Prin spirit civic se poate înțelege și o simplă încadrare în rînduielile cetății, dar el semnifică în sensul mai profund solidarizarea cu destinul poporului tău, identificarea cu idealurile sale, cu efortul său de a face față momentelor grele, dificultăților, necazurilor, cu speranța sa nestinsă în adevăr și bine, în trecerea izbeliștilor și în orizontul mai senin al zilei de mîine. Vorbim deci de imperativul actual al unei literaturi capabile să continue cele mai nobile tradiții ale scrisului major românesc din totdeauna: înrădăcinarea în marile zăcăminte de energie ale poporului nostru, întruparea în opere viabile a momentelor hotărîtoare din trecutul și din prezentul său, încarnarea în expresii esteticește valabile a specificității sale, a trăsăturilor definitorii cu care poporul român se integrează în marea familie a popoarelor lumii aducînd în ansamblul caracteristicilor lor nota sa originală, inconfundabilă.

În legătură cu problematica atît de complexă a unei astfel de literaturi aș vrea să observ în primul rînd că ea există și astăzi, constituind, după a mea părere, partea cea mai durabilă a scrisului românesc care se naște în zilele noastre pe pămîntul acestei țări. Evident, în problemele artei și literaturii opiniile pot fi foarte diferite, pe tărîmul lor — ca pretutindeni în realitatea vie — contradicția constituie însuși principalul motor al evoluției, oricare fenomen fiind în esență o unitate de contrarii. Existența lor în literatură a constituit în cursul istoriei motorul depășirii momentelor de inerție, afirmarea noului, ridicarea spre noi culmi. Dar contradicția nu-și poate exercita rostul creator decît dacă i se dezvăluie conținutul real, dacă nu e ascunsă și deformată de idei și teze menite să o așeze în altă lumină decît aceea a adevărului. În această situație se plasează, în zilele noastre, unele teze vînturate de un sector al criticii noastre, și anume acelea privitoare la contradicția tradiție-modernitate. Această falsă antinomie a fost, de altfel, lansată și în perioada interbelică, fiind risipită de timp, care a demonstrat că adevărata modernitate — cea durabilă, nu cea umflată de vîntul modei ori a reclamei — a crescut din legătura strînsă cu poporul nostru, cu trecutul și prezentul său, cu spiritul său specific, dobîndindu-și expresia plenară în opera lui Blaga, a lui Arghezi, a lui Rebreanu.

A încerca acreditarea unei false antinomii tradiție-modernitate înseamnă, cred eu, negarea sau falsificarea celor mai nobile tradiții ale literaturii noastre, în care afirmarea curentelor și tendințelor înnoitoare și care s-au dovedit rodnice nu s-a făcut în nici o perioadă prin negarea substanței naționale, a legăturii strînse cu pămîntul și cu istoria, cu realitățile prezente și viitoare ale națiunii.

După cîte știu eu nici în alte literaturi afirmarea modalităților și stilurilor noi n-a fost rod al negării tradiției ci, dimpotrivă, o încununare a strădaniilor predecesorilor prin valorificarea straturilor și orizonturilor celor mai profunde ale viziunii lor despre lume și a modalităților literare făurite de ei. Asistăm, de pildă, la o afirmare spectaculoasă, pe plan mondial, a romanului latino-american. În această afirmare se realizează în esență noua calitate rezultată din cumularea unor lungi secole de eforturi de a găsi cele mai adecvate mijloace artistice pentru întruparea unor realități nemaivăzute înainte, părînd miraculoase, uluitoare, de necrezut, începînd de la peisaj pînă la probleme sociale, de la trăsăturile noi ale unor oameni născuți dintr-un proces istoric îndelungat de metisare. În dublul sens de încrucișare a unor rase umane și a trei tradiții culturale: cea precolumbiană a băștinașilor, cea europeană adusă de Conquistadori și cea africană adusă de sclavii negri aduși în robie în Lumea nouă. Romancierii de astăzi — pe urmele lui Miguel Angel Asturias dar folosind exemplul său pentru a crea modalități proprii, originale — García Marquez sau Vargas Llosa, Carpentier, Cortázar ori Sábato au găsit noi orizonturi romanești valorificînd tradițiile Americii Latine, nu negîndu-le, refuzîndu-le ori calomniindu-le!

Am citit, din păcate, în limba noastră multe eseuri despre tehnicile noi de construcție și de expresie folosite de marii romancieri latino-americani, și foarte puține despre efortul lor fundamental, acela de a folosi inovațiile tehnice pentru rostirea unor adevăruri dramatice despre viața și destinul popoarelor lor. Or, în realitate, înșiși criticii de azi din America Latină

Dumitru M. Ion

recunosc că inovațiile tehnice ale romanului lor sînt arareori originale, de cele mai multe ori fiind vorba de procedee folosite înaintea lor de alții, dar cărora le-au insuflat un alt spirit, o altă priză la realitate.

NICOLAE CIOBANU: Apreciind la reala lor valoare considerațiile de pînă acum, atît de bogate în înțelesuri și atît de subtile, îmi îngăduí să spun că eventuala încercare de a defini spiritul civic în contextul existenței noastre contemporane în și prin literatură reclamă apelul la două criterii care mi se par fundamentale și de aceea vital necesare discuției noastre. Este vorba, firește, de mari locuri comune și care, tocmai din această pricină, se pare că de multe ori nu sîntem dispuși a le lua în seamă cu toată gravitatea. Am în vedere, deci, criteriul adevărului și criteriul valorii, criterii care, înainte de orice, sînt chemate a da măsura conformării noastre la exigențele spiritului civic. Sub rezerva recunoașterii talentului creator, a vocației artistice neîndoielnice, se pune deci problema conformării la „legea" inflexibilă a adevărului și a valorii. Aici se produce impactul dătător de superioară eficiență estetico-umană dintre spiritul creator și marile deziderate ale spiritului civic. Lecția marilor înaintași despre care vorbea Paul Anghel, tocmai în acest sens se îndreaptă. Înainte de orice, oricare ar fi fost împrejurarea de viață și modul de manifestare prin scris, cum știm, Eminescu se obstina în credința că numai și numai identificarea adevărului, definirea și interpretarea acestuia constituie chezășia durabilității în planul valorilor a faptului de a trăi ca scriitor. Asumarea acestui mare risc generator de vicisitudini de tot soiul, unele cu efecte de-a dreptul vitale, definește sau s-ar cuveni să definească spiritul civic al literaturii române de azi și al exponenților săi. Sinceri să fim, putem oare afirma cu toată răspunderea morală că la ora de față lucrurile se petrec întotdeauna astfel? A vorbi de angajarea deschisă a literaturii române actuale în problematica atît de complexei, dramaticei și, uneori, chiar tragicei condiții a omului de azi, trăitor pe planeta Pămînt presupune acceptarea prin definiție activă, participativă a riscului de a ne confrunta cu adevărul, așa zicînd, cu adevărul cel mai adevărat. Este, în egală măsură, o chestiune de răspun-

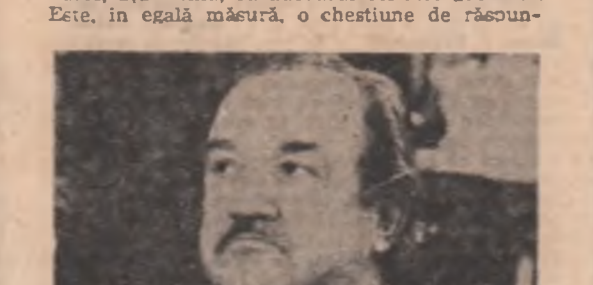

Francisc Păcurariu

dere civică și una de cunoaștere artistică, întrucît azi își are originea criteriul valorii autentice. Fie de dragul unui conformism confortabil, fie din plăcerea de a ne juca de-a arta de-a scrie sau de a face pe placul spiritelor iremediabil înecate în falimentara mentalitate că totul este în ordine, că ce se ia cu o mînă se dă cu alta, că ce e azi amar poate fi chiar tot azi dulce, că de ce să ne batem capul cu lucruri care, oricum, tot se vor rezolva sau nu se vor rezolva odată, așadar, din asemenea cauze și din altele mai puțin sau mai mult asemănătoare, se naște acel tip de mentalitate care, în divorț cu spiritul adevărului, se îndepărtează izbitor de exigențele spiritului civic. Și-atunci, cum stăm și cu criteriul valorii? Adesea, cetitar! Opțiunile tematice sînt labile, exigențele înscrise în statutul profesional sînt la fel de labil private. Cît despre spiritul critic chemat a identifica valorile și a le ierarhiza, atît timp cît nu adesea acesta este confundat cu scrierea sa și cîteodată ambele aceste două entități cu funcția primului, avem motive temeinice spre a nu ne declara deplin de acord cu starea de fapt reală în toată întinderea ei. Spre a fi mai concret, mă gîndesc la două aspecte asupra cărora fiecare din noi simte nevoia să revină și să mediteze în continuarea lor. Formulez doar întrebările următoare: 1. — reflectă oare programa școlară de diferite grade și manualele aferente adevărul despre toate valorile de ieri și de azi ale literaturii române? Greu de dat un răspuns afirmativ. Și atunci este și mai greu să susținem că spiritul civic al tinerelor generații deprins prin cultură nu este serios deficitar tocmai din aceste pricini. 2. — este oare critica literară de azi seismograful cu adevărat sensibil la scara de valori a literaturii române de ieri și de azi? Mi-e teamă că nici de data aceasta nu putem da un răspuns dominant afirmativ. Altfel nu ne-am putea explica exclusivismele extraestetice care îi grevează adesea acțiunea valorizatoare.

GHEORGHE SUCIU: Aș vrea să spun cîteva cuvinte în privința literaturii cu și despre țărani, mai ales cum este privită ea de o parte a criticii literare. Unii cred că dacă scrii astăzi despre țărani, automat ești un retrograd ideologic și un nemodern artistic. Nimic mai fals! În fond toată omenirea, de la începuturile ei și pînă astăzi, este reductibilă la cîteva clase sau pături sociale: vînători (pescari), țărani, meșteșugari, muncitori (industriali), intelectuali. Nu înregistrez aici pe stăpînii de sclavi, feudalii etc., pentru că numai cele pomenite mai sus sînt categoriile cu adevărat productive, care au trăit și trăiesc din propria lor muncă. Într-o epocă sau alta, ponderea lor a fost deosebită, și numeric și social-politic, dar acestea sînt categoriile productive ale omenirii. Ele ne-au dat atît civilizația cît și cultura. Indiferent la ce exponenți din aceste categorii se oprește autorul, în ce mod de producție își plasează eroii săi, totul depinde de talent și de felul cît poate adînci umanitatea respectivă. Santiago al lui Hemingway este un biet și bătrîn pescar, posesorul unei simple bărci, dar cîtă filosofie și umanitate, aș zice eternă, nu incumbă el? Și-apoi, indiferent cărei categorii sociale ar aparține personajul ne interesează măsura umanității lui, modul de a se plasa în lume și-n univers, actele pe care le săvîrșește (sau desăvîrșește), meditația pe care o ridică asupra lui însuși și asupra semenilor săi.

Tema unei opere are șanse de izbîndă doar dacă este sfințită de har. A face ierarhii între **teme** și nu între valorile cărților mi se pare absurd. Cît privește tema țărănească ea este astăzi la noi de o netăgăduită actualitate. Încă nici pe departe n-am spus tot ce se putea spune despre țăranul român și rolul jucat de el în istoria noastră. Dar mai cu seamă astăzi e de datoria scriitorului să se preocupe în operele sale de această clasă aflată într-un vast proces de preschimbări. Și iarăși ceva superficial înțeles: se crede că numai țăranul și satul s-au transformat în ultimii ani, uitîndu-se că preschimbări profunde s-au petrecut și în lumea muncitorilor și a intelectualilor, în cadrul orașului. Societatea contemporană merge în întregul ei în același pas și a nu vedea astfel lucrurile înseamnă a produce confuzii și de ordin ideologic și de ordin estetic.

ARTUR SILVESTRI: Observația lui Francisc Păcurariu mi se pare foarte profundă, el a vrut să semnaleze, de fapt, că falsele probleme scornite de unii (de felul aberantei contradicții „tradiționalism-modernism") nu apar în alte spații culturale și n-ar trebui să apară nici la noi, unde inițial corecta „dedogmatizare" pare să fie utilă pentru unii, exaltați ai tehnicilor „moderne" fără substanță socială, o nefavorabilă „redogmatizare".

POP SIMION: Mă întreb dacă noi trebuie să căutăm, în chip tiranic, niște exemple de urmat în altă parte decît în noi înșine. Indiferent că acest **altă parte** ar putea fi latino-americanii, ori literaturile mai vecine geograficește: rușii, nemții, francezii etc. Important mi se pare să receptăm tot ceea ce este de receptat din experiențele mapamondice și, astfel decantați, delimitați, să facem efortul de a ne afla chipul propriu, să propunem lumii experiența proprie. Este calea de a ne regăsi pe noi înșine pe planul literaturii. Este orgoliul oricărei literaturi, al oricărei culturi. Iată un filon posibil, din atîtea altele. Discutam cu Paul Anghel despre fenomenul „firelor întrerupte" în literatura română. Oare nu s-ar putea continua în vremea noastră, cu noi tîlcuri și imprevizibile efecte, experiența cantemirescă a romanului ieroglific, sau cea a lui Ion Budai Deleanu, sau moștenirea antonpanescă? Este foarte probabil că întorcîndu-ne în straturile noastre arhaice, zis tradiționale, să scoatem la lumină, cu posibilitățile expresive de azi și inepuizabila claviatură de tehnici, plăsmuiri de o extraordinară prospețime, adîncime filosofică și valoare estetică, plăsmuiri de încîntătoare modernitate. Dealtminteri, eu nici nu știu ce înseamnă spirit modern în literatură decît în măsura în care raportez un fruct literar concret la gustul, tabloul de valori și sensibilitatea semenilor mei.

DUMITRU M. ION: În ultimii ani au apărut în România cărți de o valoare cel puțin egală acelora din vechile perioade de înflorire și de înălțare culturală. Ei, bine, sînt sigur că nu știm să ne mîndrim îndeajuns cu ele; uneori privim numai spre trecut, alteori așteptăm „viitorul" și uităm prezentul. O cultură poate fi reprezentată schematic printr-un zig-zag, printr-o linie dreaptă, spirală, oricum, printr-o linie neîntreruptă. E păcat să frîngem această linie sau să n-o vedem, așa cum este, neîntreruptă, numai din pricină că am călcat pe ea. Acolo unde călcăm există multă viață și ea trebuie cercetată. Adeseori s-a afirmat că avem o mare literatură și noi știm că acest lucru nu este o minciună, o laudă de sine, dar parcă-i de ajuns vreodată să știm numai noi acest lucru? Trebuie, acum mai ales, s-o știe și alte literaturi și culturi. Aici intervine, cred eu, una din problemele importante ale culturii, ale literaturii române. Această literatură cred că trebuie făcută cunoscută acum, în timp ce se naște, nu mîine, poimîine, cînd vom descoperi ba că sîntem în pas cu lumea, ba că nu am fost în pas cu lumea, ba că am luat-o înaintea lumii, ba uitîndu-ne bănuitori spre trecut. E bine știut că, în această sublimă exprimare a valorilor spirituale popoarelor care este arta, există valori consfințite tuturor popoarelor și valori niciodată aidoma. Aceste valori, românești, proaspete, trebuiesc făcute cunoscute lumii acum, am vedea că nu avem de ce ne rușina. Dar, mă întreb eu, care sînt acele instituții menite să se ocupe cu astfel de treburi minunate pentru înălțarea numelui poporului român? Eu nu le cunosc, iar dacă unii se gîndesc că Uniunea Scriitorilor sau că numai Uniunea Scriitorilor ar trebui să aibă aceste îndatoriri le-aș răspunde că, atît cît face ea, mult, puțin, este bine, dar că totuși Uniunea nu are prevăzuți în schemă și specialiști în acest sens și că menirea ei este bună și totuși alta. Mai apare și o altă problemă: a finanțării acestei lucrări (fie și a autofinanțării) fiindcă aici trebuie oricum investit ceva (nu numai spirit) așa cum, de altfel, investim în industrie, agricultură și chiar în așezămintele culturale. Cred că sîntem mulți care ne gîndim la aceste lucruri: unii au făcut în acest sens și eforturi binevoite, dar o astfel de acțiune se cere concertată iar calea și plăcerea afirmării literaturii române — pe spații mai întinse descoperite sau nedescoperite. Poate că dumneavoastră, din același simț civic scriitoricesc care ne animă, veți relua și nuanța această temă.

ARTUR SILVESTRI: Vorbisem de „valori" și salut ideea lui Pop Simion de a pune aici un accent. Mă grăbesc să observ că scriitorul de azi nu mai este exclusiv scriitorul „epocii tiparului", ci este și omul „erei Marconi". Literatura se propagă, în acest moment, în chip oral-folcloric, în chip manuscris (mult mai puțin), în chipul tipăriturilor (deocamdată preponderente) și, într-o proporție crescătoare conformă cu ofensiva civilizației moderne, în chipul oralității mass-media, la radio și la televiziune. Toate prototipurile de difuziune literară sînt, printr-un joc al soartei, convocate acum. Însă, sociologicește vehicularea informației prin mass-media e într-o creștere uriașă și un semn de conștiință civică ar fi să examinăm un moment ce fel de literatură a îmbrățișat radioul și televiziunea română. Cine vorbește, de pildă, la radio? Ceea ce susțin aceste esențiale mijloace de informare în masă e, în unele cazuri, un soi de triumfalism cultural, interpretat de publicul curent drept forma supremă de „spirit civic" pe care ar fi atins-o scriitorul român. Că nu este așa se vede numaidecît. Scriitorul român lucid nu este acela pe care ni-l prezintă uneori radiotelevi-

Gheorghe Suciu

ziunea și unele periodice românești, este acel scriitor specific literaturii române și care are vocație de luptător. Această literatură care s-a făcut în chip ofensiv, cu enorm curaj, care este efectul unei biografii de penitență și de despuiere de numele proprii, nu poate avea, azi, într-un moment cultural benefic, simțul civic alcătuit exclusiv din urale.

FRANCISC PĂCURARIU: Poate că nu este inutil să fac în acest loc o precizare. Am vorbit mai devreme despre exemplul pe care ni-l oferă romanul latino-american. Nu aș vrea ca aceasta să poată fi interpretată ca o chemare la imitarea acestui model de înrădăcinare în realitatea istorică și de astăzi a Americii Latine. Ceea ce poate fi apreciat în mod deosebit la romancierii latino-americani este tocmai găsirea unor modalități romanești perfect adecvate la sondarea realității de acolo. Aceste modalități pot fi reduse, în esență, la trei: realismul magic teoretizat de Asturias (postulînd o translație a relatării din real în fantastic și invers), realul miraculos teoretizat de Alejo Carpentier (și postulînd caracterul fantastic al realității latino-americane însesi) și relatarea deschisă, promovată (și teoretizată) în principal de Julio Cortázar (propunînd realizarea unui mod de relatare mozaical, ale cărui piese să poată fi montate de cititorul însuși). Aceste modalități romanești sînt, repet cu insistență, excepțional de eficiente în sondarea unei realități mobile, vulcanice, aflate în plină schimbare sau în pragul unor erupții violente. Folosirea lor în alte literaturi — căci romanul latino-american a găsit pretutindeni imitatori, ca orice „modă" devenită contagioasă prin succesul de piață — s-a dovedit cu totul artificioasă, ineficace, ratată. Evident, acest fapt nu exprimă decît corelația strînsă dintre realitate și modul întrupării ei artistice. El explică, de altfel, și eșecul imitatorilor români ai acestor modalități. Evident, nu neg existența unor surse de fantastic în folclorul nostru. De la **Hanul lui Mînjoală** pînă la scrieri de azi, acest fantastic folcloric e adesea excelent și cu bune rezultate utilizate. Dar acest fantastic folcloric nu are nici o tangență cu deschiderea spre orizonturi magice (preluate din textele mitice precolumbiene, îndeosebi din scrierile

Constantin Stan

arhaice maya **Chilam Balam** și **Popol Vuh**), sau cu natura vulcanică a realității sociale latino-americane ori cu obsedantul coșmar al selvelor sau pampelor.

CEZAR IVĂNESCU: În privința exemplelor sau modelelor străine de care amintea prozatorul Pop Simion, aș vrea să adaug că importul unor modele străine s-a dovedit nefast, (și profesorul Edgar Papu și prozatorii Paul Anghel, Ion Lăncrănjan, Pop Simion, sau Francisc Păcurariu au spus atîtea lucruri tulburătoare!) a venit vremea, cred, să observăm că aceste „modele străine" sînt vehiculate și de critica literară românească, obedientă în a-și scrie propria istorie literară cu concepte străine. Adevărata *creație* în critică pornește de la respectarea adevărului istoric elementar și de la inventarea sau reformularea unor concepte... așa cum profesorul Edgar Papu a făcut-o.

Ce e mai aberant decît să-i ceri romanului românesc, de exemplu, să se „sincronizeze" cu „noul roman francez" într-o vreme cînd la noi se redescoperea persoana umană ultragiată de istorie... Încercarea a fost făcută... și altele... Nu avem numai datoria să scriem o literatură adevărată, profundă și originală, trebuie să avem și o critică și o istorie literară, creatoare trăind ca și noi același „sentiment al valorii".

PAUL ANGHEL: Francisc Păcurariu a ridicat o problemă pasionantă: originalitatea ethosului ilustrat în chip frapant prin romanul sud-american. Lumea de azi e uimită de inflorescența exotică a romanului sud-american, așa cum în secolul trecut a fost vrăjită de inflorescența romanului rus. Și într-un caz și în celălalt a funcționat componenta civică. Originalitatea a fost și este rezultatul forărilor în adîncime, avînd ca rezultat niște sinteze inimitabile. Nimic mai greșit decît a prelua și transpune într-o altă limbă modele gata confecționate nimic mai fals decît a te arunca la marginea unui ultim val. Asemenea modele sînt importante în măsura în care provoacă nu rezultate similare ci demersuri asemănătoare.

DUMITRU M. ION: Ne arătăm simțul civic și atunci cînd ne luăm asupră-ne responsabilitatea de a ne recunoaște valorile spirituale. Ele

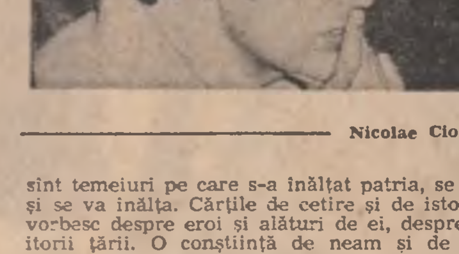

Nicolae Ciobanu

sînt temeiuri pe care s-a înălțat patria, se înalță și se va înălța. Cărțile de cetire și de istorie ne vorbesc despre eroi și alături de ei, despre scriitorii țării. O conștiință de neam și de limbă înalță cele două categorii, eroi și scriitori, pe treapta eroismului civic și creator în patrie. Fără acel trecut am fi mai săraci, fără această clipă la fel de săraci am fi mîine, prima condiție a unei iubiri e să ai ce iubi, a doua — să nu-ți trădezi iubirea din pricina mărunțișurilor. De iubit avem ce iubi.

NICOLAE CIOBANU: Aș spune că, pe diverse căi, în momentul de față, adică în ultimii patru-cinci ani, trec ca valori de primă mărime, lucrări care, curios, rămîn la periferia adevărului existențial propriu vieții omului de azi, propriu vieții acestui om ca ființă social-istorică și filozofico-politică. Este cazul paradoxalei substituiri de valori în materie de poezie, cea purtînd însemnele autentice ale valorilor mai susnumite fiind, pasă-mi-te, suspectată de lipsă de valoare estetică, în timp ce alte „formule" delirant-incoerente ori de un inconformism pasabil sînt aduse în prim-planul atenției critice. Romanul nemaipomenitei îndrăzneli cantonat în tematica „obsedantului deceniu", a devenit, de asemenea, rețetă sigură, continuînd a mai crea iluzia că aici se află unicul filon de cunoaștere a existenței noastre social-politice din ultimele patru decenii. Sînt eludate, astfel, atît tragica temă a celui de al doilea război mondial cît și temele prin excelență dilematice relevate de existența noastră de azi și de mîine. Nemaivorbind de păgubitoarea minimalizare a literaturii de evocare și reconstituire a trecutului istoric mai mult sau mai puțin îndepărtat.

PAUL ANGHEL: Eu am scris odată, prin 1969, o serie de articole sub titlul „genul confuz", împotriva literaturii de evaziune. Se cultiva și se aplauda pe atunci fuga de real. Literatura își cucerise dreptul de a evada și de a nu spune nimic. Pe mine m-a indispus acest nimic, mă indispune și azi. În numele acestui nimic s-a fondat chiar și o direcție hermeneutică a nimicului, nu cea de care se ocupă Adrian Marino. Citind o carte a unui asemenea hermeneut despre Sadoveanu, am căpătat senzația că Sadoveanu e un caligraf persan din epoca preislamică și nu un autor român. Literatura română e văzută de undeva de pe Lună, citită de un om din Lună, aflat într-o perfectă stare de eclipsă față de realitatea din care emană literatura. Ca să resuscităm conștiința civică a literaturii trebuie ca și critica să-și facă datoria, acea critică aflată însă în starea de eclipsă de care am vorbit.

CONSTANTIN STAN: Încă un cuvînt aș mai spune despre angajarea în real a tînărului scriitor. El este un om care se mișcă. El cunoaște multă lume, multe locuri, multe întîmplări. Din nefericire, deseori proza sa urmează itinerariile biografiei sale asemenea articolelor noastre din presă care trebuie să spună despre cum a mers documentarea. Este acest fapt, este această probabilitate de desfășurare a epicului (în forme mai tradiționale, mai moderne) o profundă atitudine față de cele înconjurătoare? Aș spune că, în cele mai multe din cazuri, nu literatura dă dovadă de curaj, că realitatea este cea care „forțează" mîna curajului în literatură. Civism este, pînă la urmă, a-ți apropria tocmai acest curaj al realului.

GHEORGHE SUCIU: Spiritul civic al scriitorului nu se poate manifesta pe deplin fără apelul la spiritul critic. O înregistrare pasivă a realității sau fuga de problemele cu care este confruntată aceasta nu pot duce decît la anemierea operei. Desigur, nu o dată, scriitorul trebuie să izbească în anumite mentalități constituite, să nu fie pe placul tuturor, dar dacă spune adevărul și numai adevărul, dacă opera lui bate și mai departe de ziua de astăzi nu se poate ca atît contemporanii, cît și timpul să nu-i dea dreptate.

M. UNGHEANU: O astfel de discuție nu presupune concluzii. Mă mărginesc la constatarea unei unități de păreri în ceea ce privește marile necesități ale literaturii: promovarea unui spirit civic pronunțat, a unui spirit critic pronunțat, a unei solidarități de idei și de atitudine literară pe terenul spiritului civic în România de astăzi. Cititorul are prilejul să cunoască opiniile scriitorilor despre viața civică a României de astăzi. Acesta este și rostul acestei întîlniri și al acestei reviste. O redacție este un sediu scriitoricesc de lucru, un laborator. Aici este locul de întîlnire al scriitorilor. Din această pricină sîntem pentru susținerea meselor rotunde care ajută nu numai pe cititori să-și cunoască scriitorii, dar și pe aceștia să se cunoască între ei. Dacă alte forme de întrunire scriitoricească pe teme literare nu-și dovedesc eficiența, mesele rotunde pot fi asemenea prilejuri. Revista noastră își propune și alte întîlniri de acest fel. Este și aceasta o formă a spiritului civic.

O istorie în imagini a literaturii române contemporane

Văzută de Ion Cucu

„Cele mai frumoase poezii" ale lui Leonid Dimov au fost tipărite la Editura Albatros

Editor și poet : Daniela Crăsnaru

Nicolae Velea „La groapa de fum."

FIȘE DE ISTORIE LITERARĂ

Revelaţia «simbolistă» a spaţiului

Operele publicate în timpul vieții, sub îngrijirea autorului, exprimă întotdeauna ultima dorință a creatorului, preocupat de a da forma și înțelesul cel mai adecvat ființei lui. Editorii postumi de obicei țin seama de acest lucru, dar în epoca modernă accentul de descoperire fulgurantă a creației este inseparabilă de cultul anatomiei. Dacă manuscrisele concentrează zbaterea spasmodică a creației, revistele deschid drumul unor căutări care tind să prefacă anatomia în peisaj.

În acest imperiu al revistelor, în care fără oprire ideile și gîndurile lui Octavian Goga au țîșnit printre agave, clocotitoare și erozive fără să cunoască granițele abandonului, mai fierb încă versurile lui, ca niște iluzii proiectate în timp.

Într-o revistă bucureșteană simbolistă, deși eticheta nu importă, condusă de C. Banu, „Flacăra literară, artistică, socială", i-am întîlnit publicate la loc de cinste, pe prima pagină chiar în primul an al ei de apariție, un ciclu de trei poezii, sub titlul **DIN UMBRA ZIDURILOR :** în nr. 49 din 22 sept. 1912, p. 1 : **Babilon, Notre-Dame** și **Felinarul.** De la bun început se remarcă titlul cu semnificație simbolistă, ce va fi dat mai tîrziu numele volumului de versuri, ce va apare în 1913. De reținut însă că acest titlu al volumului se conturează în această perioadă. Izolarea lui de casă, de sat, de acel spațiu-atmosferă ce i-a înconjurat ființa în copilărie, în acea vîrstă cînd tot ceea ce este afect se suprapune în subconștient, este măsurată cu comprehensiunea matură a vîrstei, necruțătoare martoră a naufragiului căruia i-a devenit pradă. Prima poezie **Babilon,** al cărui titlu a fost schimbat în volum sub titlul Paris (I) este sugestiv pentru senzația halucinantă, de uriaș conglomerat, haotic, exasperant de copleșitor. Poezia a fost compusă pe un vechi motiv sufletesc. Ea a rămas o decantare sufletească a unei noi experiențe vitale, fără logică, a unui oraș, năpraznică, dar și mîndră căreia îi ascultă svonul auritelor cupole. Înfiorat simte că devine robul ei, deși în juru-i urlă Babilonul. Fără să vrea, auzul surprinde goana ce se materializează în bătăile inimii pămîntului.

Sfiosul de la țară s-a poticnit în marea metropolă „orbit de flăcări nevisate", dar prins de ghearele-i hulpave, oftatul i-a amuțit, dar continuă să trăiască între zidurile ei. Poetul se simte singur și neliniștit. Spaima sfîșietoare îl separă de lumea lui cunoscută, benefică, aceea a căminului părintesc, sub vraja căruia încă se mai găsește, și de care este legat placentar. Extraordinare sînt versurile în care nopțile „cînd umbre moi se lasă" își simte sufletul atins de culpa propriei trădări : „Ca pe un oștean înfrînt de oboseală / M-a biruit năprasnica cetate". „Cu ochi orbiți de flăcări nevisate" el se visează în sat, la el acasă, pentru că abia acum cînd e departe descoperă ce înseamnă spațiul-leagăn, taina de familie de care se îndepărtase.

Acum cunoaște sentimentul înstrăinării ca un nou mod de a exista. Dacă acest sentiment îi era specific și înainte de 1912 în creație, acum, indiscutabil, descoperirea propriei suferințe se înalță pînă la valori simboliste. Cu aceste trei poezii publicate în „Flacăra" din 1912, îi descoperi bătăile propriei inimi : „Și-n jur de mine urlă Babilonul", versuri cu realitate înfiptă în conștient, fără logică, absurdă, retrasă în vis, într-o nostalgie după fericirea pierdută. În poezia română Philippide redescoperă mai tîrziu în poezia „Prin niște locuri rele" sentimentul poetic al înstrăinării exprimat prin imagini concrete, realizate de închipuirea lui telurică, cutezătoare, ce-și purta umbra conștiinței poetice peste tot locul. La Philippide orașul pare din cer văzut, ca „un încîlcit amestec uriaș", „un babilon de turnuri și palate / Din toate vremurile adunate / Cu cîte un zgîrie nori înfipt în zare / Sticlind cu zece mii de ochi la soare". Se simte și el străin în mijlocul marii cetăți, dar

Anul I — Nr. 49

FLACĂRA

22 SEPTEMBRIE 1912

LITERARA ▫ ARTISTICA ▫ SOCIALA

APARE SÂMBĂTA

DIRECTOR: CONSTANTIN BANU

Numărul 10 bani

București

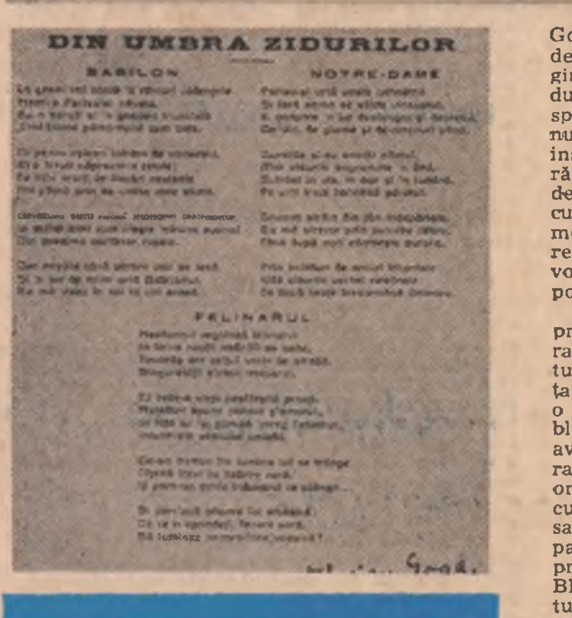

DIN UMBRA ZIDURILOR

BABILON

NOTRE-DAME

FELINARUL

memoria lui afectivă nu cheamă în ajutor satul, copilăria, ci, cerul. Orașul-jivină, cruntă și enormă, îi sfredelește auzul cu un zbîrniit asurzitor, cu un scrîșnet dureros. Scăparea i-a rămas în fugă : „Și-am început să alerg, pînă am ieșit / Din mrejele orașului vrăjit / Să sorb văzduhul liber al naturii".

Pe lîngă titlul schimbat, poezia **Babilon** va mai suporta intervenții și în textura versurilor. În versul al III-lea din prima strofă apare : **Babilon :** „Eu o ascult" — **Paris :** „Cînd o ascult". În primul vers din strofa a 2-a : **Babilon :** „Ca pe un oștean" — **Paris :** „Ca pe un ostaș". În versul al 3-lea din strofa a 2-a : **Babilon :** „Cu ochi orbiți" — Paris „Drumeț orbit". În versul 3 din strofa a IV-a : **Babilon** se termină cu punct, iar în poezia **Paris** urmează..., ca și cum poetul ar mai avea ceva de dezvăluit, cînd cuvîntul nu mai are loc de alte cuvinte sugerate.

Poezia **Notre-Dame** mai apăruse în același an, 1912, în revista „Luceafărul" anul XI, nr. 4, din 22 ianuarie, 1912, pag. 83, semnată Octavian Goga, sub titlul **Gomora.** Acum, pentru prima oară, se publică sub numele de **Notre-Dame,** în revista „Flacăra" nr. 49 din 22 septembrie 1912.

Această catedrală, Notre-Dame, puternică, amețitoare, înfiptă în cer cu cele două brațe ale ei, este văzută de Goga în ipostază de blasfemitoare a Gomorei. Nu întîmplător purtase înainte titlul **Gomora.** Parisul purta în el osîrdia, repudierea. Goga nu exalta catedrala medievală cu fervoarea unui Rodin. Înțelesuri asemănătoare ale orașelor gomore sînt recunoscute în alegoriile multor poeți români, de după Goga : Philippide, Arghezi, Bacovia. Cuprinși de anxietate, boala singurătății, ei văd în imaginația lor umbre tîrîtoare, gata să-i răpuie, zidurile înalte îi mistuie, de aceea fug îngroziți, spre natură, spre locuri cunoscute și calde. Goga nu inventează viziuni apocaliptice, ci caută cu instinctul lui țărănesc contactul cu amintirile rămînînd un simplu „drumeț străin din țări îndepărtate". Și această poezie a suferit schimbări cum ar fi : după versul 2 din strofa a 2-a urmează puncte, puncte. **Notre-Dame** publicată în revista „Flacăra" și **Notre-Dame** publicată în volumul din 1913 : suferă schimbări făcute de poet.

Poeziile, nu întîmplător, au fost publicate împreună de Octavian Goga. Ele nu au fost separate pentru că ceea ce le unește este sentimentul ca mod de exprimare ce-i domină conștiința, iar nu ca mod de existență pe care poetul o acceptase. În „Fragmente autobiografice" publicate în 1933 mărturisește detaliat că : „N-am avut brașe, n-am avut ziduri și turnuri de apărare... noi sîntem mutați numai cu trupul la orașe, dar amintirea cu farmecele ei și mintea cu cumpăna înțelegerii drepte ne îndrumă la sate". De aceea, Goga constituie un subiect aparte în poezia română. El este poetul tragic, profund metafizic și înainte chiar de Lucian Blaga el vorbește de un „orizont spațial" al satului românesc.

Ca și în **Babilon,** în poezia **Notre-Dame** apar schimbări. În versul 3 din strofa a 2-a în rev. : **Scăldat în vis,** în vol. : **Scăldat în ris.** După versul 4 din strofa a 2-a urmează punct. (în revistă), în vol. : ... În versul 3 din strofa a 3-a : în rev. : **Cînd după nori zîmbește aurora,** în vol. : **Cînd după nori mijește aurora.** În versul 2 din strofa a 4-a : în rev. : **Văd zidurile vechii catedrale,** în vol. : **Văd turnurile vechei catedrale.** După versul 3 din ultima strofă : în rev. — punct, în vol. ...

În poezia **Felinarul,** apărută alături de celelalte două în revista „Flacăra", întîlnim reacția poetului față de obiectele străzii, reacție involuntară de compasiune, pentru „Oftarea lui sihastră" : „Umanizîndu-l îi conferă o valoare morală, încredințîndu-ne că sensibilitatea lui pentru tot ce îl înconjoară, se exprimă ingenios.

În final, **Felinarul** este și ea o poezie tipic simbolistă, în care se realizează întrepătrunderea dintre subiect și obiect a comuniunii simpatetice, impulsionată de stări fluide, analogice, un întreg complex de senzații vizuale, olfactive cît și explorarea enigmaticului : „De ce m-aprindeți, fiecare sară, / Să luminez nenorocirea voastră ?..."

În universul liric al lui Goga, încă de la început, precumpănește spațiul necunoscut, în care obiectele suferă și ele, ca și oamenii, supuse și chinuite, însingurate pentru că întreg veacul suferă și-și plimbă întreg „Calvarul". Contaminările simboliste sînt, așadar, simptomatice.

Elena Teodorescu Ene

PRIVIREA LUI ORFEU

Între sintaxa reveriei şi a sarcasmului

Fericiți poeții tineri, căci a lor va fi împărăția artei, mi-am zis, parafrazînd (fără păcat !) un text celebru, citind și recitind volumul lui Ioan Flora, **Fișe poetice** apărut grație Editurii **Cartea Românească** zilele trecute (Pentru acei dintre cititorii noștri care cunosc mai puține date despre Flora, îi putem informa că este poet iugoslav de limba română, redactor la revista „Lumina" și a săptămînalului „Libertatea" din Panciova, că s-a născut în 1950 și a făcut Facultatea de filologie la București, că a publicat pînă acum zece volume de versuri). Spun „fericiți" fiindcă ei au de cele mai multe ori timpul în față, astfel că își pot schimba maniera, stilul, timbrul, tonul scrisului etc. (atunci cînd acestea există dar și cînd lipsesc cu desăvîrșire !) iar în cazul de față, într-o carieră literară începută doar cu zece ani în urmă (și volumul masiv, o selecție reprezentativă de 180 de pagini, exprimă, toată, întreagă, această perioadă) mi s-a părut că discern chiar trei moduri sensibil diferite de a-și intona discursul liric, ceea ce, evident, li s-a mai întîmplat și altora (ba unii, mai radicali, ca un Fernando Pessoa, cînd au simțit că li se scindează personalitatea, și-au schimbat și numele cu care își semnau opera !) și nu implică automat și o modificare în planul judecății de valoare, ci doar în acela al judecății de existență.

Așadar, un prim capitol important al cărții este alcătuit dintr-un ciclu de poeme în proză care, deși scrise într-o lumină crepusculară, nu au răceala, respirația tăioasă a iadului rimbaldian (Flora a și scris o carte cu această referință) ci umanizarea, chiar dacă adolescentă, a ființei vulnerabile în fața mineralului, la ceea ce nu se supune eroziunii în timp ; poemele acestea sînt, deci, nu atît viziuni sau mai curînd „previziuni" „științifice" (cum sugera Ion Barbu), exacte ca demers ipotetic, ci muiate în căldura afectelor care-și refuză un anumit cinism al contemplației obiective (adică, în cazul nostru, lumea privită la rece, ca un obiect de studiu detașat de trăirile subiectului). De altfel, ca în bună tradiție a liricii romantice, dar cu un ton mai puțin ancilar grandilocvenței și emfazei, deci mai apropiat de o dimensiune umană redată lucrurilor, acestea se animă, reintră în haloul, în sfera aperceptivă a trupului nostru material, a reacțiilor sale de lumini pîlpîitoare, (nevăzuți cili vibratili ?), dar care ne apără atît de eficace, de decisiv de sentimentul solitudinii cosmice : „Tu hainele le-ai scuturat moi și le-ai acoperit cu cenușă și a țîșnit sîngele ca un blestem. Coboară și malurile se vor preface în guri cărnoase și vor striga în mijlocul trestiilor. Cărările albicioase se vor uni în una singură. În rădăcini glasul se va face cenușiu și nu ne vor învălui apele, disprețuindu-ne, aspre. O femeie de lemn ai întîlnit la amiază, cu mîinile făcute cruce. Ți-ai acoperit fața cu palma și ai simțit aprinsă povara creșterii. Crește pădurea în ochii tăi și pietrele își fac largi nările, urmele pașilor să miroasă". Acest ton de litanie păgînă (amintind și de lecția lui Saint-John Perse) învăluie cîntecele poetului ca într-o reverberație a amintirii, dar cu o vitalitate ce nu se dezminte nici în text, nici în subtext (p. 19 etc). Senzualitatea disimulată într-o sintaxă a reveriei (schimbarea locului în frază a subiectului cu predicatul etc.) dar care nu e mai puțin perceptibilă desigur, nu pe căile evidente, clare și distincte ale prozei logice, nu o dată brutale și abhorante ci pe cele care, trecînd prin filtrul purificator al memoriei, ne ocrotește, ne apără de spectrul vremelniciei (Un exemplu de topică inversată — „O zbatere simțeam în piatră și am vrut cu palma semnăturile să le acopăr" în loc de „simțeam o zbatere..." dar să nu mai demontăm și să punem la locul potrivit fragmentele, petalele, fiindcă aceasta e treaba acelor critici nu mulți, dar fatali, care, avînd vocația serviciilor funerare, tratează textul ca hiena pe cadavru).

Următorul ciclu de poeme în proză, **Iedera,** mi s-a părut un mai clar dans nupțial al cuvîntului, de adorație a femeii în puritatea naturii, sălbăticiune care trebuie să se inițieze în misterele orfice, o regresiune în timpul cînd, vorba lui Shakespeare (citez din memorie), instinctele vechi, vagabonde fac lanțul rutinei să sară : „Femeia de culoarea măslinei a aprins focul și a aruncat deasupra frunze verzi. Focul a început să se desfacă devorator. Să treacă au început în grabă fluturii cu pete negre pe umeri și să se stingă. Priveau în scoarță de stejar. Priveau în pleoapă fluturii cu pete negre pe umeri" (p. 34)

Cît privește poeziile propriu-zise și care în volum au greutatea cea mai mare, cu ele se întîmplă, aparent, un fenomen ciudat. Ele par (la pipăit, la miros, la gust !) mai detașate de pasiunile subconștiente decît poemele în proză și cu toate că dispun de o altă eleganță a scriiturii, primele cicluri (deci a doua etapă) și anume : **Fișe poetice, Rimbaud sau altcineva, În afara oricărei practici romantice** precum și cel de hotar spre etapa a treia, **Scriptor,** se bucură de un exces de rigoare (și de pudoare ?) de un control al afectului care le face mai limpezi, le înalță într-o zonă mai rarefiată a spiritului ludic și iată cum : Poetul resimte actul de a scrie, acum, ca pe o vină, ca pe un păcat provocat de prezența prea vigilentă a conștientului, a abstracțiunii în experiența vitală încît aceasta suferă, suportă nu numai o diminuare, o diferență de grad, dar și de natură (ceea ce trebuie luat desigur **cum grano salis,** dar în nici un caz ca o cochetărie, ca a o teorie sau ca o ironie la adresa creației și creatorului, cum ar spune mult regretatul Mazilu). **Fișele poetice** s-ar voi (iluzie !) expresia unei stări de provizorat, de preexistență a adevăratei poezii, de pregătire și de proiect ce abia în urmă va fi executat, in-format, dar acum avem de-a face cu o cochetărie, întrucît piesele nu prezintă aspectul unui șantier în derivă, ci sînt obiecte finite de pe care schelele au fost înlăturate. În același timp, trebuie spus că el nu are reliefuri privilegiate, discursul liric se pronunță în același ton pe toată suprafața lui, cuvintele au același regim mai mult funcțional decît ocultant, mai curînd sceptic referențial decît hermetic (conform **Situațiile).** Poetul se vrea aici un om comun, fără calități extraordinare, „în afara oricărei practici romantice", dar nu chiar străin de practica modernă a poemului ca obiect cu geometrie variabilă cum o găsim la Nichita Stănescu (p. 79). Fraza devine mai lapidară, mai decisă, mai ascuțită, tentînd să apere „curățenia și sălbăticia cărnii" (p. 87).

Cu ciclul de graniță **Scriptor,** observăm o radicalizare a acestei viziuni maturizate de experiență și din care se alungă sirenele, himerele și iluziile tranchilizante. Poezia capătă un ton pragmatic, descrie **lumea fizică** a obiectelor fără aureole romantice, fără a mai fi animate ca altădată de proiecția, prelungirea stărilor noastre psihice. În afara aurei lor metafizice, a luminilor și sensurilor lor ambigue, nu obiectele realității au parte de sarcasmele lui Ioan Flora de acum, ci poezia lui anterioară este într-un fel contrazisă. Pentru autorul cel maturizat de experiență, „poezia-i document", martor și participant la istorie, din care nu se exclude o anume desacralizare (comună epocii), o sfidare a normelor învechite, resimțite în rolul lor de scleroză socială. Astfel că efectul este dublu : dacă Ioan Flora în această carte cu totul remarcabilă, invocînd în final proza vieții, a crezut că dă afară poezia pe geam, ea a intrat, sub o nouă înfățișare, înapoi pe ușă.

Dan Laurențiu

CUMPĂNĂ

ZECE

I. Istorie. În timp ce dădeau cu pietre în piatra cetăților Romei, popoarele migratoare se smulgeau din epoca de piatră.

II. Apa trece, fetele rămîn.

III. Dansul e o acțiune politică spune cerul : nu ! E o acțiune geologică inventată de mine împotriva oricărui cutremur, spune pămîntul.

IV. Dacă în vasele capilare ale unei plante curge sînge, la rădăcina ei se odihnește o fiară rănită.

V. Psihanaliza obiectelor. În subconștientul oricărui clește se află ghemuit un boa constrictor.

VI. Un vers occidental : „Trece puștoaica suplă ca o mașină de lux".

VII. Ce egoism, ce simț enorm de proprietate are magnetismul terestru ! Este atent la orice zbor, la orice săritură. Și vulturul și aviatorul, în timp ce sînt gata să se verse în marele anonimat al cerului, aud șoapta lui de o convingere absolută : ești al meu, ești al meu...

VIII. Proza absurdului. Prin grădina plină de Hortensii se plimbă domnul Papadat.

IX. Indicații sigure pentru hingherii de pe o planetă vecină : „Prindeți numai cîinii care nu umblă cu covrigi în coadă !".

X. Un poem e un adăpost antiatomic la îndemîna oricui.

George Alboiu

NUMELE POETULUI

Valeria Victoria Ciobanu

***D**ebutată în 1980 de revista „Luceafărul" (cu o prezentare semnată de M. N. Rusu), Valeria Victoria Ciobanu își publică prima carte „Secolul din casă", în colecția de debut a Editurii „Eminescu".*

Poemul liminar, „Poarta" („Deschisă-i poarta... / pierdută-n mine mă petrec. / De mă auzi, încearcă și mă-nvață / aștept aici din marea dimineață. / De așteptări e lumea pustiită — / Prin mine tu te naști ca-ntîia oară, / Mi se cuvine veacul ce măsoară / distanța-apropierii dintre noi. / Întoarce-te, -așadar, e pragul ușii / sau pragul sorții — sărbătoarea rară / de-împrăștiere ultimă-a cenușii") rezumă o existență încheiată sub semnul trăitului și inaugurează un spațiu nou, teribil, spațiul literaturii ; întreaga carte, dealtfel, dincolo de inflexiunile sentimentale, de stîngăciile expresive (chiar de unele improprietăți de limbă surprinzătoare), este dominată de sentimentul descoperirii propriei vocații, versurile au dramatismul urgenței, comunicarea e eliptică atingînd uneori adevărata lapidaritate încărcată de sens : „De-aș robi pămîntul luminării noastre, / stăpînă să fiu! — / Un drum / în năvălirea verilor toride. // De-aș robi pămîntul întristării noastre, / m-aș lumina stăpînă : pămînt pe care scrie / atîtea brazde ziua / Tu să-mi aștepți venirea ca ploile-n pustiu" („Pămînt pustiu").

Un anume accent de fatalitate, o anume spaimă întreținută de conștiința tîrziei revelări a harului, tensionează versurile cele mai banale („Ora se prelungește prea mult... / De azi pot, absentă, s-ascult. / Ar trebui să vorbesc despre mine din nou, / păduri să răstorn într-un singur ecou, / să chem prin pămînt, între ierbi, / uitatele stele, mersul de cerbi... // Mi-aș dori o privire, neuitatule domn... / și nevorbindu-ne să ne-ntîlnim / de-acum în uitare și somn"); uneori, captarea tulburătoarei voci interioare surprinde prin naturalețe („M-ascund în mine nălucind, / la ceas sălbăticit de noapte. / Pe firul vieții-abia te prind / și mi se-ntunecă privirea. / Zadarnic stau, ești doar o boare, / tu te-ai născut din amăgirea / acelor stele căzătoare...").

Renunțînd la „democratismul temelor poetice" (toată lumea scrie despre toate cele, titlurile poemelor trec de la unii la alții, etc.), ocolind expresia comună, Valeria Victoria Ciobanu, posesoarea unui indiscutabil talent literar, va reuși să-și transcrie cu mai mare fidelitate sensibilitatea dureroasă care transpare din versurile acestei prime cărți.

Cezar Ivănescu

Neaşteptatul oaspete

În dimineața următoare nopții în care Maciste fusese filmat în postura unui dansator modern, la ușa casei lui Gherman apăru însuși Simion Still și văzîndu-i pe cei doi prieteni dormind nedezbrăcați în fotolii, vru să se retragă, dar cum lui Vasile îi rămînea un ochi deschis chiar și în somn, ochiul înregistră imaginea tatălui Norei iar mîna bărbosului înșfacă rapid reverul hainei celui venit și-l obligă să mai rămînă.

— Ca să zicem așa, ce tot cauți și te-nvîrți pe lîngă noi vecine ? La intrarea lui Still, în încăpere, Maciste ieșise ușurel pe fereastră și peste un minut intra la fel de ușor printr-o altă fereastră în camera Norei.

— Stai în casă cu cel mai înverșunat dușman, răspunse tatăl Norei.

— Exclus. Ion mi-e prieten de-o viață.

— Mai sînt și alții care dorm sub acest acoperiș !

— În afară de Maciste nu știu să mai fie nimeni, poate vreo muscă sau vreun țînțar.

— Atunci află de la mine că nici muștele, nici țînțarii, chiar de-ar fi vorba de țețe sau anofel, nu pot fi numiți dușmani ai omului. Pe cînd un animal cu ochi inteligenți, al cărui mers nu-l auzi, a cărui apropiere n-o presimți, al cărui atac nu-l intuiești pînă în clipa cînd simți că ți-a sfîșiat beregata ; ei bine, dumneata suporți, ai suporta să dormi în aceeași încăpere cu un astfel de viețuitor ?

— N-aș suporta, răspunse Vasile, deși nu sînt slab de înger.

— Vezi ? vezi ? și cînd îți spun că stau totuși cu cel mai mare dușman în casă, nu mă crezi !

— Să mă tai dacă pricep o iotă. Ce tot îndrugi verzi și uscate ?

— Ascultă, îl somă Still, te prefaci în continuare a nu ști cine este individul sau animalul, cum vrei să-i spui, și te ascunzi după vorbe ; dorești să afli părerea mea sinceră sau nu ?

— Dar nici nu trebuie să mai întrebi, dă-i drumul ! îl îndemnă Vasile.

— Ți-aș cere însă cuvîntul de onoare că n-ai să-i spui nici lui, nici altcuiva !

— Îți dau cuvîntul meu de onoare că dacă-mi aduci repede o sticlă, două de whisky n-o să afle nimeni, niciodată, dar despre ce-i vorba ?

— Imediat ce ne înțelegem am s-o trimit pe Nora să-ți aducă cele două sticle și ce s-o mai găsi pe acolo. Te avertizez însă că e foarte periculos dacă se află ce vrem să punem la cale.

— Păi ce vrem să punem ? se nedumeri Vasile.

— Vrem să stîrpim crima și criminalii de pe strada Salvării.

— Bine dar Gherman nu era criminal și văd că unii l-au stîrpit fără a fi avut vreo vină.

— Asta nu-i adevărat, se împotrivi Still, Gherman și-a plătit păcatele nenumărate. Și cînd te gîndești ce ușor a scăpat după ce toată lumea observase că întreținea cele mai întinse relații cu străinii !

— Ascultă, vecine ! M-ai trezit din somn fără să fi avut noi vreo întîlnire și acum te-apuci să-mi coși dușmani și străini prin urechi. Mi-e somn ! Sînt obosit ! Mi-e sete ! Aduci sau nu ce mi-ai promis ? La strigătele lui Vasile, care vorbise molcom pînă atunci, Ion se trezi și intră în baie.

— Vrei să știi cine-ți va sfîșia beregata vreodată ? întrebă Still.

— Nu vreau să știu și în orice caz nu știi dumneata acest lucru, scrîșni Vasile.

— Maciste, da, el ne va sfîșia pe toți, dar eu am unde să mă adăpostesc, pe cînd voi, trăiți cu răsuflarea și ochii lui deschiși pe fețele voastre, strigă Still, cu vocea răgușită.

— Maciste este cel mai bun și cel mai apropiat prieten al lui Gherman și al nostru, n-ar fi în stare de asemenea mîrșăvii, cum poți să vorbești astfel ?

— Îți propun acum, pînă nu e prea tîrziu, să ne apărăm de acest pericol mare !

— Adică vrei să-mi ceri să atacăm noi mai întîi.

— Cam așa ceva, dar discreție și-o să ne ajutăm în continuare în toate problemele.

— Eu unul nu mă angajez, ar fi împotriva eticii mele, și pe urmă văd că și sticlele acelea întîrzie așa că mai bine să le lăsăm baltă.

— Îndată, sări Still în picioare, ai să vezi într-un minut că voi avea cu ce să-ți stingi setea, îndată o trimit pe Nora.

Cînd Ion ieși din baie, Maciste intră pe ușă avînd atîrnată de gît o sacoșă grea, din care Nora scoase un arsenal de sticle din toate soiurile.

— Bună dimineața, copii, surîse Vasile, ziua de azi a-nceput rău dar continuă bine. Poftiți la masă !

— N-ai vorbit degeaba, o oră, îl tachină Ion, cînd o să mă simt bine o să-ți povestesc ce-am înțeles.

— Închin pentru voi, copii ! Să trăim mult ca să ne vadă dușmanii fericiți.

G. P.

Valorizarea actului de creație

Urmare din pag. 1

timpuri, să părăsească mai devreme sau mai tîrziu vatra care i-a zămislit, căutînd marele oraș, posibilitatea afirmării, fereastra contactului vital cu publicul, cu lumea. Acest exod, deși încă prezent în cultura noastră, se află în vertiginoasă scădere. Descentralizarea editorială, întărirea revistelor literare și a asociațiilor scriitorilor din provincie, înființarea de cenacluri ale scriitorilor sînt de natură să frîneze forța centripetă pe care o exercită Bucureștiul, în cultură în general și în literatură în special, să restrîngă aria posibilităților de manifestare a exclusivismului și intoleranței necolegiale, să ofere cîmp de manifestare creației pe întreg teritoriul țării.

Elogiem pe acei cărturari ai neamului care în vremuri de cruntă asuprire națională și socială au reușit să editeze la Brașov, timp de patru sute de ani, cărți în limba română, primele cărți în limba română ! să editeze reviste săptămînale, reviste de bună tradiție și îndelungată activitate ! Acum Brașovul este, din punct de vedere demografic, de peste 60 de ori mai mare ca în secolul lui Coresi și de peste 100 de ori mai puternic din punct de vedere economic decît în secolul lui George Barițiu. Faptul că aportul său cultural este astăzi mult rămas în urmă față de aportul industrial trebuie să ne mobilizeze puternic pe toți scriitorii, pe toți factorii de cultură ai Brașovului, (și nu numai ai Brașovului !). Orașul care a fost cel dintîi producător de carte românească nu mai este astăzi în rîndul orașelor dotate cu editură. Va trebui ca, în cadrul acțiunilor de autofinanțare a revistei ASTRA, să redeschidem activitatea de tipărire a unor cărți de larg interes cultural și **să reînnodăm firul tradiției editoriale în orașul primei școli românești și al textelor coresiene.** Privesc acest lucru ca o datorie, ca o necesitate și ca o posibilitate în strînsă concordanță cu programul ideologic al partidului, cu concepția profund democratică și inovatoare a conducătorului nostru.

atelier literar

poșta redacției

I. IOSIF : O serie de pagini care confirmă bunele perspective („Idilă modernă la ceape", „Idilă modernă la barul „Orizont", „Am auzit că s-ar putea", „Marele vinător", „Pe mal"). Mai e încă și nițel „lucru manual" (ca, de pildă, în „Despre cîmp", unde dealtfel se străvede în filigran și un anumit model...), și un pic de ostentație și vinătoare de vorbe și „efecte" șocante, etc. În general, însă, cum spuneam, lucrurile se află, în toată evidența, pe făgașul poeziei. (Și o rugăminte : pe viitor, fiecare text pe o filă, fără verso, dar cu semnătură).

D. BARBU : Pagini frumoase, cu încercări de înnoire și diversificare („Dira de lacrimi", „Încă o copilărie", „Și apoi", „Fermecătoarea ucigașă", „Unul dintre noi", „Inima mea", „Eu"). Sînt, însă, unele elemente tehnice asupra cărora trebuie să luați aminte mai mult. Lucruri care țin de o anumită insistență, uneori dăunătoare, în sens explicativ, ori descriptiv-analitic (desfacerea gîndului sau imaginii în prea multe detalii, adesea mărunte, neînsemnate), enumerații în abuz, care nu adaugă nimic sau adaugă prea puțin („rochii de cer, rochii de raze, rochii de stele", etc.), ori șiraguri de metafore și ele oarecum tautologice, cu același efect îndoielnic („Dacă marea..., Dacă florile..., Dacă drumul..., Dacă stelele,"..., etc.) Și, fiindcă veni vorba, cam prea multe **stele, flori,** etc., care lasă impresia unui dicționar personal cam sumar, precar, monoton !...). În general, tehnica repetării, în aparență simplă și cu rezultate sigure, e în realitate foarte pretențioasă și plină de riscuri. (Ea cere, în primul rînd, un acut simț al nuanței, subtilitate, spirit inventiv, ingenios, o abilitate infinitezimală a cuvîntului, un mare suflu liric, etc., a căror absență își află pedeapsa sub semnul cunoscutei formule care zice că „monotonia ucide !...").

EM. BĂLȚIANU : Lucruri de inerție și de serie. Ceva, în „Camera".

GABRIEL COSTEA : Sînt niște exerciții de început, încă nesigure, naive, sub semnul lecturilor școlare. Trebuie să vă lărgiți sfera cunoștințelor în domeniul poeziei, să încercați și alte modalități și formule. Vom vedea ce va ieși.

M. VICOL : Vă cam repetați, și în scrisori, și în versuri. Versurile sînt mai aproape de confecția artizanală, vorbe „lipite" cam la întîmplare, fără un gînd, fără o idee, fără un sens.

TAMARA ASAFTEI : Există unele aptitudini lirice, dar ele se manifestă încă șovăitor, mai ales în formula (fără perspective) a metaforizării excesive și fără șir; „în dodii". E necesar să supuneți valul de vorbe unui gînd, unui sens, să măsurați necesitatea, aportul fiecărui cuvînt și să nu-i dați cale liberă, la voia întîmplării, „cînd nimic nu are-a spune"... Un început de limpezire și organizare a imaginii, în „Rugă la prieteni", „Portret".

EM. PETRESCU : Citeva pagini mai aproape de rotund („Chiromanție", „Eu te vreau", poate și „Val de pămînt"), dar nu vă vom ascunde că așteptăm mai mult de la dv.

M. R. : Mulțumiri ! (Dacă treceți prin București la întoarcere, dați-ne un semn).

HOMBRE : Nu sînt noutăți, încă n-ați găsit drumul cel bun, expresia adecvată, etc. Lucrurile rămîn încă într-o nebulozitate rebarbativă (abundă formulele gen „gustul meu frustrat de zină", de o totală obscuritate), din care ideea, imaginea, cîntecul nu prea izbutesc să răzbată. (Ceva, în „Inventar"). Deocamdată, vă dorim succes în dificila încercare care vă așteaptă.

T.C.G. — CONSTANȚA : Lucruri interesante, mai ales cînd nu se pierd într-un „dicteu" hazardat, necomunicativ, ermetizant. Deci : „Autobuzul", „Pînă în zori", poate și „Ceață nemuritoare". (Data viitoare, adăugați și semnătura întreagă).

M. CIORANU : Lucru superficial, grăbit, neglijent (gen „Ce se ridica ca niște îngeri"... etc.) care a devenit (cam de mult) o obișnuință, o inerție, un fel de fabrică de versuri, cu producție standard, de serie, monotonă, plafonată, de calitate îndoielnică. N-ați depus (și nu depuneți) toată străduința și pasiunea pentru a vă îmbogăți și perfecționa cunoștințele și mijloacele. Vă va fi din ce în ce mai greu s-o faceți, iar rezultatele vor fi din ce în ce mai slabe, mai obosite (prin nesfîrșită repetare), mai precare. Din noile produse, abia dacă putem cita cîteva pagini mai înfiripate (departe, însă, ca nivel, de primele promisiuni !) : „Ca pîinile", „Fără dimineți", „Pînă cînd".

Geo Dumitrescu

N. R. Manuscrisele nu se înapoiază.

Vîrstă

Amețitoarea creștere a copiilor tăi,
Și gustul primejdiei de a nu-i vedea mari,
Bucuria inversă a umflării luminii fără să crape
Cu coaja atîmind de trup, perfidă, pînă toamna tîrziu...
Laolaltă toate cu părinții aproape eterni
În bătrînețea lor stîncoasă, scandinavă !..
Cine mai poate totuși înțelege
Ceața de a fi,
Visul de a te numi,
Închipuirea de a muri ? !...
Jocul tot mai grav și sărat
Ca o gură de ape de mare
Cu dinții plesnind de-ntuneric ? !...
Ce miros de vreme pierdută s-a răspîndit sub limbă
Cînd ai simțit că te-neci ridicol și tăcut !...
Căci nu strigi ! ...Nu poți striga
Fiindcă aștepți orgoliul de a muri în tăcere,
Împingînd soarele-n apus în fiecare seară
Pe drumul cerului dus-readus...
Și peste toate bidineaua cu varul abia stins
Repetînd fierbinte și alb trupul său sfîrtecat și atins...

DANIEL COSTA

Metamorfoze

Eram clopot,
un clopot în turnul
bisericii albastre
din Goreria.
Apoi am devenit
abajurul înfierbîntat
al unei veioze,
zarul aruncat
pe o masă,
ca și cum
aș fi gîndit
ca un smochin,
în ale cărui ramuri
dansau vise.
Cu ochii pironiți
în tavan,
plină de griji,
senzația că nu
mai fusesem
niciodată om
mă urmărea.
Apoi mi-am deschis
petalele
alunecînd într-o
glastră.

DELIA ELIAD

Rugină

Să te ghemuiești
în propria-ți palmă întinsă
atît ți-a mai rămas
la îndemînă
și în căușul acela
de liniște
să asculți fiecare arc,
întregul mecanism
tresărind sub rugină.

EMIL PETRESCU

Întrebare

Spuneți-mi unde-aș putea
să îngrop o iubire.
Întreb de parcă ar exista
un cimitir pentru fluturi
sau pentru păpuși uzate
și-n jurul meu trec
autobuze, valize, oameni, comete
și nimeni, dar nimeni, nu-mi poate
răspunde.
Spuneți-mi unde-aș putea
să îngrop o iubire.
Întreb de parcă ar exista
un cimitir pentru flori ofilite
sau pentru păsări călătoare,
dar nu există așa cum nu există
vreun cimitir pentru corăbii înghițite de mare
și-n jurul meu toate se scurg
fără să le-arunc măcar o privire
și întreb mai departe, la infinit :
„spuneți-mi, unde-aș putea să îngrop o iubire ?"

DIANA BARBU

Ilustrații la fabulele lui Esop, din ediția bibliofilă apărută la München în 1920

Romb

Deși sînt poet solange prefer să-ți ofer o supă
caldă și hrănitoare decît să-ți citesc un poem
pentru că poemele mele au aripi de ebonită
(nu tot ce zboară e digerabil)
și pe tine te sfîșie foamea solange
da poți sorbi zgomotos n-am să te aud
poți să-ți pătezi și rochia n-are importanță
pentru că solange j'aime ton losange

DAN EMILIAN ROȘCA

Ultimul mohican

El era bătrîn și trist. Din altă vreme,
ziceam noi, tinerii zgomotoși
alergătorii de viteză,
tatuați cu cronometre pe piept.

El se plimba agale după amiaza,
fumînd pipă,
fredona în ușile discotecilor Simfonia a patruzecea de Mozart,
desena cu creta pe asfalt
și ne privea lăcrimînd fuga buimacă,
iar în serile de primăvară, cînd înfloreau cireșii
arunca porumbei în curțile cazărmilor.

OVIDIU NIMIGEAN

Pe aburul oglinzii

A venit, a venit baba aceasta crucișă și rea
să-mi mături cerul de ultima tainică stea ;

a venit, a venit ca un vis hrăpăreț și urît,
juvățu-i din șerpi împletiți să mi-l pună de git ;

a venit, a venit ca o grindină-n lanul de in,
rugina din dintele coasei s-o șteargă la mine-n destin ;

și-i tîrziu ; pe cîmpia de sare pornesc haimana
fără trup, fără gînd, doar așa ca un fel de ceva !...

IOAN GRUNZ

Arcul de triumf al grîului

Urmare din pag. 1

oare dintre noi mai poate să nu fie poet la ceasul de seceriș al cîmpiei ?) își închipuie țara întreagă vibrînd, trăind cu toată plinătatea sufletului și visînd, adăstînd ora apropiată a pîinii în Bărăgan. În Bărăgan, fiindcă pe această mare de grîu, cea mai frumoasă și cea mai iubită, și cea mai fără de seamăn mare a noastră — sub zodia verii trec șirurile lungi ale combinelor — mari corăbii purtînd în brațele lor aurul boabelor fără de număr, prin care pămîntul își trimite spre noi metaforele sale mereu mai multe, mereu mai bogate, mereu mai pline de înțelesuri.

Acum, cînd aurul acesta trece prin mîinile noastre adăstînd aroma pîinii de mîine, inima poetului, deopotrivă cu inima țării se mută în Bărăgan și se schimbă într-o tainică, unică vioară. Cîntecul ei se iscă pe coarde de spice din înginarea luminii cu pacea serilor, a duduitului de motoare cu fosnetul boabelor și apoi cu liniștea nopții, din cîntecul ciocîrliei cu roua dimineților, din aromele și sunetele pe care greu le pot îmbrăca straiele vorbelor noastre : dar ochiul și inima și gîndul cuprind pe-ndelete nuanțe și sensuri, culori și forme trimise pe toate lungimile de undă spre noi de cîmpia cu spicele doldora de boabe și rod.

A fost dat dintotdeauna ca la ora recoltei glia acestei patrii străbune — din Moldova pînă în Banat, din Dobrogea pînă în Maramureș, de-a lungul și de-a latul ținuturilor românești — să trimită spre oameni (cei ce sporesc cu mintea și brațele lor corola de frumuseți a țării) nu doar un simplu și firesc sentiment de bucurie, ci însăși cîntecul tainic al satisfacției depline pe care numai rivna și dăruirea întru muncă îl pot aduce.

A fost dată dintotdeauna românilor — la ceas de recoltă — bucuria împlinirii, dar parcă anul acesta mai mult decît în cei trecuți (cum desigur în anii ce vor veni mai mult decît azi) aurul grîului, aurul iscat de mîinile noastre ce i-au vegheat cresterea și împlinirea a primit noi carate.

Imaginîndu-mi Bărăganul aidoma unei mări pe care nesfîrșitele șiruri de corăbii ale combinelor trec pline de rod, nu-mi pot închipui altfel tărmurile decît ca pe un spațiu al luminii : un spațiu cu orizonturile larg și cuprinzător deschise cît o țară.

Aici și acum se înalță arcul de triumf al grîului pe sub care trec deopotrivă rivna și dăruirea și visul și asteptarea și cîntecul nostru adunat în suflet în toate celelalte trei anotimpuri.

Noaptea tîrziu, în liniștea cetăților și-n somnul satelor noastre se-aude fosnetul boabelor, inimitabil, unic și tainic imn prin care — la ceas de recoltă — cîntă o țară.

Se iscălea Z. S.

Urmare din pag. 1

Închei aici o parte din amintirile (ce cuvînt !) despre cel care a fost unul dintre presedinții de nădejde ai obștei noastre, scriitor viguros, personalitate puternică, spirit viu și bătăios.

Multe din informațiile adunate sau comunicate mie de numeroșii prieteni sau colaboratori, alte amănunte sau întîmplări pe care le-am cunoscut direct, nu pot fi încă povestite. Dar va veni și vremea lor, înainte ca timpul să se așeze greu și definitiv peste memoria celui care se iscălea Z. S.

(din numărul viitor rubrica **Rememorări** va continua cu serialul **„Adevărul despre Marin Preda"**)

P. S.

Rețete estivale : Din cartea „Bucătăria fără loc, regimul crud".

Vinete cu dovlecei : Vinetele coapte pe foc se curăță încă fierbinți, se scurg de apă și zeama otrăvitoare și se amestecă cu dovlecei tineri (fără semințe) fierți dinainte la foc mic. Iese o salată delicioasă și mult mai puțin toxică. Ajută celor bolnavi de fiere.

Desert de vișine. Stoarcem puțin vișinile curătate fără să le zdrobim de tot adăugăm un pumn de stafide și deasupra punem crema făcută din cinci gălbenușuri frecate cu miere și cinci linguri de frișcă. Așezăm la rece. Ajută celor bolnavi de gută.

VALORILE ANTICARIATULUI

À la Fanfare

Intenționam de multă vreme să scriu despre un anticar — Simion Mihuță — foarte cunoscut multor scriitori, ziariști sau altor oameni de diferite profesii. Întrucît unii dintre aceștia au scris despre „bătrînul anticar", cum îi place să i se spună, nu-mi rămîne decît să consemnez cîteva reușite ale acestui impămîntenit al cărții. Iată, recent, în Anticariatul 9 de la Curtea-Veche a intrat, alături de atîtea mii și mii de cărți recirculate sau îndreptate spre biblioteci, un excepțional volum „Les Fables d'Esop Phrygien Illustrées de Discours Moraux, Philosophiques et Politiques, Nouvelle édition. Augmentée de beaucoup en divers endroits. Avec des Rephlexions Morales tipărit la München, în 1920 în 200 de exemplare. Desigur, pînă aici nimic neobișnuit. Important e, însă, că volumul este reimprimat în aceleași condiții grafice și cu gravuri de o delicatețe uimitoare precum cel apărut inițial la Bruxelles în anul 1669.

Apoi, valoarea deosebită îi este conferită de legătura „à la Fanfare" despre care Le Franc Wolf, în celebra „La Reliure", Paris, 1967 arată că la sfîrșitul secolului XVI apar legături ce vor fi numite mai tîrziu „à la Fanfare". Este vorba de un decor armonios, cu un medalion oval în centru de unde pornește un joc de motive limitate în compartimente mici, lucrate cu fierul. Motive calde, crengi și în special buchete de fructe caracterizează stilul „à la Fanfare" atribuit frailor Eve (Nicolas și Clovis). Legăturile respective sînt menționate în timpul regilor Henric al III-lea, al IV-lea și Ludovic al XIII-lea, iar frunzele ca motive de decor se vor menține pînă în secolul al XVII-lea. În fine, bogate legături „à la Fanfare" au fost executate pentru un bibliofil de Thou.

În ce privește volumul aflat la Anticariatul 9, acesta are nr. 157 și a aparținut lui Ion Marin Sadoveanu, care l-a dăruit cuiva cu autograful său. Din păcate, unul dintre proprietarii ulteriori a șters dedicația și semnătura scriitorului nostru. Totuși, volumul cu legătura „à la Fanfare" se păstrează în condiții excepționale și atestă convingător circulația valorilor scrise pe meleaguri românești, cît și „inspirația" unor anticari precum Simion Mihuță.

D. C.

REVISTA STRĂINĂ

● **CUNOSCUTA COMENTATOARE** Dana Kučirkova prezintă cititorilor revistei **La Vie Tchecoslovaque** pe unul din marii pictori praghezi, František Muzika. Este vorba de reprezentantul cel mai proeminent al grupului Devětsil, cunoscut pentru orientarea sa progresistă, după primul război mondial, remarcîndu-se prin lirismul și așa numitul „primitivism" al inspirației sale, cu imagini pastorale și mitologice, extrase din imaginația populară și din universul copiilor. Influențat de școala de la Paris, František Muzica cunoaște o perioadă cubistă, evoluînd apoi spre tablouri fantastice și constructiviste. Dana Kucirková continuă : „Pînzele de după război ale lui Muzika sînt pline de o vegetație fantastică, de fenomene naturale ascunse, de un flux de impresii și de idei".

● **DRAMATURGUL** Botho Strauss, autorul **Trilogiei revederii,** al pieselor **Mare și mic, sau Kalldewey,** fără a publicat de curînd un volum de proză mult comentat de critică, **Perechi, trecători.** Critica subliniază unitatea profundă a operei scriitorului, sensibilitatea acută și caracterul sugestiv al scriiturii. Un comentator notează : „Volumul reunește scurte bucăți de proză, unele de numai cîteva rînduri, epurate de balastul convenției epice, adevărate poeme în proză, amplasat în cotidianul numai în aparență banal. O scenă într-un restaurant, o pereche de bătrîni care se sinucid într-un hotel de turiști din Islanda, un cuplu mic-burghez care frecventează în fiecare sîmbătă un bar „deochiat" pentru a savura cu înfrigurare atmosfera sa exotică, femeia care încercase să sară de pe balcon și care este salvată în ultimul moment, „dragostea dincolo de dragoste", lipsită de responsabilitate, lipsită de extaz, redusă la o simplă „relație", iată o succesiune de instantanee care, în realitate, sînt clipe ale adevărului".

● **O PERTINENTĂ** contribuție la discutarea problemei traducerilor semnează Kyra Stromberg în **Hannoversche Allgemeine Zeitung** cu titlul „Traducere și actualitate", pornind de la expoziția intitulată : „Literatură universală", care a fost deschisă de curînd la Arhivele literare din Marbach și care va dura pînă la 31 octombrie, trecînd în revistă interesul pentru traducerile literare, de la sfîrșitul secolului XVIII pînă astăzi. Kyra Stromberg scrie : „Interesul pentru literatura străină se însoțește cu dorința de reîntoarcere la sursele propriei culturi, încă din timpul lui Herder și mai ales pe vremea romantismului. Era studiată lirica medievală din „era suabă", povestirile și poemele populare. Expoziția arată în mod detaliat rolul jucat de teatru în dezvoltarea literaturii mondiale. Scena a fost primul mediator între culturi și a rămas pînă azi mijlocul de difuzare cel mai eficace".

● **HEMINGWAY** din nou în actualitate. După un succes halucinant între cele două războaie mondiale, cînd a fost declarat inventator al unui nou stil literar, în anii '50 reputația autorului celebrului roman „Pentru cine bat clopotele" a suferit o deteriorare bruscă, iar la douăzeci de ani de la moartea sa părea că Hemingway este un scriitor aproape uitat. Iată însă că publicarea unui volum de scrisori îl readuce în actualitate, și îndeamnă la o reevaluare a romanelor și nuvelelor sale. Irwing Howe afirmă că : „scrisorile sale ne spun doar ce el vrea ca alții să audă, nu ceea ce-și spunea probabil lui însuși. O picătă de disperare se întinde peste frazele acestor epistole, dar ea este străpunsă frecvent de șarje de perspicacitate, iar aceste două elemente împreună — disperarea și perspicacitatea — ne conving, în cele din urmă, că Hemingway știa ce se petrece cu el". Prăbușirea oricărei existențe provoacă durere, iar prăbușirea unui geniu este cu mult mai dureroasă. Dar ceea ce contează în ultimă analiză în cazul lui Hemingway nu este viața sa excentrică, plină de risipă și haotică, ci opera, pură și austeră, a tinereții sale".

● **UN MIT DEPĂȘIT** părea să fie celebrul Krisnamurti, elevul teozofei Annie Besant. După cel de-al doilea război el a evoluat însă către o formă de doctrină intelectuală ce se bazează pe funcțiile analitice ale minții, pe încercarea de determinare a surselor de moralitate și de bună conduită a omului. Abandonîndu-și rolul de profet, el a preferat pe acela mai modest dar mai eficace de director de conștiințe, în sensul psihologizant al cuvîntului, așa cum se deduce și din cartea sa „Trezirea inteligenței", constituită în bună parte dintr-un dialog cu un profesor de filozofie și sociolog de la Universitatea de stat din San Francisco. Sînt luate în considerație probleme ale societății actuale, neliniștea tineretului, orientarea lui în lumina unor soluții pozitive și imediate. În locul inspirației interminate Krisnamurti a preferat să facă apel la resursele morale și psihologice ale omului comun.

În lumina limbii române

Urmare din pag. I

magic-răcoritoare, cînd am fost revoltați am găsit (înainte de a pune mîna pe arme) cuvinte-sfredel, cuvinte pedepsitoare, cînd eram plini de aiean am cîntat cuvinte de jale și jalea ne-a trecut, cînd am urît am strigat cuvinte de ură și ura ne-a părăsit, astfel că pentru noi limba a avut nu numai virtuți de gîndire, înțelegere și comunicare, ci și de tămăduire, de vindecare a sufletelor noastre tulburate. În ființa limbii române noi am trăit ca într-o climă cu totul și cu totul specifică nouă, de aceea și putea să spună un poet anonim versurile care celebrau logosul întrupat în expresia românească, fiindcă „limba e o țară / pentru toți părinții ei / care-n timp o semănară / cu istorie și zei".

Toate popoarele sînt nu numai iubitoare, dar și creatoare de cultură, în speță, de artă și literatură. E sigur că timpul vechii dicotomii : cultură și civilizație a trecut, astăzi tot mai multă lume fiind de părere că civilizația înseamnă cultură și cultura înseamnă civilizație. Dacă ar fi să comparăm cele două mari creații umane, pentru o rapidă înțelegere am apela mai cu plăcere la existența luminii și a materiei. Lumina favorizează și hrănește viața materiei, așa cum procesele intime ale materiei îmbogățesc lumina. În vid lumina e zadarnică, în absența luminii materia este și ea zadarnică.

În absența receptorului de literatură, aceasta ar fi de neconceput ! Literatura română într-o bună măsură exprimă iubirea cea mai adîncă pentru locul viețuirii noastre, pentru cultura, civilizația și însăși ființa poporului nostru. Dar cultura și civilizația nu pot fi concepute în afara unui factor esențial și anume timpul, care le asigură substanța și care se constituie în istoria vieții noastre. Nici o literatură care-și merită numele nu poate eluda istoria ca hrană și climă sentimentală, iar a ne pune în pas cu istoria înseamnă a ne angaja creația în istorie, a participa la aceasta. Cu toate că literatura este o creație asemănătoare realității dar paralelă acesteia prin specificul ei, tocmai ponderea timpului în economia ficțiunii sau imaginii artistice este factorul care-i asigură acel ceva numit inefabil artistic ; adică partea de istorie transfigurată în literatură. Pentru noile generații istoria poporului nostru trebuie să constituie un fundament al educației de zi cu zi, un teritoriu la fel de ferm pentru convingerile ei cum este chiar pămîntul pe care pășim. Un popor fără istorie sau reducînd, o generație fără istorie, fără sentimentul adînc al istoriei, ar semăna cu o turmă rătăcită pe care intemperiile și stăpînii întîmplători ar mîna-o dincoace încolo fără nici un scop. Sentimentul apartenenței definitive la un popor sau altul nu ți-l poate cultiva decît cunoașterea cît mai întinsă a istoriei națiunii tale. „Cei ce seamănă vînt (adică se seamănă pe ei prin lume ca vîntul) vor culege furtună" și e vai de sufletul celor ce neînțelegînd istoria propriului lor popor, se abandonează în dorințe vane de căpătuire sau evaziune, pentru că străinii i-ar putea primi bine o zi, dar nu o viață cum îi primesc părinții lor. Răul și binele alternează în istorie, dar speranța în bine a celor convinși de măreția istoriei neamului lor nu va înceta niciodată. Cel mai însemnat învățător de speranță, de bine, de toleranță și omenie rămîne pentru noi poporul nostru.

Angajamentul literaturii române în istoria noastră datează de la începuturile ei cele mai îndepărtate, iar pledoaria secretarului general al partidului pentru înțelegerea exactă a vieții noastre milenare, a dragostei fierbinți pentru lupta de afirmare permanentă a ființei noastre naționale, iese cu putere în evidență cu fiecare prilej cînd întreg meritul progresului material și spiritual al României este atribuit invariabil și pe bună dreptate **Poporului** ce ne-a zămislit și educat pe toți.

Alegoreme pentru planeta inocenței

Urmare din pag. I

spre soldații de-o șchioapă, adormiți în așternuturile lor civile. Gîndul încearcă să-i cuprindă pe toți într-o singură întrebare nerostită pînă la capăt : dar dacă mîine... ? Și dintr-odată văd lacrimi în ochii puilor de stea. De la cine să fi deprins puii de stea jocul de-a plînsul ?

6. PRAȘTIA

Un băiețel și-o fetiță, vecini și prieteni la toartă. Gardul dintre ei nici nu era gard. Mai mult o închipuire peste care copiii așternuseră de capul lor, dintr-o parte într-alta, potecile jocului. Și într-o parte și-ntr-alta, iarba creștea la fel de mătăsoasă și la fel de înaltă, soarele încălzea la fel, pomii înfloreau la fel și rodeau la fel. Și băiețelul și fetița primiseră în dar cîțiva porumbei, pe care s-au hotărît să-i îngrijească împreună. Cu timpul porumbeii au învățat să zboare într-un singur stol. Cît era ziua de lungă, sub aripile lor băiețelul și fetița, cu brațele deschise larg, se jucau fără teamă de-a păsările. Dar într-o dimineață băiețelul a scos din buzunarul pantalonilor scurți o jucărie ciudată. Nu semăna cu niciuna din jucăriile lor de pînă atunci. „Tata mi-a făcut o Praștie", a lămurit-o băiețelul pe fetiță. „Și la ce poate fi bună o praștie ?", a întrebat nedumerită fetița. Băiețelul nu i-a răspuns. A iscodit în jurul său pînă a descoperit în iarbă o pietricică potrivită. A așezat-o în șaua de piele, a îndreptat Praștia spre cer și a lăsat pietricica să zboare. După cîteva clipe un porumbel alb s-a prăbușit în fața copiilor. Și băiețelul și fetița erau speriați. Dar nu se mai putea face nimic. Porumbelul murise. L-au îngropat sub iarbă și au presărat deasupra flori. Abia seara fetița a descoperit că porumbelul ucis era din curtea ei. Printre suspine și lacrimi fetița le-a povestit părinților întîmplarea. Tatăl a mîngîiat-o cu neprefăcută dragoste, i-a șters lacrimile de pe obraji, a ridicat-o în brațe și i-a șoptit : „Nu-i nimic. Ai să ai și tu o Praștie". De-a doua zi gardul dintre cei doi copii s-a înălțat pînă la cer.

CONȘTIINȚA LUPTĂTOARE

Urmare din pag. I

Viteazul. Sau un cîntec de cătane : „Strigă Bărnuț din Sibiu / Că Ardealul nu-i pustiu / Și Iancu din Fîntînele / Și-aici cu armele mele...". Și reporterul : „Am citit într-o carte sau mi-a povestit cineva, că în primul război mondial cîțiva țărani, soldați de pe în timp, se rugau de ofițeri, hai, domn'le maior să-i dăm drumul. Și maiorul, absolut de formă, a întrebat de ce să terminăm mai repede ? Păi, i-au răspuns țăranii, s-ajungem acasă, că ni se scutură griul, îl culcă ploaia la pămînt, se umflă bobul și-ncolțește și putrezesc paiele". Poporul nostru, de sute și sute de ani popor de țărani, și-a manifestat acuta sa conștiință luptătoare tocmai datorită caracterului său pașnic, datorită permanentei sale întoarceri cu sufletul spre lucrul pămîntului și spre viitor. Fiindcă cine speră dinspre pămînt, speră și dinspre viitor. Și e întotdeauna tare pentru că pămîntul nu te poate părăsi niciodată. Conștiința luptătoare este, cred, trăsătura care dă într-adevăr caracterul unitar al poporului român, care dă reper de acțiune și stea de viitor națiunii noastre. Această conștiință de cîștigare a propriei condiții umane e definitiv prezentă în toate eforturile poporului român și astăzi. Tot ce s-a înfăptuit, de la noua înfățișare a țării și pînă la profundele mutații în conștiința individuală sînt expresii ale aceleiași conștiințe colective luptătoare. Element căruia întotdeauna marii oameni ai neamului, fie că au fost politicieni, diplomați sau artiști, i-au acordat maximum de atenție, bizuindu-și faptele, cutezanțele tocmai pe ea. Un popor care are o atît de veche conștiință a ființei sale este un popor care merită viitorul și care nu va obosi niciodată oricît de greu sau bine i-ar fi în drumul său, oricît de aspre sau de molcome i-ar fi imprejurările și istoria. Pentru că „există două realități a căror imensă, zdrobitoare greutate nu o simțim, dar fără de care nu putem trăi : cerul și istoria". (L. Blaga). E și sentimentul nostru, al celor de azi. Pentru că „Avem un trecut glorios care reprezintă cea mai prețioasă moștenire a poporului nostru. Avem datoria să ridicăm pe o treaptă nouă și să îmbogățim cu noi cuceriri materiale și spirituale această prețioasă moștenire, să ridicăm pe noi culmi de civilizație poporul, națiunea noastră socialistă". (Nicolae Ceaușescu). Mari expresii ale conștiinței noastre luptătoare.

CONFABULE

UN ȚĂRAN TRECE STRADA

Așa / zise bătrînul / Arcuș și Vioara se despărțiră o vreme / umblînd fiecare de capul lui / prin lume / după angajamente / ehe / dar unde sunt angajamentele de altădată / și nimeni / nu-i primi să-ncinte / deh / Vioara mai putea fi ciupită / dar cui îi place asta / pe cînd Arcuș / pe cît era de subțiratec se subție și mai tare / flămînzind pe la porți / reprofilează-te / băiete / ziceau / uite / poți face și alte lucruri / de exemplu poți / foarte bine șterge praful în unghere / sau chiar să pescuiești / dacă vrei să mănînci / dar eu vreau să cînt / se plîngea Arcuș / eu vreau să cînt / cîntă atunci / ziceau / ai vrut să cînți singur / cîntă / nimeni nu te împiedică / este așa cum ai vrut / deci cîntă / cîntă sau pleacă / și / firește / pleca.

Iulian Neacșu

A apărut
ALMANAHUL ESTIVAL
„LUCEAFĂRUL"

Lecția de istorie ● Arghezi inedit ● Centenar Aurel Vlaicu ● Se iscălea Z.S. ● România — pămînt al speranței ● Trenul de aur ● „O lume de cîștigat" de Eugen Barbu ● Samurații de ieri și de azi ● „Moarte pe credit" de L.F. Céline ● Vikingii la microfon ● O versiune asupra morții lui Che Guevara ● Un roman de dragoste à la belle époque ● Natalia și dioscurii ● Cine l-a ucis pe Kennedy ? ● Enigme de vacanță ● Cuvinte potrivite și încrucișate ● O povestire polițistă de Dashiel Hammett

Lirică din R.S.S. MOLDOVENEASCĂ

GRIGORE VIERU

Ars poetica

„De mila timpului din singe
Poetul nu-i decît iubire".

Merg eu dimineața, în frunte,
Cu spicele albe în brațe
Ale părului mamei.

Mergi tu după mine, iubito,
Cu spicul fierbinte la piept
Al lacrimei tale.

Vine moartea din urmă
Cu spicele roșii în brațe
Ale sîngelui meu —
Ea care nimic niciodată
Nu înapoiază.

Și toți sîntem luminați
De-o bucurie neînțeleasă

ANATOL CODRU

* * *

În zori
Atita transpirație pe trandafiri,
Pe crini și gherghine,
Parcă ar munci la amintiri,
Parcă ar pătimi pentru mine.

Și încă
Atitea cute — pe cer și pe mări,
Pe copaci și nisipul pustiului,
Parcă ar îmbătrîni de starea
Cea scumpă, de mîine, a fiului
Meu !

Gîndim plînsul
Ca și cum am vedea
În interiorul lacrimei
Șira spinării ei !...

ION VATAMANU

* * *

Cînd nu-mi ajunge o zi,
Întreb :
— Trandafirule, unde te duci ?
Cînd somnul nu mai este
aşa aspru,
Vin acasă la pragul știut
Durerea-și pune sufletu-n frunze,
Copacul își scutură morțile jos,
Iată-le înfrîntele oase !

Ușa la ce s-o încui ?
Noi nu mai închidem nimic
Decît ochii
Ca să visăm...

NICOLAE ESINENCU

Goluri

Cade mărul
De pe ram
Și pe ram rămîne un loc gol
Cît mărul de mare.

Cade omul
Din picioare
Și pe pămînt rămîne un loc gol
Cît omul de mare.

DUMITRU MATCOVSKI

Otavă

Orașele cresc din iarbă
Iarba-i ca o secară
Omul o spală, o tunde
seară de seară.

Iarba se tunde simplu :
simplu și inspirat.
Of, și mi-roase-a lapte
firul de iarbă tăiat.

Of, și miroase-a rouă
Și-a cîntec de alăută.
Of, și miroase-a lacrimă
și-a carne de pasăre crudă.

Iarba se tunde simplu,
simplu și inspirat
Oare cum se mai tunde iarba
la noi în sat ?

Desen de Nana Plămădeală

LIVIU DAMIAN

Verb matern

Verde matern, verb matern
Codrul te vede veșnic verde,
Nisipul te vede al nimănui,
Mutul te vede al mutului.

Harnic te văd dăruitii cu har,
Fără de sare-duhul sărac.
Marea îți soarbe cuvîntul amar
Munții cu fag stîncă se fac.

Cînd vorba mă minte alunec din minte
Și intru supus în infern
Decît să vîntur pe vînt cuvinte
Din marele verb matern.

Mă văd prin vremi ce demult au apus :
În vîrturi de suliți e capul meu dus
Și-n urmă huma lacomă stringe
Verbe materne — lacrimi de sînge.

GHEORGHE VODĂ

O, tu, cel vorbitor...

Ce fel de iubitor
de părinți și de casă
dacă n-ai picior
pentru cale-ntoarsă ?

Ce fel de gînditor
la ziua ce vine
dacă nu te dor
vremile din tine ?

Ce fel de vorbitor
al limbii străbune
dacă verbul dor
nu-ți trece prin strune ?

Ce fel de muncitor
la pîinea comună
neasudător
cît crește și se adună ?

Ce fel de cîntător
întru tot și toate,
cînd n-ai un locușor
drag, pe-adevărate ?

O, tu cel vorbitor
despre toate-n viață :
din care izvor
iubirea ți se-nalță ?

VICTOR TELEUCĂ

Miraj de iarnă

Din nesfîrșita ninsoare a iernilor
mă rechem și ies din copilărie
ca dintr-o fîntînă uitată în cîmp

Numai vrăbiile speriate
izbucnesc nedumerite și rele afară,
iar împrejur trec dropiile încete
ca niște tancuri împrăștiate pe șes.

Am avut și eu o fată cîndva, undeva,
ea se spăla cu dorul meu, eu cu al ei,
amîndoi luam luna în brațe
și o purtam duși de lume spre-apus
pînă ne trezea vîntul
și glasul înrourat al ierbilor.

Acum ninge și mă frig amintirile,
îmi ard tîmplele de-atîta ninsoare

Dacă ar veni fata
astăzi, cînd ninge atîta de cald,
să căutăm luna ascunsă-ntre fulgi

Dar povestea asta a fost tare demult,
și mă îngrop în ninsoare
ca un poet în propriile poezii.

EMIL LOTEANU

Colindul numelui tău

Părinții te numiră Ana,
adînc, înfiorat ca rana.

Apoi în slava zării azurie
te-au ridicat și te-au numit Marie.

Scutece noi — fîșiile de cer.
S-au asternut sub tine lunile lăicer.

Barda îți rotunjise leagăn
în trunchiul alb și moale de mesteacăn.

Ochii tăi răsăreau peste lume
în legănarea celor două nume.

Rostogoliș de vînturi, Ana.
Ecou prelung sporindu-și goana
Desfacere de buze, lină,
în sunet amplu și lumină...

Inel de sunete, Marie,
bătute în aurărie,
nemărginire azurie,
Marie, limpede Marie...

Ana-Maria,
dulcea mea scriptură
citită apăsat pe gură.

NURNBERG 1945 — 1946 (II)

EXECUȚIA

SPECTACOLUL LUMII

văzut de Ioan Grigorescu

S-au spus multe despre procesul de la Nürnberg, în timpul desfășurării lui, după executarea sentinței, și, mai ales, la împlinirea primului sorocpentru relevarea unor amănunte „de culise", la împlinirea a 25 de ani de la acel 16 octombrie 1946, cînd, sergentul texan John C. Woods, specialist în execuțiile prin streang a trecut giturile a zece din cei 22 de acuzați prin juvățul spînzurătorii.

Simone de Beauvoir a scris în timpul procesului un articol prin care arată că inculpatul n-ar mai fi același cu culpabilul. Că represiunea s-ar aplica asupra non-identității făptașului, și, cu toate acestea, ea se impune, pentru a se asigura „deosebirea răului de bine în felul cum omul știe să facă uz de libertate". M-am întrebat : Ce înțelegea celebra scriitoare prin „nonidentitatea făptașului" ? Am înțeles atunci cînd mi-am dat seama că Nürnbergul n-a judecat doar niște indivizi, ci organizații întregi ale crimei fasciste, ca SS, Gestapo, Comandamentul suprem al Wermacht-ului, etc.

A existat temerea că procesul va fi un eșec, că ceva îl va „da peste cap", că timpul lucra în favoarea acuzaților, că germanii copleșiți de înfrîngere își vor reveni curînd și vor încerca să-i justifice, să-i scuze, să-i reabiliteze. Tehnica efectuării instrucției pe parcursul procesului era menită să scurteze termenul de judecată și să grăbească desnodămîntul. Compoziția tribunalului a fost îndelung chestionată. „Judecarea învinșilor de către învingători — continuă să afirme adversarii Nürnbergului — n-a fost niciodată acceptată de posteritate." Este drept, în perioada pregătirii procesului s-au făcut numeroase propuneri, potrivit cărora, completul de judecată ar fi trebuit să-i cuprindă, alături de aliați, pe reprezentanții unor țări neutre, și chiar pe cei ai Germaniei învinse. Astfel de propuneri au fost însă atunci respinse de americani și, deopotrivă, de sovietici. „În 1970 — scrie Lucien Corosi — după ce atîtea crime de război au fost comise în diferite țări (aluzia viza, printre altele, atrocitățile din Vietnam n.n.), fără ca ele să fi fost pedepsite vreodată, se poate afirma că un tribunal compus din judecători americani, francezi, sovietici, englezi, suedezi, elvețieni, și un magistrat german, ar fi avut o cu totul altă alură decît cel din noiembrie 1945, de la Nürnberg, fără ca sentințele pronunțate împotriva unor acuzați ca Göring, Streicher, Rosenberg, Kaltenbrunner, etc., să fi fost prin aceasta mai puțin severe..."

Unii au afirmat că, pe banca acuzaților din procesul de la Nürnberg ar fi fost prea mulți potentați fasciști, alții, că ar fi fost prea puțini, majoritatea comentatorilor considerînd însă, pe bună dreptate, că unii dintre marii industriași, în frunte cu Alfred Krupp, și-ar fi găsit locul acolo. Sentința nu a fost mai puțin sever interpretată. Achitarea lui von Papen — fostul excancelar al Reichului —, și a lui Schacht — fost ministru al economiei, trimisul extraordinar al lui Hitler la Viena —, continuă să fie comentată și astăzi. S-a vorbit despre „jocul influentelor", despre „colacii de salvare" aruncați unor acuzați de către o parte sau alta a componenților completului de judecată ; în cazul lui von Papen desvăluindu-se intervenția „salutară" a Vaticanului. Probele aduse în proces n-au fost însă contestate decît de către neofasciști. Un moment de cumplită tensiune, înregistrat de filmul procesului — rămas ca un document de letopiseț — a fost constituit de proiecția imaginilor filmate în lagărele de exterminare fasciste de către reporterii cinematografici atașați unităților militare aliate.

...Deodată, în sala de judecată s-au stins luminile. Un uriaș maldăr de cadavre umple ecranul. Aparatul se apropie de trupurile scheletice, goale, aruncate claie peste grămadă, surprinse astfel înainte ca echipele Sonderkommando să fi apucat să le ardă. Și brusc, morții încep să se miște. Cei din vîrful piramidei se prăbușesc peste cei de sub ei, cadavrele încep să se contorsioneze, unul, șezînd rezemat de ceilalți este împins în prim-plan. Un fior de gheață străbate sala cufundată în semi-obscuritate. Doar un proiector cu lumina temperată a rămas aprins, ațintit asupra acuzaților. Se simte freamătul sălii, se aud exclamațiile de oroare. Pînă acum, doar se vorbise săptămîni în șir, se citiseră cifre, se prezentaseră documente, sute de martori se perindaseră la bară. Era rîndul imaginii ce nu putea fi nici „tendențioasă", nici edulcorată. Veneau să depună în fața tribunalului morții de la Auschwitz, de la Dachau și Buchenwald. Și ei se mișcau spectral, ca și cînd, brusc, ar fi invitat. Ce-i făcea să se smulgă din inerție ? Un gigantic buldozer cu lama înfiptă în baza macabrei piramide împingea maldărul de morți spre o groapă comună... Apar apoi camerele de gazare care n-au apucat să fie aruncate în aer, crematoriile cu rămășițe pămîntești nearse complet, stivele de proteze, de ochelari, baloturile de păr omenesc (folosit la fabricarea curelelor de transmisie), vrafurile de registre, instrumentele de tortură... Cînd se reaprinde lumina în sală, o tăcere grea continuă îndelung. Acuzații tac, copleșiți. Procurorul Jackson cere suspendarea ședinței. „În ziua aceea — scrie John Dos Pasos —, nimeni dintre cei prezenți în sala de judecată n-a mai mîncat nimic..."

S-au turnat zeci de mii de metri de peliculă la procesul de la Nürnberg. Totul s-a stenografiat, s-a înregistrat pe benzi de magnetofon. S-au developat mii de fotografii. Multe din aceste documente își așteaptă termenul pentru a fi făcute publice. S-a filmat și execuția celor condamnați la moarte. Pînă acum nu s-au văzut decît cîteva fragmente din acest ultim act al procesului. În zorii zilei de 16 octombrie 1946, John C. Woods, executorul oficial, la activul căruia existau peste trei sute de spînzurări — militari și civili americani, dezertori sau criminali de drept comun —, își primea ultima partidă de condamnați la moarte, făcîndu-și treaba calm, metodic, după care avea să ceară pensionarea. Execuția s-a desfășurat în sala de gimnastică din palatul de justiție, în care, în ajun, ostașii din corpul de gardă al colonelului Andrus jucaseră baschet. Andrus îi adusese pe acuzați din hotelul de la Mondorf, unde îi păzise încă din perioada premergătoare procesului, și tot el fusese însărcinat cu paza lor pînă la executarea sentinței. Trebuiau să fie unsprezece. Göring se sinucisese însă cu cîteva ore înainte de execuție, primind de la cineva — nici astăzi nu se știe de la cine ? —, o fiolă cu cianură. Trei fuseseră achitați. Schacht, von Papen și Fritsche (fostul director al serviciului radio din ministerul propagandei condus de Goebbels). Unul, Dönitz, fost șef al marinei de război, apoi, după sinuciderea lui Hitler, succesor al acestuia pe timp de o săptămînă, primise zece ani de închisoare și avea să fie eliberat în 1956, pentru a-și scrie liniștit memoriile. Von Neurath, fost ministru al afacerilor externe pînă în 1938, apoi „protector" al Boemiei și Moraviei, a primit 15 ani de închisoare, fiind grațiat în 1945 și murind în 1955. Doi, von Schirach și Speer (acesta din urmă eliberat în 1966) au fost condamnați la cîte 20 de ani de închisoare. Trei — Hess, Funk (eliberat în 1957 și decedat în 1960), Reader (eliberat în 1955 și decedat după 5 ani) au fost condamnați la închisoare pe viață. La moarte prin spînzurătoare — doisprezece : Göring, Ribbentrop, Kaltenbrunner, Rosenberg, Frank, Frick, Streicher, Sauckel, Jold, Seyss-Inquart, Keitel și Bormann (în contumacie). Dintre aceștia, zece au trebuit să suporte „cravata" lui Woods. Primul a fost Ribbentrop. I-a urmat pe eșafod Keitel, apoi Kaltenbrunner și Streicher care, înainte de a fi spînzurat a mai apucat să strige : „Heil Hitler !" După ei le-a venit rîndul lui Sauckel — cel fost atotputernic peste viața sau moartea condamnaților la muncă forțată —, lui Seyss-Inquart (fostul Gauleiter al Austriei și Olandei). Apoi, celorlalți.

Streangul, juvățul, trapa căzîndu-le sub picioare și funia vibrînd ca o strună. Apoi tăcere. Filmul pe care l-am văzut în pasnicul, frumosul și pitorescu Nürnberg se termină cu o întrebare : „Sfîrșit ?". Ar fi fost mai potrivit cuvîntul : „Avertisment !"

REPERE

Un poet columbian

Mario Samper, publicat de curînd la Editura **Univers**, este tradus în românește și prefațat de cunoscutul hispanist român, el însuși poet notoriu, Darie Novăceanu, a cărui reală contribuție în stabilirea unei comunicări adînci între literatura noastră și universul latino-american este încă ignorat, cînd nu contestat de-a dreptul. Este, de fapt, o injustiție ce i se face acestui traducător diligent, invocîndu-se mici erori, precum și caracterul uneori prea industrios al tentativelor sale. Dacă, totuși, efortul său trebuie prețuit cum se cuvine, vom sublinia încă o dată amploarea preocupărilor sale, multimea de volume semnificative, din mai toți scriitorii proeminenți ai continentului latino-american, precum și voința de-a face cunoscută poezia română la acel meridian îndepărtat, prin echivalente adeseori reușite, precum și prin studii și alte elemente de acțiune culturală, cum ar fi lungi turnee de conferințe și contacte cu publicul academic. Gustul său este desigur acela al unui specialist, adunînd alături de personalități cunoscute și scriitori mai puțin relevanți, sau în orice caz cu rezonanță mică în conștiința cititorului de la noi. Niciodată nu lipsește însă acuratețea scriiturii, elementul acela de „exotism", geografia străină, cu referințe istorice și mitologice, atît de frapante, care salvează textul. Este și cazul lui Darío Samper, „profesorul sociologul, revoluționarul și, nu în ultimul rînd, unul dintre cei mai activi animatori ai vieții culturale din țara sa", cum îl caracterizează antologarul, poet însă mai puțin semnificativ din punctul nostru de vedere, propunînd în versiunea românească doar un ritm pe care-l bănuim derivat din cîntecele populare columbiene și un univers de referințe valabile în sine. Darie Novăceanu trece în revistă aceste trăsături, referindu-se la numele marilor revoluționari evocate de Darío Samper și la cele cîteva elemente de tradiție aztecă (Gautemoc sau regele incas Atahualpa, rîurile Magdalena, Cauca, Catatumbo, Putumayo și Sănuba). Cu toate acestea, volumașul de poeme al lui Darío Samper este o lectură instructivă, amintind prin problematica sa de simplitatea universului poeziei noastre din anii '50, cu aceeași încărcătură folclorică, salvat prin rarefierea imaginilor și prin faptul că maniheismul acestei lumi ne este acum îndepărtat. Altfel, guerilleroșii lui idealizați, iubiți de fetele indiene și urîți de yankei, niște haiduci moderni, și-ar pierde din aură, iar simplitatea poeziei ar deveni elementarita-te lipsită de orice interes. Din cînd în cînd, poetul acesta emina[illegible] descriptiv reușește mici tablouri splen[illegible], cum este poema „Între fructe" : „Cu privi[illegible] / zilei / văd cum urcă / spicele. / Vara / respiră / cu tot aerul. / Tu mergi odat[illegible] / cu [illegible]arii / peste covorul / de trifoi. / Glasul tău crește / cu portocalii. / Strălucesc ciorchinii / luminii / surîsului tău. / Duci în brațe / ananasul de aur / al dimineții". Dragostea este în general împletită cu revoluția, dar atunci cînd poetul se eliberează de determinările sale imediate tonul se purifică și are sunetul acela nostalgic și răgușit al cîntecelor care ne-au fermecat imaginația însetată de depărtările pampei : „E ca un copil ziua, / cu brațe de aur, / mergînd printre porumbei, / măsurînd lumină și spațiu. / / Galopul cailor, unii ca spicul, / alții de fildeș / / La glezne, ziua / duce luceafărul / de sînge / cu coarne negre".

Ilustrații la fabulele lui Esop, din ediția bibliofilă apărută la München în 1920

La urma urmei, lectură relativ facilă, poeziile lui Darío Samper sînt plăcute, iar uneori, destul de rar însă, chiar memorabile, cum este această imagine întunecată : „Ziduri triste, / fără ferestre. / Nisipul dur, / la capătul drumului. / / Și aici, / trandafirul mort. / / Aerul / îi risipește / oasele / de lumină".

Aurel-Dragoș Munteanu

Balcanice

GANE TODOROVSKI

Cîntec mîndru

Și mîndru și gol
Și încă preamîndru și încă preagol
Și chiar cel mai gol și chiar cel mai
mîndru
Din izvorgol pînă-n mîndroriu

Și gol și mîndru
Și gol și mîndru
Și încă mai și cel mai încă
Din capgol pînă-n capmîndru

Și gol și mîndru
Și gol pînă mai și mîndru pînă cel mai
Din mersgol pînă-n uritgol

Și gol și mîndru
Din golomîndru pînă la mîndrogol

Și gol și mîndru
Din ochigol pînă-n ochimîndru

Și gol și mîndru
Și mîn'gol și gol
Din chinogol pînă-n chinodor

În românește de Dumitru M. Ion

● **PROBLEMA VIOLENȚEI în artă** este una dintre cele mai amplu dezbătute în publicistica americană contemporană. De curînd, un articol intitulat : „Gangsterul — un erou tragic" reia titlul cărții semnată de Robert Warshow, cel dintîi studiu al unei surse de fascinație care a îmbolnăvit mințile atîtor tineri din lumea de azi. Este citată afirmația lui Al. Capone : „Eu sînt o stafie născută dintr-un milion de minți", cu referire la mitul creat în jurul faptelor sale. Un recenzent scrie : „Moraliștii și savanții au condamnat perpetuu filmele cu gangsteri drept „exploitation films". Este adevărat că aceste filme exploatează fascinația publicului față de acest conflict moral, dar adesea nu într-un mod atît de simplist și cras pe cît pretind acești moraliști care le critică cu înversunare".

SPORT

Noi sîntem mai mari ca ei...

Sîntem frumoși definitiv și puși pe gîlceavă. Cînd scriu aceste rînduri am în față o femeie foarte frumoasă și o cană de lut plină cu margarete — mă iubești, nu mă iubești ?, dînsa iubește pe altul. Prin urmare, trebuie să spunem lucrurilor pe nume. Dacă citim ziarul „Sportul" luăm parte la o serată dansantă. Vals, antren, bigi-bigi, covrigi colorați, nuci, cîntă pe [illegible]u dv. un artist din alt județ. În Peninsula Iberică, unde vîntul scormonește cărămizi, și conducătorii fotbalului mondial dovedesc că fac parte din federația română, adică sînt la fel de mincinoși, toată lumea moare de foame după un pic de adevăr. Magia balonului rotund și marile hoții se petrec în lumina reflectoarelor. Nici o abatere de la linia grațiilor. Nici o speranță pentru cei mici. Nimic despre marile puteri, totul despre lumea a treia. Trăim în fotbal ca și în viață. Cine are, are, cine nu, să-i ducă dorul. Fecundația ideii de frumos s-ar produce într-o lume ideală. Nu trăim în ea. Lapislazuli. Sper că m-am exprimat corect. Despotismul marilor puteri devine înacceptabil. Nimic despre Brazilia. Totul despre nemți și englezi. Au împărțit între ei cel de-al doilea război mondial, i-au dat Spaniei voie să stea la soare, celor din nord le-a dat voie să mănînce înghețată, iar celor din lumea a treia li s-a dat voie să arunce cîte un porumbel din helicopter sau un pescăruș dintr-o mare atacată de milionari. Eu, aici, vorbesc în numele unor asceți. Noi nu sîntem acolo. Mă mir că sîntem și-aici, din punct de vedere fotbalistic. Noi vrem pîine și apă pentru fotbalul care se joacă cinstit. Ați văzut meciul R. F. Germania — Austria ? Ați văzut mai mare hoție ? Eu, fiind cu două luni în urmă în Occident, dimineața, durîndu-mă capul, mîncam brînză cu rom și mă dregeam. (Scuzați cacofonia). În viața mea am văzut multe lucruri : Pe vremuri am văzut chiar niște țîțe ferme în ștergar de borangic (eram tînăr și nu le luam în consideratie). Îmi pare atît de rău... și de amarnic... Asist cu ochii deschiși, pe ecran color sau alb-negru, la insule vîrîte pe alte canale de irigație. Nu-mi place dezordinea. Iar haosul nici atît. Mă înviază ideea că nopțile noastre sînt frumoase și că vom urmări de aici înainte arbitri de bună cuviință, jucători la înălțimea iluziilor noastre și selecționeri care nu-și bagă nasul unde nu le fierbe F.I.F.A. Dacă am fi fost asimilați instituției de deasupra, am fi fost semifiniaiști. Conducătorii fotbalului românesc nu văd și nu vor să vadă decît ziua de azi pe mîine. Toți fură în interior. Nu avem un hoț care să fure din afară. Căci dacă aveam un hoț care să fure din afară eram de mult departe. Mi-e dor de un hoț internațional. Sînt sătul de hoții județene în fotbal. Pe aceștia-i închidem, îi admonestăm uneori, și îi eliberăm. Atîta vreme cît discutăm prostește nu se pot ivi lucruri viorii la orizont. Spun asta, întrucît, dacă nu ieri, cel tîrziu alaltăieri am citit în ziarul „Sportul" că pentru noi, fotbaliștii români ,a început campionatul european ! Înainte deci, de a se termina El Mundial. Să-i ferească dumnezeu pe cei care nu se califică cu noi. Sînt învinși sau învingători din față. În vîltoarea iberică lumea-și amăgește destinul, speranțele și desnădejdea, iară și noi, în ziarul Sportul, ne dăm grande (nu de Spania) ci de Balcania pe deasupra Europei. Bravo nouă ! Hali-gali și cu devotament. Noi sîntem mai mari ca ei. Merci.

Fănuș Neagu

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef :
Nicolae Dan Fruntelată
Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), Teodor Balș (secretar responsabil de redacție)

L

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 74 95
Tiparul executat la :
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"